

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

CONGRESUL AL XIII-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN
EVENIMENT DE ÎNSEMNĂTATE ISTORICĂ
ÎN DEZVOLTAREA SOCIALISTĂ A PATRIEI

INVESTIGAREA ISTORIEI ROMÂNEȘTI

ȘTIINȚA ISTORICĂ ROMÂNEASCĂ DE LA CONGRESUL AL IX-LEA LA
CEL DE AL XIII-LEA CONGRES

ȘTEFAN PASCU

ROMÂNIA SOCIALISTĂ ÎN ANUL CELUI DE AL XIII-LEA CONGRES AL
PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN (II)

GHEORGHE I. IONIȚĂ

CONCEPȚIA P.C.R. CU PRIVIRE LA SINDICATE ȘI LA UNITATEA MIȘ-
CĂRII SINDICALE ÎN ROMÂNIA (1921-1940)

ION IACOB

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

ROMÂNIA ȘI CONDIȚIILE FINANCIARE INTERNAȚIONALE DUPĂ
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1919-1929)

ION STANCIU

CRONICA VIETII ȘTIINȚIFICE
INDEX ALFABETIC

CARTEA ROMÂNEASCĂ
ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

12

TOMUL 37

1984

DECEMBRIE

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

SECȚIA DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

COMITETUL DE REDACȚIE

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU (*redactor șef*), ION APOSTOL (*redactor șef adjunct*); NICHITA ADĂNILOAIIE, LUDOVIC DEMÉNY, GHEORGHE I. IONIȚĂ, VASILE LIVEANU, AUREL LOGHIN, DAMASCHIN MIOC, ȘTEFAN OLTEANU, POMPILIU TEODOR (*membri*).

Prețul unui abonament este de 180 lei.

În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Cititorii din străinătate se pot abona adresându-se la ROMPRES-FILATELIA Departamentul Export-Import presă P.O. Box 12—201. Telex 10376 prsfir — București, Calea Griviței nr. 64—66.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție al revistei „REVISTA DE ISTORIE”. Apare de 12 ori pe an.

Adresa Redacției :

B-dul Aviatorilor, nr. 1

www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOM 37, Nr. 12
Decembrie 1984

S U M A R

Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român— eveniment de însemnătate istorică în dezvoltarea socialistă a patriei	1157
INVESTIGAREA ISTORIEI ROMÂNEȘTI	
ȘTEFAN PASCU, Știința istorică românească de la Congresul al IX-lea la cel de-al XIII-lea Congres	1168
GHEORGHE I. IONIȚĂ, România socialistă în anul celui de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român (II)	1177
ION IACOȘ, Concepția P.C.R. cu privire la sindicate și la unitatea mișcării sindicale în România (1921—1940)	1196
PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ	
ION STANCIU, România și condițiile financiare internaționale după primul război mon- dial (1919—1929)	1212
CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE	
Laboratorul de demografie istorică în anul universitar 1983—1984 (<i>Louis Roman</i>) ; Cro- nica	1228
CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE	
MIHAIL KOGĂLNICEANU, <i>Opere</i> , IV, Oratorie, II 1864—1878, Partea a II-a, 1868—1870 ; Partea a III-a 1870—1874 ; V, Oratorie, III 1878—1891, Partea a I-a 1878—1880. Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Georgeta Penelea, Edit. Academiei R.S.R., București, 1980, 486 p. ; 1982, 510 p. ; 1984, 461 p. (<i>Paul Cerno- vodeanu</i>)	1237
AL. ZUB, <i>Pe urmele lui Vasile Pârvan</i> , Edit. Sport-Turism, București, 1983, 383 p. + 18pl. ilustrații (<i>Vasile Lica</i>)	1239
NICOLAE DUNĂRE, <i>Civilizație tradițională românească în curbura Carpatică Nordică</i> , Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, 312 p. (<i>Maria Bâtcă</i>)	1241
MIROSLAV TEJCHMAN, <i>Boj o Balkán Balkánské státy v letech 1939—1941</i> (Lupta pen- tru Balcani. Statele balcanice în anii 1939—1941), Akademia Praga, 1982, 252 p. (<i>Ioan Chișer</i>)	1243
A. V. DULOV, <i>Gheograficeskaia sreda i istorija Rosii (konec XV — se redina XIX vekov)</i> Izd. Nauka, Moskva, 1983, 225 p. (<i>Marian Stroita</i>)	1244
INDEX ALFABETIC (<i>Mihai Oprîșescu</i>)	1247

REVISTA DE ISTORIE

TOME 37, No. 12

Décembre 1984

S O M M A I R E

Le XIII ^e Congrès du Parti Communiste Roumain — Événement de portée historique dans le développement socialiste de la patrie	1157
L'INVESTIGATION DE L'HISTOIRE ROUMAINE	
ȘTEFAN PASCU, La science historique roumaine. Du IX ^e Congrès au XIII ^e Congrès.	1168
GH. I. IONIȚĂ, La Roumanie socialiste pendant l'année du XIII ^e Congrès du Parti Communiste Roumain (II)	1177
ION IACOȘ, La conception du P.C.R. concernant les syndicats et l'unité du mouvement syndical en Roumaine (1921—1940)	1196
PAGES D'HISTOIRE UNIVERSELLE	
ION STANCIU, La Roumanie et les conditions financières internationales après la premi- ère guerre mondiale (1919—1929)	1212
CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE	
Le laboratoire de démographie historique pendant l'année universitaire 1983—1984 (<i>Louis Roman</i>); Chronique	1228
LE LIVRE ROUMAIN ET ÉTRANGER D'HISTOIRE	
MIHAIL KOGĂLNICEANU, <i>Opere</i> (Œuvres), IV, Discours, II 1864—1878, II ^e partie 1868—1870; III ^e partie 1870—1874; V, Discours III 1878—1891, I ^{ère} partie 1878— 1880. Texte, étude introductive, notes et commentaires de Georgeta Penelea, Edi- tions de l'Académie de la R.S.R., Bucarest, 1980, 486 p.; 1982, 510 p., 1984, 461 p. (<i>Paul Cernovodeanu</i>)	1237
AL. ZUB, <i>Pe urmele lui Vasile Pârvan</i> (Sur les traces de Vasile Pârvan), Editions Sport- Turism, Bucarest, 1983, 383 p. + 18 planches illustrations (<i>Vasile Lica</i>)	1239
NICOLAE DUNĂRE, <i>Civilizație tradițională românească în curbura carpatică nordică</i> (La civilisation traditionnelle roumaine dans la courbure carpatique septentrionale), Editions scientifiques et encyclopédiques, Bucarest, 1984, 312 p. (<i>Maria Bătcă</i>)	1241
MIROSLAV TEJCHMAN, <i>Boj o Balkán. Balkánské státy v letech 1939—1941</i> (La lutte pour les Balkans. Les Etats balkaniques pendant l'intervalle 1939—1941), Aka- demia Praga, 1982, 252 p. (<i>Ioan Chiper</i>)	1243
A. V. DULOV, <i>Gheograficeskaia sreda i istorija Rosii (koneč XV — se redina XIX vekov)</i> Izd. Nauka, Moskva, 1983, 225 p. (<i>Marian Stroia</i>)	1244
INDEX ALPHABÉTIQUE (<i>Mihai Oprișescu</i>)	1247

CONGRESUL AL XIII-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN — EVENIMENT DE ÎNSEMNĂTATE ISTORICĂ ÎN DEZVOLTAREA SOCIALISTĂ A PATRIEI

Într-o atmosferă de puternică angajare revoluționară și entuziasm sub semnul unității de nezdruccinat, caracteristică unității partidului, a întregului popor care înfăptuiește cu fermitate politica internă și externă a partidului s-au desfășurat în noiembrie 1984 lucrările celui de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român. Cel de-al cincilea forum al P.C.R., de când în fruntea partidului și statului se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al națiunii noastre socialiste, ctitor al României moderne, strălucit militant revoluționar și patriot înflăcărat, personalitate proeminentă a lumii contemporane, prefigurează o nouă etapă, superioară a dezvoltării economico-sociale a țării în procesul devenirii noastre socialiste și comuniste.

Un moment încărcat de ample semnificații pentru prezentul și viitorul patriei și partidului, de vibrante sentimente patriotice, l-a constituit realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al Partidului Comunist Român. Expimind voința tuturor comunistilor, a întregului partid și popor care s-a manifestat într-o puternică unitate în cadrul marelui forum democratic, întrunind un impresionant consens național, delegații la Congresul al XIII-lea al partidului, au ales în baza mandatului încredințat de conferințele județene de partid, în cea mai înaltă funcție, de secretar general al Partidului Comunist Român, pe Omul care și-a dedicat viața și activitatea slujirii cu devotament a celor mai scumpe idealuri de libertate, independență și progres, ale poporului român, triumfului revoluției socialiste, înfloririi neconținute a patriei, cauzei colaborării, înțelegerii și păcii în lume pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Conferințele organizațiilor județene de partid au dezbătut cu exigență și responsabilitate comunistă modul în care organele și organizațiile de partid își îndeplinesc rolul ce le revine în conducerea întregii activități politice, economice, sociale și educative din județele respective, adoptind măsuri corespunzătoare în vederea creșterii capacității politico-organizatorice și politico-educative a organizațiilor de partid. Ele au militat pentru angajarea fermă a fiecărui comunist în unirea forțelor pentru realizarea sarcinilor de plan pe anii 1984 și 1985 și pregătirea condițiilor necesare înfăptuirii obiectivelor economico-sociale pe perioada 1986—1990, a politicii partidului în toate domeniile de activitate. Delegații la conferințele

județene au dezbătut și aprobat proiectul de Directive ale Congresului al XIII-lea al partidului, document programatic ce prefigurează ample perspective ale dezvoltării patriei, dînd o înaltă apreciere contribuției secretarului general al partidului la elaborarea și fundamentarea acestui document care trasează coordonatele înaintării patriei noastre pe calea progresului economic și social.

Magistralul raport prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, vast program revoluționar de înaintare fermă a patriei spre comunism, face bilanțul activității partidului, a întregului popor pentru îndeplinirea planului cincinal 1981—1985 și prezintă direcțiile de dezvoltare economico-socială a țării în cincinalul viitor precum și orientările de perspectivă pînă în anul 2000. „Cel de-al XIII-lea Congres — se subliniază în raport — are loc la 3 luni după aniversarea a 40 de ani de la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a deschis o nouă eră în istoria bimilenară a patriei noastre. Patruzeci de ani reprezintă, în istorie, o perioadă foarte scurtă; dar în acești ani poporul român, sub conducerea gloriosului nostru partid comunist, a parcurs mai multe etape istorice — de la societatea burghezo-moșierească la societatea socialistă multilateral dezvoltată”¹. Cîteva cifre sînt edificatoare, în acest sens. În cadrul amplului proces de profunde mutații revoluționare, România s-a transformat dintr-o țară agrară cu o industrie și agricultură slab dezvoltate într-o țară industrial-agrară cu o industrie puternică și o agricultură socialistă modernă, producția industrială a țării fiind în 1984 de peste 100 de ori mai mare, iar cea agricolă de aproape 7 ori mai mare decît în 1945. Concomitent, produsul social a crescut de 28 de ori, iar venitul național de 32 de ori. În cursul celor patru decenii, fondul de consum a crescut de 22 de ori, s-au creat peste 6 milioane noi locuri de muncă, iar circa 80% din populația țării s-a mutat în locuințe noi.

În capitolul din raport, privind bilanțul îndeplinirii hotărîrilor Congresului al XII-lea și Conferinței naționale ale partidului, se menționează că pe întregul cincinal producția industrială va crește față de 1980 într-un ritm anual de aproape 6% iar producția agricolă va crește cu aproape 5 milioane tone față de cincinalul precedent. În 1984, s-a realizat o producție de cereale de peste 1 tonă pe locuitor, dezvoltîndu-se concomitent zootehnia și celelalte sectoare ale agriculturii socialiste. Succese importante s-au obținut în toate ramurile economiei naționale, în dezvoltarea bazei energetice și de materii prime, în producția de cărbune, în industria chimică, metalurgică, construcția de mașini, în industria ușoară și alimentară. În actualul cincinal vor intra în funcțiune peste 1850 de capacități de producție; s-a dat în folosință Canalul Dunăre-Marea Neagră, iar ca rezultat al amplasării armonioase pe întreg teritoriul țării a noilor unități economice la sfîrșitul anului 1985 toate județele vor realiza o producție pe locuitor de cel puțin 70.000 lei.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al XII-lea și Congresul al XIII-lea și activitatea de viitor a partidului în vederea îndeplinirii obiectivelor dezvoltării economico-sociale în cincinalul 1986—1990 și, în perspectivă, pînă în anul 2000 a României în „Știința”, anul LIV, nr. 13.139, 20 noiembrie 1984.*

Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al XII-lea și Congresul al XIII-lea și activitatea de viitor a partidului în vederea îmfăptuirii obiectivelor dezvoltării economico-sociale în cincinalul 1986 — 1990 și, în perspectivă, până în anul 2000 a României, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevă că s-au dezvoltat schimburile și cooperarea în producție pe plan mondial, cu toate țările socialiste, cu cele în curs de dezvoltare, cu țările capitaliste dezvoltate, a crescut puternic bogăția națională, mijloacele fixe ajungând în 1985 la 2.860 miliarde lei. A crescut retribuția tuturor oamenilor muncii, au fost alocate sume importante pentru cheltuieli social-culturale, au continuat să se dezvolte construcțiile de locuințe și de instituții social-culturale, o puternică intensificare a cunoscut cercetarea științifică, s-a desfășurat o vastă activitate de educare și formare a omului nou, constructor conștient al socialismului.

În capitolul „Direcțiile de dezvoltare economico-socială în cincinalul 1986 — 1990” din magistralul raport se relevă că „Congresul al XIII-lea marchează trecerea la cea de-a treia etapă a realizării Programului partidului. Obiectivul fundamental al cincinalului 1986 — 1990 îl constituie continuarea fermă a politicii de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a patriei noastre spre comunism. În vederea realizării acestui obiectiv vom acorda o atenție deosebită dezvoltării forțelor de producție, precum și perfecționării relațiilor sociale și de producție pe o bază nouă, continuând cu fermitate procesul de transformare revoluționară a societății”².

În cel de-a 8-lea plan cincinal va trebui accentuată dezvoltarea intensivă a tuturor ramurilor industriale și asigurat un echilibru mai bun între diferite sectoare, se va acorda atenție specială bazei energetice și de materii prime, producția de energie electrică ajungând în 1990 la 95 — 97 miliarde kwh iar producția de cărbune va atinge cel puțin 100 milioane tone.

Se va accentua procesul de modernizare a structurii producției industriale, prin creșterea cu prioritate a ramurilor de înaltă tehnicitate, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al acestora, introducerea continuă și generalizarea tehnologiilor avansate, extinderea mecanizării, automatizării și robotizării.

Așa cum se arată în Raport, agricultura, a doua ramură de bază a economiei naționale va trebui să realizeze în 1990 o producție de 30 — 32 milioane tone prin îmfăptuirea noii revoluții agrare ce presupune transformarea generală a felului de muncă, de viață și de gândire a țărănimii noastre cooperatiste. Programul de irigații, și îmbunătățiri funciare, de creștere a potențialului productiv al pământului trebuie realizat în întregime. În domeniul creșterii animalelor urmează ca în 1990 să ajungem la 11 milioane de bovine, 15 — 16 milioane de porcine, 28 — 30 milioane de ovine și cel puțin 80 milioane de păsări.

Raportul se referă pe larg la amplul program de investiții, la rolul crescând al cercetării științifice conform prevederilor Programului de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic pe perioada 1986 — 1990, la creșterea nivelului general al învățămîn-

² *Ibidem.*

tului de toate gradele și asigurarea pregătirii forței de muncă, la importanța dezvoltării relațiilor economice internaționale și a cooperării în producție cu alte state. Întreaga activitate economico-socială va fi așezată pe principiul autoconducerii și autogestiei, astfel ca fiecare unitate să obțină creșterea eficienței economice și a rentabilității, va fi aplicat Programul-directivă de creștere a nivelului de trai și de ridicare continuă a calității vieții pe perioada 1986—1990, se va îmbunătăți sistemul de ocrotire a sănătății, a condițiilor de muncă și odihnă ale oamenilor muncii.

În cadrul orientărilor de perspectivă privind dezvoltarea economico-socială a României pînă în anul 2000, s-a arătat că în ultimul deceniu al secolului nostru prin promovarea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii se va continua procesul revoluționar de modernizare a bazei tehnico-materiale a societății socialiste multilateral dezvoltate pentru trecerea la societatea comunistă. „România se va înfățișa, la sfîrșitul acestui secol — relevă Rezoluția Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român — ca o țară socialistă multilateral dezvoltată, atît din punctul de vedere al producției industriale și agricole, al învățămîntului, științei și culturii, cît și în ceea ce privește nivelul general de viață și civilizație al poporului, asigurîndu-se astfel condițiile materiale necesare pentru trecerea la înfăptuirea și la manifestarea tot mai largă în societatea noastră a principiilor comuniste de repartitie, de muncă și de viață, în toate domeniile de activitate”⁸.

În capitolul referitor la „Perfecționarea activității statului și organelor sale, a întregului sistem de conducere democratică a vieții economice și sociale”, se arată că în perioada care a trecut de la Congresul al XII-lea s-a acționat pentru continua îmbunătățire a sistemului democrației muncitorești-revoluționare, s-au cimentat legăturile de alianță și unitate dintre clasele sociale, a sporit coeziunea întregii națiuni, principiile autoconducerii și autogestiei au căpătat o largă aplicabilitate.

Va crește și mai puternic în viitor, ca o necesitate obiectivă rolul statului în planificarea și conducerea unitară a întregii activități economico-sociale pe baza planului național unic. Raportul se referă la întărirea forțelor armate prin ridicarea pregătirii de luptă și politice a militarilor, perfecționarea activității organelor Ministerului de interne, a Procuraturii și organelor de justiție, pentru întărirea legalității socialiste. Ample paragrafe sînt dedicate creșterii rolului Consiliilor populare în mai buna gospodărire a localităților urbane și rurale, al sindicatelor în realizarea planurilor de producție, al comitetelor de femei, a Uniunii Tineretului Comunist, al Organizației Democrației și Unității Socialiste și mai cu seamă al Frontului Democrației și Unității Socialiste, organism politic larg democratic ce unește, sub conducerea partidului, toate categoriile de oameni ai muncii, asigurînd participarea maselor largi populare la întreaga viață politică și socială a țării.

Un capitol important în strălucita expunere a fost consacrat „Creșterii rolului conducător al partidului în societate, în organizarea și desfășurarea întregii opere de construcție socialistă”. Avînd un efectiv de 3.400.000 de membri, cu 72.517 organizații de bază, aplicînd creator

⁸ Rezoluția Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român, în „Scîntela”, an LIV, nr. 13144, 25 noiembrie 1986

socialismul ştiinţific, concepţia revoluţionară materialist-dialectică şi istorică la condiţiile concrete ale ţării noastre, Partidul Comunist Român îşi îndeplineşte cu cinste rolul de centru vital al societăţii, de forţă dinamizatoare a energiilor întregului popor pe calea socialismului şi comunismului. Organele şi organizaţiile de partid vor acţiona întotdeauna în spirit revoluţionar, pentru promovarea noului, vor milita pentru îmbunătăţirea stilului şi metodelor de muncă, vor analiza activitatea în spirit critic şi autocritic, adoptînd o poziţie fermă faţă de lipsuri şi neajunsuri, vor dezvolta democraţia internă de partid prin aplicarea principiilor centralismului democratic, vor milita pentru întărirea continuă a rîndurilor partidului, pentru creşterea exigenţei faţă de îndeplinirea cerinţelor statutare.

Magistralul raport prezentat de tovarăşul Nicolae Ceauşescu Congresului dă o importanţă deosebită activităţii politico-ideologice de ridicare a conştiinţei socialiste şi formare a omului nou. Învăţămîntul de partid, care cuprinde peste 3,1 milioane comunişti şi alţi oameni ai muncii, are un rol major în educarea politico-ideologică în spirit militant, revoluţionar a cadrelor şi membrilor partidului pe baza studierii filozofiei marxist-leniniste, a lucrărilor de bază ale lui Marx, Engels, Lenin, precum şi alte lucrări teoretice contemporane. Studiarea aprofundată şi însuşirea temeinică a documentelor şi hotărîrilor Congresului al XIII-lea, a operelor secretarului general al partidului, vor trebui să înarmeze pe comunişti cu principiile fundamentale ale politicii partidului cu obiectivele şi sarcinile ce revin fiecărui domeniu de activitate. O pondere deosebită ocupă în raport sarcinile presei şi radio-televiziunii, a literaturii, cinematografului şi artelor, a creşterii nivelului cultural-educativ al Festivalului naţional „Cîntarea României” în formarea conştiinţei maselor largi populare şi în participarea acestora la înflorirea culturii naţionale.

La baza activităţii politico-educative trebuie să stea programul ideologic al partidului adoptat de Plenara Comitetului Central, din iunie 1982, şi aprobat de Conferinţa naţională a partidului care a fost însuşit de Congresul al XIII-lea ca parte integrantă a Programului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare spre comunism. Programul ideologic cit şi Consfătuirea de la Mangalia din august 1983 au stabilit obiective clare în domeniul activităţii politico-ideologice şi cultural-educative, sarcinile ce revin ştiinţelor sociale, istoriografiei româneşti în următoarea perioadă. Aşa cum sublinia în cuvîntarea rostită la Congres, tovarăşa academician doctor inginer Elena Ceauşescu „Şi în viitor, ştiinţele sociale vor trebui să-şi intensifice activitatea pentru studierea şi înţelegerea legilor obiective, a modificărilor şi noilor forme de acţiune ale acestora în societatea socialistă şi să acţioneze permanent pentru folosirea acestora în concordanţă cu realităţile şi perspectivele dezvoltării patriei noastre”⁴.

Problemele situaţiei internaţionale, politicii externe a partidului şi statului nostru au fost tratate în cuprinzătorul Raport, pornind de la principiile noastre de extindere a relaţiilor de colaborare cu alte state, de apărare a păcii, a independenţei şi libertăţii popoarelor. Vechile contradicţii ale lumii capitaliste au luat o amploare fără precedent, s-au accen-

⁴ Cuvîntarea tovarăşei Elena Ceauşescu la Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român, în „Scnteia”, anul LIV, nr. 13140, 21 noiembrie 1984.

tuat contradicțiile dintre țările bogate și cele sărace, iar criza economică mondială a dus la dezvoltarea crizei generale-politice, sociale, morale a capitalismului, a scos mai pregnant în evidență limitele orînduirii burgheze, ale societății împărțite în clase asuprite și asupritoare. Înfățișînd amplul tablou al evoluției vieții internaționale, situația complexă și contradictorie, agravarea fără precedent a relațiilor în lumea contemporană, Raportul prezentat Congresului de tovarășul Nicolae Ceaușescu se pronunță pentru oprirea cursei înarmărilor, oprirea amplasării rachetelor americane cu rază medie de acțiune în Europa cît și a opririi contramăsurilor Uniunii Sovietice, pentru reluarea negocierilor între S.U.A. și U.R.S.S., între țările din N.A.T.O. și statele din Pactul de la Varșovia. România va acționa cu toată hotărîrea pentru desfășurarea cu succes a Conferinței de la Stockholm, consacrate încrederii și dezarmării în Europa. Țara noastră va desfășura o politică externă activă de cooperare cu țările vecine, cu toate statele socialiste, va extinde raporturile cu țările în curs de dezvoltare și cele nealiniat, cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială, pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, dreptul fiecărui popor de a-și alege liber calea dezvoltării economico-sociale.

Partidul Comunist Român își va dezvolta în continuare relațiile cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu partidele progresiste din țările care au scuturat jugul dominației imperialiste, reafirmîndu-și solidaritatea și sprijinul față de lupta tuturor forțelor revoluționare, progresiste a popoarelor, împotriva politicii imperialiste și neocoloniale, de dominație și exploatare, a rasismului și apartheidului, pentru eliberare socială și națională, pentru transformări democratice și dezvoltarea liberă, independentă, pe calea progresului economic și social a tuturor națiunilor lumii.

Lucrările Congresului al XIII-lea, dezbaterile largi care au avut loc în plen, cît și în cele 8 secțiuni, unde au luat cuvîntul în total 486 de tovarăși, au relevat creșterea spiritului de exigență și de responsabilitate revoluționară, nivelul politico-ideologic al activiștilor de partid și de stat, toți vorbitorii abordînd cu competență și argumentat, problemele politicii interne cît și cele internaționale, atît aspectele practice cît și cele ideologice și teoretice. Așa cum sublinia secretarul general al partidului: „Doresc să vă mărturisesc tovarăși, că m-a impresionat felul responsabil și nivelul înalt la care toți delegații au abordat problemele, răspunderea lor față de partid, față de popor — ceea ce înseamnă că avem un partid minunat, puternic, unit — și aceasta reprezintă garanția că hotărîrile noastre vor fi îndeplinite cu succes!”⁵

Într-o atmosferă de entuziasm și de puternică însuflețire Congresul al XIII-lea a adoptat în unanimitate hotărîri prin care se aprobă Raportul Comitetului Central, Raportul și activitatea Comisiei Centrale de Revizie, Directivele cu privire la dezvoltarea social-economică a României în cin-

⁵ Cuvîntarea de încheiere a tovarășului Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIII-lea. În „Scînteia”, anul LIV, nr. 13142, 23 noiembrie 1984.

cinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000, Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial în perioada 1986—1990, Programul-directivă de creștere a nivelului de trai și de ridicare continuă a calității vieții în perioada 1986—1990, hotărîrea cu privire la modificarea unor prevederi ale statutului Partidului Comunist Român și hotărîrea privind adoptarea Programului ideologic ca parte integrantă a Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Dorim să remarcăm ampla manifestare de solidaritate, colaborare, respect și prețuire de care se bucură politica internă și externă a P.C.R., a României socialiste peste hotare, prin participarea la lucrările Congresului a celor 138 delegații din 92 de țări, reprezentînd partide comuniste și muncitorești, partide socialiste, social-democrate, alte partide și organizații democratice, progresiste, mișcări de eliberare națională, forțe sociale și politice înaintate, antiimperialiste de pretutindeni, numeroasele mesaje și scrisori ale organizațiilor și forțelor politice care nu au participat la lucrări. Semnalăm de asemenea largă rezonanță, ecoul în opinia publică mondială a lucrărilor Congresului. Presa, Radioteleviziunea din numeroase țări ale lumii, de cele mai diferite orientări și tendințe au relatat despre deschiderea, desfășurarea și încheierea lucrărilor forumului de la București, marcînd înaltul prestigiu de care se bucură proeminenta personalitate a secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, conducător revoluționar încercat și om politic de anvergură mondială, a cărui gîndire clarvăzătoare și neobosită activitate consacrate înfăptuirii marilor idealuri ale omenirii i-au atras o unanimă prețuire și considerație pe toate meridianele.

★

Documentele dezbătute de Congresul al XIII-lea al partidului, care se înscrie în istoria patriei ca un nou și strălucit moment în afirmarea rolului de forță politică conducătoare a Partidului Comunist Român au o mare valoare teoretică și incontestabilă importanță practică pentru activitatea prezentă și de perspectivă, în domeniul științelor social-politice și pentru istoriografie. O succintă trecere în revistă a realizărilor istoriografiei din perioada la care se referă Raportul prezentat marelui forum, îndeosebi al publicației noastre, ar avea menirea de a menționa ceea ce am înfăptuit și ce vom întreprinde în lumina noilor hotărîri, pentru noi succese în domeniul științelor istorice.

Împlinirea a 40 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, a prilejuit frontului istoric elaborarea unor studii și lucrări monografice, editarea unor prețioase volume de documente, organizarea unor ample dezbateri în cadrul unor simpozioane, sesiuni de comunicări științifice la nivel local, județean și național și popularizarea acestui important moment-piatră de hotar în istoria milenară a poporului român prin conferințe, preșă, radioteleviziune, și expoziții.

„Revișta de istorie” a consacrat aniversării revoluției din august 1944 două numere în care se aduc contribuții — pe baza cercetării unor noi documente de arhivă www.dacoromanica.ro — referitoare la unele

proiecte ale scoaterii României din axă, aspecte privind contribuția Dobrogei la mișcarea de rezistență (1940—1944), la situația economiei României în perioada războiului antihitlerist, la imaginea actului istoric de la 23 August 1944 în documente militare americane sau germane, la istoria mai nouă a patriei pe coordonatele revoluției și construcției socialiste. În rubricile și numerele dedicate celui de-al XIII-lea Congres al partidului sînt reliefate etape ale evoluției industriei și agriculturii, autoconducerii și autogestiunii, dezvoltării conștiinței socialiste și formarea omului nou cît și nivelul atins de România în anul celui de-al XIII-lea Congres, în raport cu epoca începuturilor revoluției.

În perioada la care ne referim, s-au înregistrat succese în domeniul istoriei vechi prin cercetările întreprinse prilejuate de aniversarea a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent, fiind subliniate aspecte legate de tradiția statală în timpul lui Burebista, epoca clasică a civilizației daco-getice, dacii în armata romană, dacii liberi în sec. II — IV e.n. prezența romană la nordul Dunării în sec. al IV-lea e.n. ș.a. În coloanele revistei au mai apărut materiale referitoare la relațiile economice ale Daciei romane, raporturile agrare în Grecia antică sau politica ultimilor ani ai domniei lui Traian.

Epopoea marilor bătălii pentru constituirea statelor feudale românești sau aniversarea unor domnitori care s-au ilustrat ca vașnici apărători ai independenței țării române au constituit și pentru „Revista de istorie” prilejuri de a evidenția, în afara monografiilor apărute sau în curs de elaborare semnificația istorică a momentelor respective, tratarea unor laturi mai puțin cunoscute. Sărbătorind 650 de ani de la biruința de la Posada, prima mare victorie românească pentru apărarea independenței țării, revista a omagiat printr-o rubrică specială acest eveniment. O sinteză reușită asupra politicii interne a lui Ștefan cel Mare, asupra lungii și glorioasei domnii ce reprezintă una din cele mai strălucite afirmări ale potențialului său creator, coordonate ale strategiei pontice în perioada marelui domnitor ca și relațiile internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare ce marchează epoca celui mai autentic și incontestabil prestigiu al Moldovei peste hotare, studii deschizător de noi orizonturi în cercetarea unei jumătăți de secol, au fost doar unele probleme tratate la aniversarea a 525 de ani de la înscăunarea lui Ștefan cel Mare. La 350 de ani de la trecerea lui Matei Basarab pe tronul Țării Românești, au fost elucidate alte momente din lupta lui Matei din Brîncoveni pentru ocuparea tronului sau analizate începutul epocii lui Matei Basarab și Vasile Lupu în lumina relațiilor cu Transilvania și imperiul otoman.

Potențialul revoluționar al țărănimii române a fost pe deplin pus în evidență în studii de aleasă ținută științifică, rezultat al cercetărilor aprofundate din ultima perioadă cu ocazia aniversării a 200 de ani de la răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, a 160 de ani de la revoluția lui Tudor Vladimirescu sau 200 de ani de la nașterea marelui conducător din Vladimiri cît și cu prilejul evocării marii răscoale țărănești din 1907. Au fost analizate semnificația națională a răscoalei din 1784, declanșarea ei ca expresie a contradicțiilor social-economice din Transilvania, ecoul ei european și valorificată în revistă cu acest prilej o dezbatere referitoare la răscoale și războaie țărănești în Europa feudală (tipologie, programe, forțe motrice).

Numeroase alte teme tratează despre începuturile oraşului medieval, analizează mentalităţi şi sensibilităţi în sec. al XVI-lea în Ţările Române, prezintă unele interferenţe politice, economice şi culturale dintre poporul român şi popoarele vecine legate de autonomia vlahilor, competiţia pentru controlul Dunării inferioare (1412 — 1420), de existenţa unor steaguri româneşti în oastea lui Jan Sobieski la asediul Vienei din 1683, de poziţia Rusiei faţă de mişcările revoluţionare de la 1821 din sud-estul Europei ş.a.m.d. care conturează mai precis noi realităţi ale istoriei evului mediu.

Imaginaea perioadei moderne din istoria României a fost completată şi prin valorificarea unor studii din planurile de cercetare ale Institutelor de istorie din Bucureşti, Iaşi, Cluj-Napoca. Locul revoluţiei române de la 1848 în istoria patriei, participarea românilor bihoreni la evenimentele din anii 1848 — 1849, mărturiile franceze privind revoluţia de la 1848 din Ţara Românească, sînt cîteva teme ce contribuie la făurirea unui tablou cit mai veridic pentru o viitoare monografie dedicată anului revoluţionar 1848 în ţările române. Penetraţia capitalului străin în economia românească, aspecte ale făuririi primului partid politic al clasei muncitoare, învăţămîntul economic pînă la 1918, amploarea mişcării cooperatiste în ţara noastră pînă la făurirea statului naţional unitar român, au fost alte aspecte tratate în coloanele revistei.

Împlinirea a 65 de ani de la desăvîrşirea unităţii naţionale a oferit istoriografiei româneşti posibilitatea reconstituirii, redimensionării marelui act de la 1 decembrie 1918 prin apariţia unor valoroase monografii şi apreciate volume de documente care au contribuit la întregirea imaginii asupra acestui act de covîrşitoare importanţă din istoria românilor. Evidenţiind sensurile politice şi semnificaţia istorică a unităţii naţionale „Revista de istorie” a consacrat două numere evenimentului, omagiînd generaţia Marii Uniri, contribuţia membrilor Academiei şi Universităţilor la înfăptuirea unităţii naţionale-statale a românilor, aducînd date noi privind lupta românilor ardeleni pentru făurirea unităţii politice în primele decenii ale secolului al XX-lea, prezentînd lupta pentru Marea Unire din 1918 reflectată în activitatea şi corespondenţa lui Nicolae Iorga şi alte teme cu un pronunţat caracter inedit sub aspectul documentării şi interpretării.

Creşterea ponderii lucrărilor de istorie contemporană a României în ansamblul studierii epocii respective s-a răsfrînt şi în coloanele revistei prin valorificarea unor studii privind afirmarea P.C.R. pe arena istoriei patriei, grevele ceferiştilor şi petroliştilor din 1933, amploarea mişcării antifasciste din perioada interbelică, premisele, desfăşurarea şi victoria revoluţiei de eliberare socială şi naţională, la care ne-am referit mai sus, epoca transformărilor din anii 1944 — 1948, cit şi contribuţia armatei române la eliberarea Ungariei şi Cehoslovaciei, studii privind epoca construcţiei socialiste.

Extinderea pe care au luat-o cercetările de istorie universală s-au reflectat şi în paginile publicaţiei noastre, unde o rubrică specială este dedicată aproape în fiecare număr acestor investigaţii. Din epoca veche, prin studii şi articole de ţinută, publicate ca Urbanizare şi romanizare în Britania, la epoca medie, cu materialul Egiptul otoman în sec. al XV-lea, trecînd la epoca modernă şi contemporană, revista s-a oprit asupra Declaraţiei de independenţă a S.U.A. asupra luptelor popoarelor din America

Latină pentru independență, asupra procesului de modernizare în Japonia în sec. al XIX-lea, asupra atitudinii Internaționalei I și a II-a față de problema națională, asupra revoluției kemaliste, a luptei pentru independență a poporului indonezian, a Conferinței de la Bandung, a luptei clasei muncitoare din America latină în etapa actuală ș.a.m.d. Cercetările de istorie generală au fost impulsionate și datorită faptului că pregătirea și desfășurarea celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice a avut loc la București în august 1980 iar revista a publicat rubrici și numere speciale dedicate acestui Congres cu probleme din tematica acestuia, dintre care numărul dublu 7 — 8 din 1980, tratând despre dezvoltarea istoriografiei românești în anii socialismului, a fost apreciat, în chip deosebit.

Încadrându-se în spiritul hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului în cincinalul viitor, cercetarea din domeniul științelor social-politice și istorice, va cunoaște o nouă dezvoltare. Obiectivele de cercetare științifică fundamentală în perioada 1986—1990, răspund celor mai stricte necesități în domeniul istoriografiei, fiind incluse teme din toate epocile de însemnătate capitală pentru elucidarea proceselor istorice caracteristice istoriei noastre naționale. Este în curs de elaborare o amplă istorie a țărănimii la care lucrează un colectiv format din renumiți specialiști în domeniu. În cadrul temei structurii social-economice și juridice în societatea medievală și modernă românească vor fi abordate problemele privind economia și societatea în Transilvania medievală, agricultura din țările române în evul mediu, originea și evoluția clasei dominante în Țara Românească și Moldova la începutul sec. al XVIII-lea, structuri feudo-vasalice din cele două țări române în sec. XIV-XVII, structurile de stat ale Țării Românești în evul mediu. Va fi analizată evoluția societății românești în sec. al XVIII-lea, revoluția de la 1821, revoluția română de la 1848—1849 și dezvoltarea economică a României moderne. Vor fi aprofundate investigațiile privind structuri și mobilități sociale în principalele române, în prima jumătate a sec. al XIX, clasele și categoriile sociale din România între 1878—1918, răscoala țăranilor din 1888 și alte aspecte ale modernizării societății românești până la făurirea statului național unitar român.

În domeniul istoriei contemporane vor fi reluate cercetările privind apărarea și consolidarea independenței naționale din 1877 până în zilele noastre, continuarea analizei vieții parlamentare după 1918, înfățișarea premiselor diplomatice ale actului istoric de la 23 August 1944 și a transformărilor revoluționare din august 1944 până în iunie 1948.

În cadrul istoriei universale se vor analiza structurile sociale în antichitate, evul mediu și epoca modernă, originea și evoluția conceptului de romanizare, țările române în relațiile internaționale până la începutul sec. al XIX-lea, lumea mediteraneană și spațiul românesc în sec. XV — XVI. Teme de larg interes ca statutul politic și comercial al Mării Negre în sec. al XVI-lea, sau interferențe politico-culturale în istoria românească în sec. XVII — XX vor cunoaște o amplă tratare. Relațiile internaționale ale României în epoca contemporană vor fi investigate sub aspectul raporturilor dintre România și marile puteri în prima jumătate a secolului nostru.

Va continua activitatea la editarea corpusului național de izvoare, documente, cronici și inscripții, valorificarea critică a tezaurului istoriografiei românești, întocmirii unor instrumente de lucru și bibliografii.

„Revista de istorie” ca publicație reprezentativă în peisajul istoriografiei actuale, reflectînd în parte și stadiul la care a ajuns cercetarea istorică românească, va valorifica în lumina documentelor Congresului al XIII-lea, studii și articole din planurile de cercetare ale institutelor de istorie și centrele de științe sociale din țară, va iniția numere speciale neaniversative dedicate unor teme majore ca istorie și cultură, relații economice, politice, diplomatice ale României cu alte state, etc.

Două decenii de mărețe împliniri ale Epocii Ceaușescu vor fi ilustrate cu studii privind Congresul al IX-lea al P.C.R. — deschizător de noi orizonturi în cercetarea istorică, aspecte privind dezvoltarea, multilaterală a economiei naționale în ultimele două decenii, creșterea prestigiului internațional al României după 1965 ș.a.

Vom publica rubrici consacrate întîmpinării celui de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice de la Stuttgart, cu probleme care se referă la tematica acestui forum științific mondial cît și numere speciale cu aspecte fundamentale din programul Congresului.

Aniversăm 40 de ani de la victoria asupra fascismului prin studii care să reflecte semnificația evenimentului pe plan național și mondial, contribuția armatei române la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, eforturile poporului român, condus de P.C.R., pentru obținerea victoriei finale, aportul Americii latine la victoria Națiunilor Unite, aspect mai puțin tratat în istoriografia noastră.

Crearea Organizației Națiunilor Unite în 1945, va fi marcată prin materiale care să analizeze contextul politico-internațional al întemeierii organizației și rolul României pentru întărirea și democratizarea acestei organizații mondiale. Totodată revista își propune să reflecte în paginile ei aspecte legate de rolul și lupta tineretului în lumea contemporană cu prilejul aniversării în cadrul Organizației Națiunilor Unite în 1985 a Anului Internațional al Tineretului sub deviza „Participare, Dezvoltare, Pace”.

Mobilizați de documentele și hotărîrile celui de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român, de îndemnurile și indicațiile secretarului general al partidului, vom depune toate eforturile pentru a ridica nivelul întregii activități în domeniul cercetării istoriei naționale și universale, pe măsura marilor înfăptuiri obținute în opera de propășire a României socialiste multilateral dezvoltate și trecerii la comunism.

INVESTIGAREA ISTORIEI ROMÂNEȘTI

ȘTIINȚA ISTORICĂ ROMÂNEASCĂ DE LA CONGRESUL AL IX-LEA LA CEL DE-AL XIII-LEA CONGRES

DE

Acad. ȘTEFAN PASCU

Forum-ul suprem al comuniștilor din România, al XIII-lea Congres al Partidului, constituie un prilej binevenit pentru toți oamenii muncii, cu brațele și cu mintea, de a reflecta cu răspunderea cuvenită asupra eforturilor, și, ca urmare, a realizărilor celor aproape două decenii de viață tumultuoasă, de a medita cu aceeași răspundere asupra proiectelor anilor următori, mai apropiați sau relativ mai îndepărtați. Și într-un caz și în altul, și în cazul realizărilor de pînă acum, dar deopotrivă și a celor ce se cuvin să le întregască pe acestea.

Împreună cu celelalte științe, ale naturii, tehnice și social-umane, istoriografia română a înscris în cei aproape douăzeci de ani de la Congresul al IX-lea, realizări remarcabile, atît din punct de vedere cantitativ, cît și din punct de vedere calitativ. Lucru pe deplin explicabil și cu totul de înțeles, dacă nu uităm — și nu se cuvine să uităm — frumoasele și importante tradiții, frumoasa și importanta moștenire, transmisă de înaintași asemenea unui legămînt pe care urmașii sînt datori, științific și moral, politic și patriotic să le respecte și să le onoreze, să le continue și să le dezvolte.

★

Înțelegînd și respectînd îndemnurile și îndrumările cuprinse în documentele Congresului al IX-lea și ale celor ce i-au urmat pînă la al XIII-lea, învățămintele de mare însemnătate cu privire la trecutul istoric, la prezentul și la viitorul poporului român și de asemenea la înțelegerea justă a fenomenelor istorice, cuprinse în opera de mare valoare teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, investit de cel de-al IX-lea Congres în funcția supremă de secretar general al Partidului. Oamenii de știință din România și, împreună cu ei, istoricii și-au adunat puterile și voințele, pentru a se dovedi vrednici urmași ai marilor înaintași și mai ales de a cinsti, prin creații de valoare, eforturile eroice ale poporului nostru pentru construirea unei noi societăți, superioare tuturor celor dinainte, societatea socialistă.

Este, fără îndoială, îndrăzneț lucru a încerca o sinteză atât de strînsă cît permite o prezentare cu caracter aniversar, a unui cîmp atât de vast și de complex, ca panorama istoriografiei românești timp de aproape două decenii; două decenii atât de fertile cum nu au mai fost altele. A științei istorice, cea dintîi dintre surorile ei, științele social-umane. Știință umană ce are drept obiect de investigație omul — colectivitate organizată, de la formele inferioare pînă la formele superioare. Omul gînditor și creator al tuturor valorilor, materiale și spirituale, omul luptător pentru împlinirea marilor idealuri umane. Omul care și-a făurit și-și făurește aspirații superioare, pentru realizarea cărora a fost și este nevoie să facă eforturi, sacrificii și jertfe, numeroase și mari. Eforturi, sacrificii și jertfe care nu s-au cheltuit și nu se cheltuiesc în zadar, ci au rodit, rodesc și vor rodi cu îmbelșugare spre binele oamenilor și al omenirii. Al omenirii care fără idealuri nobile și aspirații superioare nu și-ar justifica existența, nu ar fi vrednică de a se împodobi singură cu neasemuita calitate de *homo cogitans* și *homo sapiens*.

Istoria este, în același timp, știință social-politică, în calitatea sa de îndrumătoare în viață — *magister vitae* —, dascăl al vieții, „oglinză a conștiinței popoarelor”. Știință ce oferă, prin învățătura sa, un îndreptar preșilor popoarelor și conducătorilor în alegerea celor mai bune căi spre realizarea idealurilor și aspirațiilor lor superioare. Ce altă știință este mai implicată vieții social-politice decît istoria, așa cum i-a definit rolul secretarul general al partidului, președintele Republicii noastre socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a demonstra convingător, că un popor hotărît să-și apere glia, libertatea și neatîrnarea, decis a nu precupeți nimic pentru a-și afirma drepturile inalienabile, pentru a-și cuceri un loc sub soare, nu poate fi înfrînt și îngenuncheat de nimeni și de nimic niciodată.

Părăsind sfera considerațiilor teoretice, de principii și trecînd în acea a realizărilor concrete, constatăm cu ușurință domeniile predilecte și problematica fundamentală ce au constituit preocupările și au înregistrat realizările istoriografiei românești în cele două decenii dintre cele două Congrese, al IX-lea și al XIII-lea. Mai întîi o estimare cantitativă: aproape 30.000 de titluri, tot atîtea lucrări, studii și articole, ceea ce înseamnă în medie, peste 1.000 de titluri anual. Nu toate, este adevărat, metal prețios, dar multe dintre ele onorînd comparația.

Direcțiile principale ale istoriografiei românești în perioadele fertile ale epocii contemporane, se pot defini cu claritate: îmbogățirea și îmbunătățirea documentării, pentru a înlocui petele albe din istoria României cu pagini dense în dovezi și de asemenea în idei; cercetarea problemelor necercetate de istoriografie dinainte; studierea problemelor tendențios înfățișate pînă atunci, de istoriografia din țară sau de cea străină, veche sau nouă; realizarea unor sinteze de largă cuprindere și a altora pentru mai diversificate categorii de cititori cu privire la dezvoltarea societății de pe teritoriul țării noastre, de la cele mai vechi urme de viață omenească și pînă în zilele noastre.

Prin descoperirile de pe numeroasele șantiere arheologice, acoperind o mare suprafață a teritoriilor țării, arheologii, cercetători, personal didactic, muzeografi au îndepărtat numeroase pete albe, prin dezvelirea documentelor adăpostite cu generozitate de pământul țării, cu privire la începuturile vieții omenеști pe plaiurile noastre, împinse cu sute de mii de ani mai devreme decît s-a știut și s-a crezut mai înainte. Civilizația tracilor, marea civilizație a „celui mai mare neam după al inzilor” a fost îmbogățită prin noile descoperiri de tezaure strălucitoare, de morminte aristocratice, adăpostite de tumuli grei; civilizația ramurii nord-dunărene a tracilor, cea geto-dacă s-a îmbogățit prin întregirea cunoștințelor cu privire la puternicele așezări dace, cunoscute încă dinainte și a altora descoperite în această perioadă, de la Sarmisegetusa Regia, în Munții Sebeșului și ai Sibulului (la Tilișca), între Carpați și Dunăre (la Popești și Ocnița), la est de Carpați (Bitca Doamnei); cu privire la arta și spiritualitatea dacă etc.

O preocupare foarte atentă — așa cum este, de altfel, pe deplin firesc, a continuat să fie îmbogățirea informației privitoare la perioada etnogenezei românilor. Rezultatele cercetărilor privitoare la această problemă, datorită hărniciei și pasiunii nobile a specialiștilor din București, Iași, Cluj-Napoca și alte centre sînt de-a dreptul spectaculoase. Atît cele cu privire la procesul de formare a limbii române, cît și cele cu privire la formarea poporului român. Și cum este și logic și firesc, problema continuității populației daco-romane în spațiul de formare a poporului și a limbii a însoțit îndeaproape studierea procesului de entogeneză. Iar Corpus-ul de *Inscripții ale Daciei romane* — din care au apărut șapte volume (în 9 fascicole) — adeverește intensitatea procesului de romanizare, precum și supraviețuirea civilizației dacice, împreună cu poporul dac, în timpul stăpînirii romane, și, ca urmare, contribuția sa la sinteza etno-culturală daco-romană, la populația daco-romană puternică. Iar noua ediție a monumentului privitor la civilizația geto-dacă, *Getica* lui Vasile Pârvan, cu notele ce o îmbogățesc, sintetizează rezultatele cercetărilor cu privire la problemele respective pînă la zi. Peste 1000 de descoperiri: așezări, necropole, tezaure, monede de tradiție daco-romană din sec. IV — XI, răspîndite pe întreg teritoriul țării, inclusiv în teritoriile dacilor liberi, cu mici deosebiri de intensitate în diferite zone (mai frecvente în zona intracarpatică, de frecvență mijlocie între Carpați și Dunăre, ceva mai rare, dar nu cu mult, la est de Carpați) adevereasc continuitatea populației daco-romane și apoi a poporului român în spațiul carpato-dunăreano-pontic. Iar studiile de lingvistică și cele de istorie, cu concluzii foarte apropiate uneori pînă la identitate probează încheierea procesului de entogeneză în sec. VII — VIII, cînd pe harta etno-politică a Europei se înscrie un nou popor, poporul român, ca urmare a evoluției etno-lingvistice și etno-culturale într-o succesiune neînteruptă: romanizare, romanitate, continuitate.

„Enigma” și „miracolul” cu privire la soarta poporului român în perioada tulbure a migrațiilor, la procesul de entogeneză a românilor și de formare a limbii lor pe întreg spațiul carpato-dunăreano-pontic sînt înlocuite de realități istorice incontestabile.

Documentele arheologice descoperite în ultimii douăzeci de ani, mai ales, au completat în chip fericit informația oferită de izvoarele scrise referitoare la cele dintîi formațiuni politice de caracter feudal inci-

pient, din sec. VIII — X, răspindite pe întreg teritoriul etnic românesc. Și nu rareori documentele arheologice constituie dovezi convingătoare cu privire la existența unor asemenea formațiuni „țări”, cnezate, voievodate, mai puțin lămurite de izvoarele scrise, în Transilvania (voievodatul de Alba), între Carpați și Dunăre (voievodatul cu centrul la Slon, pe valea Prahovei), la est de Carpați (voievodatul de Birlad), în Dobrogea (voievodatul cu centrul la Păciul lui Soare) etc., etc.

Cercetările ultimilor ani, pe baza izvoarelor arheologice și a celor scrise, au ajuns la concluzia că numai numărul așezărilor și numai a celor din sec. VIII — XI ajunge la peste 600 și acestea răspindite pe întreg teritoriul etnic românesc. Că importante mutații au loc în societatea românească din această perioadă : în viața social-economică, în cea social-politică și culturală, ca urmare a prefacerilor petrecute în obștea sătească. Transformări ce conțin în esență elemente ale societății feudale incipiente în toate domeniile. În domeniul social-politic se constată înmulțirea așezărilor fortificate, cu așezări de sate înconjurătoare. Așezările fortificate erau, cele mai multe, centre ale unor formațiuni politice prestatale (cnezate, voievodate, jupanate ce împodobeau întreg teritoriul etnic românesc : voievodatul Crișanei, condus de voievodul (ducele) Menumorut, cu centrul la Biharea, voievodatul Banatului, condus de voievodul Glad — (Vlad), cu centrul la Orșova, voievodatul din Podișul Transilvaniei, condus de voievodul Gelu — Gyla, cu centrul la Dăbica, voievodatul Albei, cu centrul la Alba Iulia, voievodatul Sucevei, cu centrul la Suceava, voievodatul (cnezatul) Iașilor, cu centrul la Iași, voievodatul (țara) Birladului, cu centrul la Birlad, cnezatul (voievodatul) Dinogetiei sau a lui Salza, cu centrul la Dinogetia — Garvăn, cnezatul (voievodatul) Capidavei sau al lui Sestlav, cu centrul la Capidava, cnezatul (voievodatul) de la Păciul lui Soare sau al lui Tatos, cnezatul (voievodatul) Slonului, cu centrul la Slon, cnezatul (voievodatul) Bucureștilor, cu centrul la București, cnezatul (voievodatul) Olteniei, cu centrul la Craiova (?) etc.

Asemenea „reconstituiri” ale istoriografiei românești, stau la baza procesului de formare a țărilor române de sine stătătoare (voievodatul Transilvaniei, domnia Țării Românești, domnia Moldovei și despotatul dobrogean) a căror cinstire s-a bucurat de atenția istoricilor români în această perioadă, consacrându-li-se lucrări valoroase.

Epoca medie, cea modernă și cea contemporană, lipsite și ele de documentarea fundamentală și esențială, au constituit altă preocupare prioritară pentru istoriografia română. Rezultatul este de-a dreptul impresionant : circa 100 de volume de documente au fost publicate. Moștenirea documentară de mare valoare, reprezentată de inegalabila colecție Hurmuzaki, completată de alte colecții de documente publicate înainte de eliberare, s-a îmbogățit cu aproape 50 de volume de documente medievale ; marele voievod Mihai Viteazul trei volume (al patrulea în pregătire) ; revoluția lui Horea șase volume pînă acum publicate (și altele, pe atâtea, în curs de publicare), revoluția lui Tudor Vladimirescu cu șase volume, revoluția de la 1848 cu șapte volume (și alte vreo zece în curs de publicare), Unirea Principatelor cu 5 volume de documente, Independența României cu vreo 12 volume, mișcarea muncitorească și comunistă cu 8 volume, răscoala din 1907 cu patru volume (altele în curs de pregătire), primul război mondial și Marea Unire din 1918 cu mai multe volume,

istoria Bucureștilor cu cinci volume, precum și mai multe volume de documente — sinteză cu privire la lupta pentru unitate politico-statală, pentru independență etc.

Dacă mai adăugăm izvoarele narative, de la *Letopisețele* din vremea lui Ștefan cel Mare la *Letopisețul* lui Ion Neculce și *Hronica* lui Cantemir, de la *Letopisețul anonim* sau *Cantacuzinesc* la *Istoriile* stolnicului Cantacuzino și de la acestea la istoriile lui Samuel Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, și dacă nu uităm izvoarele juridice și urbariile din sec. XVII — XVIII, tabloul izvoarelor scrise se întregește în chip sensibil. Și mai mult se întregește și se rotunjește tabloul izvoarelor medievale referitoare la istoria poporului român cu izvoarele bizantine, turcești și poloneze, cu numeroasele volume de izvoare epistolare în frunte cu corespondența lui George Barițiu, urmat de a lui Costache Negruzzi, Ion Bianu etc. etc. Cele opt volume masive de descrieri de călătorie constituie un alt prețios izvor pentru cunoașterea opiniei străinilor despre realitățile românești din evul mediu.

Istoriografia perioadei cuprinsă între cele două Congrese, al IX-lea și al XIII-lea, s-a îmbogățit cu o serie de reeditări ale lucrărilor unor clasici ai istoriografiei românești, Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu.

Și pe temeiul acestor numeroase și importante izvoare s-a reconstituit epopeea evului mediu, care era îndeajuns de bine înfățișată și de istoriografia mai veche, îmbogățită cu lucrări monografice ale unor mari voievozi și vrednici principii: Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu, Gabriel Bethlen, Racoteștii etc. S-au putut configura forțele de producție, cu meșteșugurile și negoțul, cu agricultura și mineritul, cărora li s-au consacrat lucrări valoroase și relativ numeroase. De un interes egal s-au învrednicit structurile și relațiile sociale și, ca urmare, mai bine înțelese, în plinătatea dimensiunilor lor, mișcările sociale, de la cele cu caracter inferior, fuga și împotrivirea față de obligațiile feudale și pînă la marile răscoale medievale, ca cea de la Bobilna, și la revoluțiile cu caracter social și național, totodată, de sub conducerea lui Horea în Transilvania, a lui Tudor Vladimirescu în Țara Românească.

Probleme speciale, de importanță majoră, însă, din epoca de mijloc, au mai îmbogățit istoriografia românească în această perioadă, ca, de pildă, colonizarea sașilor în Transilvania, orașele Transilvaniei, cetățile medievale din Țara Românească, unitatea Țărilor Române, judecata domnească etc., permițînd o sinteză a civilizației românești medievale.

Tabloul unei societăți, din orice timp și din orice loc, ar fi acoperit pe o mare suprafață a sa de pete albe, fără structura instituțională, în accepțiunea cuprinzătoare a noțiunii, de la instituțiile economice la cele sociale, de la cele juridice la cele administrative, de la voievodate la domnie, de la instituțiile social-politice centrale la bănie, și sinteza acestora statul, fără existența căruia este în mare primejdie însăși existența neamului. Ceea ce explică lupta poporului român și a strămoșilor săi pentru păstrarea instituției supreme, statul, de la cel geto-dac la statul socialist de astăzi. Studii importante au fost consacrate în cei douăzeci de ani, după cel de-al IX-lea Congres, la îndemnul și sub îndrumarea Partidului, ale Secretarului său General, care nu a ocolit nici un prilej de a sublinia, și, subliniind, a îndemna la studierea instituțiilor și a sintezei acestora, statul,

lupta pentru independența și suveranitatea statului, pentru unitatea politico-statală a poporului român. Paginile dedicate de tovarășul Nicolae Ceaușescu luptei pentru dreptate și libertate, pentru independență și unitate au constituit și constituie exemplul de analiză pătrunzătoare a fenomenului istoric. Ca și cele consacrate problemelor de cultură, cu trimiterea la izvor și nu la ulcior, actualizînd înțeleapta judecată a lui Leonardo da Vinci. Îndemnuri pentru istorici, istorici ai literaturii, istorici ai culturii în general de a se apleca cu toată osîrdia asupra problemelor culturale românești, medievale și din perioada de destrămare a lumii feudale și de începuturi ale celei moderne.

Cultură mai complexă în această perioadă, exprimată în curentul cultural-ideologic al luminilor, după cum mai complexe erau toate structurile societății, de la cele economice pînă la cele sociale, cu rămășițe din societatea pe cale de a apune și cu înnoirile pretinse de noua societate, modernă, ce-și făcea loc nu fără greutate, dar cu biruințe mai totdeauna în confruntarea cu supraviețuitoarele lumii vechi. Realizările în cîmpul istoriografiei românești au demonstrat mecanismele social-economice și social-politice ale perioadei de tranziție : în agricultură și manufacturi, în minerit și comerț, în transformarea conștiinței de neam în conștiință națională, odată cu încheierea procesului de formare a națiunii române moderne.

Istoriografia veche a lăsat moștenire istoriografiei noi numeroase probleme nelămurite sau nu îndeajuns lămurite din epoca modernă. Cunoștințele documentare la îndemîna vechii istoriografii și mai ales concepția și metodologia de investigație științifică nici nu ofereau posibilitatea aprofundării și reconstituirii, în toate articulațiile lor, interne și externe, în înfățișarea lor cauzală, cu caracter de procese istorice, într-un mers ascendent, pînă la producerea saltului calitativ, ceea ce înseamnă împlinirea istoricelor evenimente. Mai întîi, revoluția de la 1848, una singură în toate cele trei țări românești prin programele lor, prin desfășurarea într-o simultaneitate deplină și o colaborare în măsura îngăduită de condițiile concrete și mai ales prin scopurile urmărite : dreptate și libertate, socială și națională, unitate politico-statală. Așa cum au dovedit cercetările noii istoriografii românești, fără să se fi realizat încă monografia pretinsă de importanța revoluției. Volumele de documente apărute și în curs de apariție, studiile parțiale și de sinteză publicate oferă istoriografiei românești condiții propice pentru marea lucrare închinată revoluției de la 1848 la români.

Celălalt eveniment de mare importanță istorică, Unirea Principatelor Române și crearea statului român modern, a fost cinstit cu volume de documente și cu unele studii de sinteză la sărbătoarea centenară și după aceea. Documente și studii ce au stat la baza studiilor cu caracter monografic despre domnia lui Alexandru Ioan Cuza și a problemei agrare din această perioadă și vor sta la temelia unei mari monografii cu care este datoare istoriografia română.

Fericită a fost cea de „a treia revoluție” a poporului român, Independența României, care, pe lîngă corpus-ul de documente mai vechi și volumele de documente mai noi, s-a bucurat mai ales cu prilejul centenarului și, ca o continuare a acestuia și după aceea, de atenția cuvenită : expunerea de mare orizont și cuprindere, rostită de Secretarul General

al Partidului, Președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, volume de documente, de cuprins general, altele cu caracter regional, monografiile și sinteze de largă cuprindere și profundă analiză, mai ales cu privire la războiul de independență și la rolul maselor populare în realizarea independenței, culegeri de studii, studii și articole ce au îmbogățit cunoașterea și i-au adâncit înțelegerea.

Într-o zodie mai fericită și, deci, de cercetări importante s-a bucurat și Unirea cea Mare, din 1918. Alte expuneri magistrale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu la semicentenarul Marii Uniri, — la trei ani de la al IX-lea Congres, care l-a investit în funcția supremă de Secretar General al Partidului, la 60 și la 65 de ani de la realizarea istoricului eveniment, volume de documente, interne și externe, de caracter general, altele privitoare la primul război mondial, altele de caracter regional: Bihor, Banat, Maramureș, Mureș etc., memorii și amintiri ale participanților activi la actul Unirii, lucrări de sinteză cu privire la străduințele, eforturile și lupta poporului român pentru unitatea național-statală de-a lungul secolelor și la răsunetul internațional al acestor străduințe și lupte, lucrări cu caracter monografic de mare cuprindere și profundă analiză referitoare la primul război mondial și la desăvârșirea statului național unitar român.

Importanta cucerire a istoriografiei românești din ultima perioadă este repunerea în drepturile sale a istoriei contemporane prin amplificarea cercetărilor și înmulțirea domeniilor investigate. Subestimată cu totul de vechea istoriografie, care nu o socotea vrednică a constitui obiect de studiu, decît unele aspecte și momente, nici acestea totdeauna cele mai importante, cercetările întemeiate pe concepția superioară, materialismul istoric, au dovedit că și contemporaneitatea este istorie și încă o istorie pe cît de densă, pe atît de interesantă și importantă.

De aceea, în ultima perioadă, dintre cele două Congrese, al IX-lea și al XIII-lea, au fost studiate aspecte și probleme primordiale: întemeierea Partidului Comunist Român și mișcarea muncitorească și antifascistă, luptele greviste din 1929—1933, criza generală din aceeași perioadă, probleme social-economice, social-politice, culturale, instituționale, reforma agrară din 1921—1922 și dezvoltarea agriculturii, dezvoltarea industriei de toate felurile și politica acaparatoare a marilor monopoluri străine, lupta împotriva revizionismului și împotriva fascizării țării, politica de apărare a țării împotriva pericolului fascist din afară și cel de-al doilea război mondial, politica externă și cel mai ilustru reprezentant al acesteia Nicolae Titulescu etc. etc.

Istoria cea mai nouă, a zilelor noastre, inaugurată de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de acum patru decenii este revelația istoriografiei noastre noi. Pe lângă numeroasele cercetări, concretizate în valoroase studii privitoare la pregătirea și desfășurarea evenimentelor din august 1944, urmate de războiul antihitlerist și antihortist, naționalizarea principalelor mijloace de producție și dezvoltarea industriei, colectivizarea și dezvoltarea agriculturii, caracterul instituțiilor de toate categoriile și a sintezei acestora, statul, s-a învrednicit de studii de certă valoare. După cum o preocupare predilectă a fost și problema națiunii române socialiste. Coloana lor vertebrală au fost și sînt documentele de partid și de stat, hotărîrile congreselor și cu deosebire

ale Congreselor IX — XII și ale Conferințelor naționale ale partidului, expunerile și cuvântările de inestimabilă importanță teoretică și practică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu.

★

Pe temeiul moștenirii de valoare și a noilor cuceriri științifice, historiografia românească socialistă s-a încumetat, cu deplină conștiință cu privire la greutatea întreprinderii, la realizarea unor sinteze mai cuprinzătoare sau mai concentrate de istorie a patriei și poporului român : două volume de *Istoria Transilvaniei* și două sinteze pentru străinătate (*Brève histoire de la Transylvanie* și *A History of Transylvania*), trei volume de *Istoria Dobrogei*, două volume de *Istoria Românilor*, sinteze mai scurte, într-un singur volum de *Istoria României*, *Istoria poporului român* și *Istoria românilor* (cele două dintii traduse și în limbi de mai mare circulație).

În perioada dintre Congresul al IX-lea și al XIII-lea s-au realizat alte sinteze largi, cu privire la unele probleme de mare importanță, lipsite pînă acum de asemenea lucrări. De aceea tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a formulat, ca o obligație de onoare a istoricilor, culturologilor, filozofilor, sociologilor. Rînd pe rînd au apărut *Istoria gîndirii și creației științifice și tehnice românești*, vol. I, din cele mai vechi timpuri pînă la formarea științelor moderne, *Istoria învățămîntului din România*, vol. I, de asemenea din cele mai vechi timpuri și pînă la revoluția din 1821 de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu. Urmate de studii de *Istoriografie*, universală și românească, de *Filosofia istoriei*, de *Istoria culturii și Spiritualității românești* etc. Întregite de valoroase monografii a capitalei (*Istoria Bucureștilor*) și a altor mari orașe (*Istoria Iașilor*, *Istoria Clujului* etc.).

Preocupările de istorie universală, mai modeste, formează, totuși, un început promițător. Și cele privitoare la epoca antică, precum și cele privitoare la evul mediu. Din istoria modernă lucrări cu caracter de popularizare au fost tipărite, privitoare la formarea Statelor Unite ale Americii, la Revoluția franceză, la Comuna din Paris etc. Și de asemenea la relațiile româno-americane și româno-engleze.

În sfîrșit, cele două Atlase, unul de Istorie universală și altul de Istoria României, completează paleta realizărilor istorice din ultimii douăzeci de ani.

Pe temeiul bogatelor și valoroaselor studii, cu caracter monografic și de sinteză, realizate de historiografia română, un istoric francez de prestigiu își încheia înfățișarea panoramei historiografiei contemporane cu aprecierea măgulitoare, fără îndoială, că historiografia românească ocupă locul întii între istoriografiile țărilor socialiste. Dacă într-adevăr este așa, slujitorii științei patronate de muza Clio pot fi mulțumiți.

Mulțumirea și succesele se cuvin moderate, în sensul cumpănirii cu toată răspunderea a rezultatelor, care nu pot fi pe deplin mulțumitoare în raport de numărul celor ce slujesc știința istoriei și în raport de necesități și de posibilități. Este motivul unei angajări cu deplină responsabilitate și cu acest prilej — două decenii de la Congresul al IX-lea, — de a continua cu și mai multă sîrguință, rivnă și de asemenea cu o mai bună organizare a cercetărilor istorice pentru a realiza lucrări în concordanță deplină cu însemnătatea vremurilor pe care le trăim.

Necesitățile și posibilitățile întrunite vor îmbogăți istoriografia română în anii ce urmează, potrivit hotărârilor Congresului al XIII-lea cu alte lucrări de mare cuprindere, tratate și sinteze, monografii și studii. La loc de frunte vor sta noul *Tratat de Istoria României*, în 11 volume, care, realizat în mare parte, va putea vedea lumina tiparului nu peste mult timp. Iar tratatul de *Istoria militară a poporului român*, plănuit în patru volume, este în curs de apariție, vor fi grăbite lucrările tratatului de *Istoria universală*, în șapte volume, va continua seria volumelor II — IV din tratatul de *Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești* și seria volumului II — IV ale tratatului de *Istoria învățămîntului*. Iar ilustrarea cartografică a istoriei țării și poporului român va fi realizată printr-un *Atlas istoric național*, de mari proporții.

Aplicarea principiului inter- și pluridisciplinarității precum și a concepțiilor noi, superioare, în cercetarea fenomenului istoric vor înlocui și mai mult decît pînă acum concepția, nesatisfăcătoare, evenimentială și factologică, pentru a putea descifra fenomenul istoric în toată complexitatea lui, în lucrările amintite și în altele. În altele de mare importanță cum sînt *Istoria țărănimii* și *Istoria agriculturii*; *Istoria meșteșugurilor și a industriilor*, *Istoria comerțului*; *Istoria instituțiilor social-economice, social-politice și social-juridice*. Iar corolarul acestora, o *Istorie a civilizației românești*, în accepțiunea cuprinzătoare a noțiunii, adică totalitatea creațiilor de valoare, materiale și spirituale, din toate domeniile și din toate timpurile. Fiecare și toate la un loc în comparație cu civilizația altor popoare, singura metodă ce oferă posibilitatea punerii în valoare a propriilor creații în contextul civilizației universale.

Sînt gînduri și proiectele de perspectivă apropiată și mai îndepărtată — ale școlii istorice românești contemporane, care se vor transforma în realizări de valoare, prin conjugarea armonioasă și echilibrată a prețioasei moșteniri, cu experiența, eforturile și împlinirile generației de azi și a celei de mîine. Toate spre progresul științei istorice, spre mai buna și veridica cunoaștere a frămîntatei istorii a poporului român, și pe temeiul acestei cunoașteri spre mai justa înțelegere a prezentului și întuirea, cu deplin teamei, a viitorului.

Va completa, astfel, știința istorică paleta științei românești și va colabora plenar la implicarea științei în dezvoltarea societății noastre socialiste, deoarece este un adevăr axiomatic astăzi, că „știința și-a însușit atît de mult caracteristicile activității sociale, încît fără știință nu se mai poate închipui dezvoltarea societății”, cum afirma pe deplin îndreptățit filozoful francez Ernest Renan. „Știința organizată judicios reprezintă o forță propulsivă de necontestată importanță. Știința de astăzi și știința de mîine pot asigura viitorul omenirii, căci societatea contemporană și societatea viitorului se vor întemeia în primul rînd pe știință, iar știința va determina viitorul societății”. Știința pusă în slujba progresului societății, a omenirii, a păcii și colaborării dintre oameni, dintre popoare, deoarece prin știință și conștiință se poate domina ceea ce nu se poate stăpîni prin forță, așa cum se precizează în Programul-directivă de dezvoltare a științei și tehnicii, adoptat de Congresul al XII-lea al Partidului și perspectivele de dezvoltare ale științelor adoptate de cel de-al XIII-lea Congres, cum se subliniază în expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, referitor la locul și rolul important al științei în înaintarea societății socialiste din România.

ROMÂNIA SOCIALISTĂ ÎN ANUL CELUI DE-AL XIII-LEA CONGRES AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN (II)

DE

GHEORGHE I. IONIȚA

Mari eforturi s-au depus și se depun în România Socialistă pentru făurirea unei agriculturi înfloritoare, moderne, de înaltă eficiență. Fondurile de investiții alocate agriculturii (în milioane lei) au sporit continuu : de la 6.436 în 1951—1955, la 51.555 în 1966—1970 și la 124.899 în 1976—1980. Agricultură a beneficiat în perioada 1950—1983 de un volum de investiții de peste 400 miliarde lei. Investițiile alocate agriculturii în actualul cincinal sînt de peste 2,5 ori mai mari decît cele realizate în întreaga perioadă 1951—1965¹.

Agricultura dispune astăzi de fonduri fixe a căror valoare este de aproape 6 ori mai mare decît în 1950². În stațiunile de mecanizare a agriculturii numărul personalului muncitor a crescut de la 85.667 în 1965 la 126.383 în 1975 și la 168.955 în 1982³.

Importante rezultate s-au dobîndit și în zootehnie, ajungîndu-se ca efectivele de animale să fie astăzi de 2,5 ori mai mari decît cele existente în 1951. Evoluția efectivelor de animale (în mii capete) se prezintă astfel :

	1951	1966	1984
Bovine	4.502	4.935	6.572
Porcine "	2.197	5.365	14.347
Ovine și caprine	10.720	13.939	19.135

Principala resursă pentru dezvoltarea zootehniei o reprezintă cele peste 4,4 milioane hectare pășuni și fînețe naturale, din care pe suprafețe mari au fost executate ample lucrări hidroameliorative⁴.

Ca efect direct al vastului program de transformare a naturii elaborat din inițiativa și sub directa conducere a tovarășului Nicolae Ceaușescu,

¹ „Scinteia” din 10 august 1984.

² Ibidem, din 17 iulie 1984.

³ „Scinteia tineretului” din 13 august 1984.

⁴ Idem:

program menit să pună deplin în valoare potențialul productiv al pământului, să determine realizarea de producții agricole mari, sigure și stabile, agricultura noastră socialistă a ajuns să producă azi de 7,2 ori mai mult decât în 1945. În perioada 1979—1984 s-a obținut o producție medie anuală de aproape 22 milioane tone cereale, față de numai 4,4 milioane tone în perioada 1945—1950.

Firește, numeroși sînt factorii care-și spun cuvîntul la întronarea unor asemenea noi realități. De pildă, cum se știe, din 1946 și pînă azi industria românească a fabricat 1 milion de tractoare. Față de 1945, în acest an, parcul de tractoare din agricultura noastră este de 17 ori mai mare. Pe ogoarele țării lucrează în prezent 58.000 combine⁵. Apoi, de la inexistența producerii în 1945 de îngrășăminte chimice, astăzi, industria românească produce peste 3,6 milioane tone. De asemenea, de la 18.000 ha irigate în 1945, azi se irigă 3.300.000 ha; în privința pămînturilor apărate împotriva eroziunii, de la 2.000 ha amenajate în 1945 s-a ajuns la 197.000 ha în 1965 și la 2.100.000 ha astăzi. Importante lucrări s-au făcut de-a lungul anilor și pentru desecarea pămînturilor: 18.000 ha în 1945, 23.000 ha în 1965 și 3.300.000 ha în 1984⁶.

Sub semnul împlinirilor socialiste, al modernizării și înfloririi continue, satul românesc a fost propulsat an de an spre noi înălțimi în cei 40 de ani de mari izbînzii dobîndite sub stindardul partidului nostru. Cîteva cifre ni se par absolut necesare pentru concretizarea discuției⁷. După anul 1950, de pildă, s-au construit la sate peste 2,2 milioane locuințe, două treimi din populația satelor locuind azi în case noi. Desfacerile de mărfuri prin comerțul cooperatist au crescut în 1983 de 11 ori față de 1950, iar prestările de servicii, în 1983, de 26 ori față de 1965⁸. Dinamica vînzării bunurilor de folosință îndelungată la sate a crescut astfel:

	1965	1983
aparate de radio	100%	135%
televizoare	100%	196,5%
frigidere	100%	458,2%
mobilă	100%	298,8%
aspiratoare	100%	334,7%
mașini de spălat rufe	100%	396,6%

Urmărind la modul foarte concret coordonatele dezvoltării producției agriculturii noastre în ultimele decenii, cîteva date ni se impun atenției, în chip deosebit. Astfel, producția totală de cereale boabe (în mii tone) a crescut de la 5.149 în 1950, la 20.200 în 1980 și este planificată în 1984 cu 29.000. Din aceste totaluri, grîul și secara prezintă creșteri (în mii tone) de la 2.402 în 1950 la 6.467 în 1980 și la 10.000 plan în 1984, iar la porumb de la 2.101 în 1950, la 11.153 în 1980 și la 15.500 plan în 1984. În ce privește sfecla de zahăr, producția (în mii tone) a crescut

⁵ „Scnteia” din 30 august 1984.

⁶ Ibidem, din 3 august 1984.

⁷ Ibidem, din 9 august 1984.

⁸ Ibidem

de la 582 în 1950, la 5.562 în 1980 și la 10.610 pe an în 1984. La floarea soarelui și rapiță creșterile au mers de la 215 în 1950 la 836 în 1980 și la 1.320 plan în 1984. La cartofi de toamnă, față de 1918 în 1965 s-a ajuns la 3.676 în 1980 și la 6.300 plan în 1984. La legume de câmp, înregistrăm creșteri de la 1.127 în 1950, la 3.439 în 1980 și la 6.800 plan în 1984. La fructe, notăm creșteri de la 401 în 1950, la 1.418 în 1980 și la 2.680 plan în 1984, iar la struguri de la 648 în 1950 la 1.313 în 1980 și la 2.150 plan în 1984⁹.

Deosebite ne sînt satisfacțiile pentru faptul că „în acest an am obținut, la producția de cereale păioase — grâu — orz — cea mai mare producție din istoria României”¹⁰, fapt subliniat la loc de cinste în Cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Sesiunea solemnă prilejuită de aniversarea zilei de 23 August 1944.

Dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor țării — cu specială atenție asupra celor neglijate de vechile regimuri — a constituit și constituie o problemă de prim-plan în atenția partidului și statului nostru. În realitatea noastră socialistă consemnăm cu mîndrie că, în fiecare județ, astăzi, se realizează o producție globală de cel puțin 70.000 lei pe locuitor și un grad de ocupare a forței de muncă de minimum 400 de persoane la o mie de locuitori.

Odată cu puternica dezvoltare economică a tuturor zonelor țării, județele care s-au bucurat de un ritm mai înalt s-au și impus în tabloul general al industriei noastre socialiste cu produse care le reprezintă. Pentru a da doar cîteva exemple ne-am rezuma la: *Tulcea*: nave, alumina și feroaliaje; *Harghita*: tractoare, mecanică fină, oțeluri special-forjate, matrițe și piese din fontă; *Botoșani*: mijloace de automatizare și electronică, echipamente hidraulice și pneumatice, produse de mecanică fină, mașini și utilaje pentru industria ușoară; *Teleorman*: panouri de automatizare, rulmenți, țevi sudate, îngrășăminte chimice; *Călărași*: oțel, celuloză, nave, fire sintetice; *Gorj*: colosala industrie carboniferă și energetică, utilaj tehnologic, produse din lemn; *Ialomița*: îngrășăminte chimice, ferite, materiale de construcții; *Dimbovița*: oțeluri speciale, mașin-unelte, utilaje tehnologice, frigider; *Vâlcea*: produse chimice, piese grele forjate, utilaje tehnologice.

Dinamica producției industriale a județelor în anii 1965—1982 dezvăluie ea însăși marile salturi calitative ce s-au produs și se produc pe acest tărîm¹¹.

	1965	1975	1982
Pînă la 5 miliarde lei	31	10	—
5—10 miliarde lei	6	10	10
10—15 miliarde lei	3	7	5
15—20 miliarde lei	—	5	9
Peste 20 miliarde lei	1	9	17

⁹ Date reproduse după „Revista economică” nr. 32 din 10 august 1984 (coperta interioară)

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Sesiunea solemnă comună a C.C. al P.C.R., M.A.N. și Consiliului Național al F.D.U.S. consacrată împlinirii a 40 de ani de la înfăptuirea actului revoluționar de la 23 August 1944*, Edit. politică, București, 1984, p. 16.

¹¹ „Scinteia” din 14 august 1984.

Rezultat al preocupărilor asidui ale partidului și statului neobișnuit spectaculoase creșteri pe toate coordonatele au înregistrat și înregistrează fiecare județ al țării, fiecare municipiu, oraș, fiecare localitate. În chip simbolic să reținem doar că, realizând aproape a șaptea parte din volumul producției industriale a țării, Bucureștiul, Capitala României socialiste, produce în prezent de 130 de ori mai mult decât în 1945. Investițiile ale cetei Capitalei în acest an sînt de 139 de ori mai mari decît în 1945. Volumul total al investițiilor realizate în perioada 1951—1983 însumează 377,8 miliarde lei, peste 86 la sută din acestea fiind materializate în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului. Valoarea fondurilor fixe este în prezent, în Capitală, de 28 ori mai mare decît în 1945. Numărul personalului muncitor din economia Bucureștiului este de 4,4 ori mai mare decît în anul 1945. Produsele noi și modernizate introduse în fabricație în actualul cincinal reprezintă 49,3 la sută din valoarea producției marfă realizate. În București, în perioada 1945—1984, s-au construit 526.761 apartamente dintre care 446.110 începînd din anul 1965. Din 1945 și pînă în prezent, peste 77 la sută din populația Bucureștiului s-a mutat în case noi. Suprafața comercială a crescut de la 421 mii m.p. în 1965 la 1.047 mii m.p. în 1984. Cele trei tronsoane ale primei magistrale a metroului, date în folosință pînă în prezent, însumează peste 25 km¹².

Ample prefaceri s-au petrecut și se petrec în structura socială și de clasă din țara noastră. A crescut și crește continuu rolul clasei muncitoare, ca principal nucleu al omogenizării sociale. Mutațiile calitative în structura populației sînt sugestiv înfățișate în următoarele tabele¹³.

	1948	1965	1982
Populația totală — mii	15.782,6	19.027,3	22.477,7
Populația urbană — mii	3.713,1	6.417,5	10.872,2
pondere %	23,4	33,7	48,4
Populația rurală — mii	12.159,4	12.609,7	11.605,4
pondere %	76,6	66,3	51,6

	1950	1965	1982
Populația ocupată — mii	8.377,2	9.684,0	10.1428,1
În industrie și celelalte ramuri neagricole — mii	2.150,9	4.188,7	7.405,6
pondere %	25,7	43,2	71,0
În agricultură și silvicultură — mii	6.226,3	5.495,3	3.022,5
pondere %	74,3	56,8	29,0

În perioada 1950—1982 s-au creat peste 5,4 milioane noi locuri de muncă. În consecință, numărul personalului muncitor din industrie

¹² Aceste date sînt reproduse după „Informația Bucureștiului” din 22 august 1984.

¹³ „Scinteia” din 14 august 1984.

(în mii) a crescut de la 813 în 1950, la 1.676 în 1965 și la 3.469 în 1982. Creșterea numărului total al personalului muncitor (în mii) a fost astfel : 2.123 în 1950, 4.305 în 1965, 7.553 în 1982 și 7.585 în acest an¹⁴.

Ponderea muncitorilor în populația ocupată a crescut (în procente) de la 15 în 1950, la 32 în 1965 și la 57 în 1982¹⁵. În totalul personalului muncitor, ponderea muncitorilor a crescut (în procente) de la 57 în 1950, la 72 în 1965 și la 80 în 1982¹⁶.

Concomitent, ponderea țăranimii în ansamblul populației țării a scăzut — odată cu modernizarea agriculturii — de la 78 la sută în 1945 la 28,8 la sută în prezent¹⁷.

Rezultatele strălucitoare pe care România socialistă le-a etalat în cele mai diferite domenii de activitate, în întâmpinarea celui de-al XIII-lea Congres al partidului, impun între alte explicații de fond și pe acelea care vizează politica de acumulări pe care am practicat-o și o practicăm, călăuziți de gindul bun al dezvoltării noastre multilaterale și trainice. Astfel, în condițiile creșterii ratei medii anuale de acumulare — de la 22,3 la sută în 1951—1965 la 32,8 la sută în 1966—1980 — s-a ajuns la un spor mediu anual al venitului național, în perioada 1966—1980 de 3,3 ori mai mare decât cel obținut în anii 1951—1965. Pe această bază, în perioada 1966—1980 s-a obținut peste 80 la sută din sporul venitului național realizat în întreaga perioadă 1950—1980, iar venitul național pe locuitor a crescut de la 2.170 lei în 1950 la 7.674 lei în 1965 și la aproape 30.000 lei în 1983¹⁸.

Importante și continui eforturi au făcut și fac partidul și statul nostru pentru ridicarea nivelului de trai al celor ce muncesc, pentru determinarea unei calități noi, superioare a vieții. După cum este cunoscut, anul acesta, la 1 august, s-a încheiat acțiunea de majorare a retributiei personalului muncitor de care beneficiază 7,6 milioane de oameni¹⁹. Retribuția medie netă lunară a personalului muncitor a crescut de la 337 lei în 1950, la 1.028 în 1965 și la 2.925 în 1984²⁰. În acest sens, fondurile de retribuire a personalului muncitor au crescut de la 10,1 miliarde lei în 1950, la 57,2 miliarde lei în 1965 și la 287,8 miliarde lei în 1984.

Creșterea veniturilor obținute de populație din fondurile sociale alocate de la bugetul de stat a urmat următoarea diagramă : 3,4 miliarde lei în 1950, 20,9 miliarde lei în 1965 și 84,2 miliarde lei în 1984.

Deosebite sînt creșterile desfacerilor de mărfuri către populație. Ele au sporit astăzi de 20 de ori față de anul 1950²¹. În prezent funcționează în proporție de 70 la sută spații comerciale puse la dispoziția cumpărătorilor după 1965²².

¹⁴ Idem. Față de anul 1945 cînd, la o populație de 15 740 000 locuitori, România dispunea de 1.300.000 personal muncitor, în prezent, la o populație de 22.630.000 locuitori, personalul muncitor reprezintă 7.585.000 de oameni („România liberă” din 28 august 1984).

¹⁵ „Scinteia” din 14 august 1984.

¹⁶ Idem.

¹⁷ Idem.

¹⁸ Ibidem, din 10 august 1984.

¹⁹ Ibidem, din 1 august 1984.

²⁰ „România liberă” din 18 august 1984.

²¹ „Scinteia” din 1 august 1984.

²² „România liberă” din 19 august 1984.

Este semnificativ că dacă în 1955 una din 8 familii avea aparat de radio, una din 446 de familii — aspirator de praf, una din 625 de familii — mașină de spălat rufe și numai una din 1.562 de familii — autoturism, astăzi, gradul de dotare a populației cu bunuri de folosință îndelungată se prezintă astfel: una din două familii are televizor, aparat de radio și frigider, două din cinci familii au mașină de spălat rufe, una din cinci familii are aspirator, una din zece familii are autoturism, aproape jumătate din familiile care se mută anual în case noi dețin locuințe proprietate personală²³.

Mari succese au fost înregistrate de-a lungul anilor de România socialistă pe frontul construcției de locuințe, ajungându-se ca azi peste 81 la sută din populația țării să locuiască în case noi. Dacă între anii 1951 — 1965 au fost construite din fondurile statului 370.285 apartamente, între anii 1966—1983, cifra acestor construcții este cu totul impresionantă: 2.037.031. La o asemenea situație s-a ajuns ca urmare a sporirii neconținute de către stat a fondurilor pentru construcții de locuințe. Astfel, în anii 1951—1955 volumul investițiilor pentru construcțiile de locuințe a fost de 6.260 milioane lei, în 1966—1970 de 31.423 milioane lei, iar în 1976—1980 de 95.244 milioane lei. În perioada 1965—1984 s-au construit din fondurile statului de 6,7 ori mai multe apartamente decât în anii 1945—1964²⁴. Numai în anul 1983, de pildă, au fost alocate, în acest sens, peste 25 miliarde lei, de 4 ori mai mult decât în întregul cincinal 1951—1955²⁵. După cum este cunoscut, programul partidului nostru prevede ca, pînă în 1990, să se rezolve complet problema locuințelor în România.

Locuințe date în folosință

	U/M	1944—1950	1944 1965	1944—1984
Total locuințe	număr	540.331	2.739.665	5.599.092
Populația mutată în locuințe noi construite	mii locuitori	1.783	9.041	18.477
Pondera populației mutate în locuințele noi construite, în total populație	%	10,9	47,5	81,6

Creșterea ponderii populației cu domiciliul în municipii și orașe (%) ²⁶

1948*	1966*	1984
22,0	32,6	49,2

Înțelegînd rolul extrem de important pe care îl are știința în societatea modernă în dubla sa ipostază de forță nemijlocită de producție și instrument de cunoaștere, secretarul general al partidului, tovarășul

²³ „Scînteia” din 1 august 1984.

²⁴ „Scînteia” din 10 august 1984.

²⁵ Ibidem, din 8 iulie 1984.

²⁶ „România liberă” din 18 august 1984.

* Ani de recensămint.

Nicolae Ceaușescu prin orientările, indicațiile și măsurile luate pe linie de partid și de stat a făcut din cercetarea științifică românească unul din pilonii de bază ai dezvoltării României.

Accesul neîngrădit al tuturor cetățenilor țării la actul de creație științifică, larga democratizare a acestui demers fundamental pentru destinele țării și-au găsit expresia și forma concretă de manifestare în activitatea de creație tehnico-științifică de masă încadrată în „Cîntarea României”, această amplă și generoasă afirmare a spiritului creator românesc inițiată de tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Larga deschidere a științei către problemele concrete ale economiei și societății românești, cadrul organizatoric nou pe care l-a căpătat în acești ani au confirmat pe deplin justetea liniei politice prin efecte tehnico-științifice și economice de primă mărime. Bilanțul anului 1983, de pildă, consemnează aportul substanțial al științei, al introducerii noilor tehnologii în sfera producției materiale: spor de producție de 35,8 miliarde lei, reducerea importurilor cu 17,7 miliarde lei, creșterea exportului cu aproape 9 miliarde lei.

Activitatea de invenții și inovații, una din formele de exprimare directă a aportului creator românesc și dovada posibilităților create pentru manifestarea sa, consemnează o creștere de aproape zece ori a numărului de invenții aplicate în anul 1983 față de 1965 și o creștere în același ordin de mărime a beneficiilor realizate din aplicarea acestor invenții.

Axată preponderent pe rezolvarea problemelor concrete ale economiei, urmînd o linie de conduită profund umanistă consacrată nevoilor și aspirațiilor omenești, păcii, colaborării și înțelegerii între popoare, știința românească intră în circuitul mondial al valorilor cu contribuții însemnate. Marile obiective ale socialismului, dezvoltarea prioritară a ramurilor de vîrf ale economiei cum ar fi chimia, construcțiile de mașini, electrotehnica, mecanica fină, energetica nucleară etc., consfințesc în fiecare etapă rolul tot mai important al științei și tehnicii românești, șansele sale de abordare și investigare a zonelor de vîrf ale științei mondiale.

Avînd în fruntea Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, prin care este coordonată și îndrumată întreaga activitate științifică din România, pe tovarășa Elena Ceaușescu, savant de renume mondial, a cărei capacitate organizatorică și înaltă competență științifică și-au pus amprenta pe destinele cercetării românești în chipul cel mai favorabil pentru producție și viitorul dezvoltării țării, cercetarea științifică românească a devenit un factor hotărîtor de progres și civilizație a României socialiste.

Pentru progresul științei, volumul investițiilor destinate dezvoltării bazei sale tehnico-materiale a crescut de la 697 milioane lei în 1951—1955 la 1.978 milioane lei în 1966—1970 și la 5.792 milioane lei în 1976—1980. Valoarea fondurilor fixe din unitățile de cercetare științifică, inginerie tehnologică și proiectare este în prezent de peste 112 ori mai mare față de anul 1945 și circa 10 ori mai mare față de 1965²⁷.

În prezent în întreaga țară există 215 institute și centre de cercetare științifică, la care se adaugă 100 de stațiuni de cercetare și producție

²⁷ „Știința” din 10 august 1983, nr. 16.

agricolă — față de 110 și, respectiv, 36 existente în anul 1965, care își desfășoară activitatea sub îndrumarea și coordonarea Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie și a ministerelor de resort.

În domeniul dezvoltării și perfecționării activității de cercetare științifică și tehnologică reține atenția — în mod deosebit — faptul că totalul personalului cuprins în diversele sectoare de resort a crescut de la 4.000 (în 1944) la 45.300 (în 1965) și 235.600 (în 1984)²⁸.

Pentru valoarea excepțională pe care o reprezintă socotim potrivite a fi amintite următoarele creșteri la capitolul brevetelor de invenții românești: 2.070 (în 1944), 1.357 (în 1965) 16.948 (în 1983). Dintre ele, 880 au fost aplicate în economia națională în 1965, un număr de 4.620 în 1975 și 8.243 în 1983. Prin aplicarea invențiilor au fost realizate economii de 544 milioane lei în 1965, 2.000 milioane lei în 1975 și 4.600 milioane lei în 1983²⁹.

România socialistă este astăzi o prezență activă în creația științifică internațională, dinamica exportului și asistenței tehnice a unităților de cercetare științifică, inginerie tehnologică și de proiectare crescând în procente de 3 ori în 1980 față de 1967 și de 6,6 ori în 1984 față de 1967. În prezent, România întreține relații în domeniul tehnico-științific cu un număr de 75 de țări ale lumii, față de 19 în 1965. În actualul cincinal participăm, în cooperare cu alte țări, la rezolvarea a 1.850 obiective de cercetare, din care 650 în cadrul C.A.E.R.³⁰

Pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale a învățămîntului, culturii și artei volumul investițiilor a sporit de la 1.939 milioane lei în 1951 — 1955 la 6.571 milioane lei în 1966 — 1970 și la 14.168 milioane lei în 1976 — 1980³¹. În cele patru decenii ale libertății noastre, populația școlară a crescut de 2,3 ori, peste un sfert din populația țării fiind cuprinsă astăzi în diferite forme de învățămînt. Următorul tabel este edificator pentru tot ceea ce s-a întimplat și se întimplă în țara noastră pe frontul învățămîntului³².

	1945	1965	1984	1945=1	
				1965	1984
— Populația școlară — mii	2.446,8	4.103,1	5.690	1,7	2,3
— În procente față de populația totală	15,5	21,6	25,1		
— Absolvenți ai învățămîntului superior — mii	2,6	19,6	35,2	7,5	14
— Din care: tehnic	0,5	8,1	23,9	16	48
— Absolvenți de liceu — mii	8,2	71,2	139,1	8,7	17
— Numărul personalului didactic — mii	68,3	185,7	243,5	2,7	3,6
— Elevi și studenți bursieri — mii	56,8	292,4	397,3	5,1	7,0

²⁸ „Scinteia” din 16 august 1984.

²⁹ „România liberă” din 14 august 1984.

³⁰ „Scinteia” din 16 august 1984.

³¹ Ibidem, din 10 august 1984.

³² „Era socialistă”, nr. 15/1984, p. 17-1

Populația școlară raportată la populația țării (%) a cunoscut următoarea dinamică : 12,8 (1944), 21,6 (1965) și 25,1 (1984).

În anul de învățămînt 1983—1984 în întregul sistem școlar au fost cuprinși peste 5.690.000 de elevi și studenți. Rețeaua de învățămînt este alcătuită din 29.000 unități școlare de toate gradele, laboratoare și ateliere dotate cu tehnică modernă. În total, în învățămînt lucrează 243.000 cadre didactice, dintre care 13.000 în învățămîntul superior. Din totalul unităților școlare, peste 3.200 funcționează cu predarea în limbile naționalităților conlocuitoare, cuprinzînd peste 300.000 de elevi.

Este important a fi reținut că în ultimii 40 de ani s-au realizat : 814.500 locuri în grădinițe, 77.890 săli de clasă, 111.500 locuri de instruire în ateliere, 278.100 locuri de internate (din care 245.360 în licee și 32.740 în școli profesionale), 81.880 locuri în cămine studențești, 1.298.910 m² clădiri pentru învățămîntul superior. Atrage atenția că 75,8 la sută din totalul suprafeței desfășurate a clădirilor școlare existente azi în România au fost realizate în ultimii 40 de ani, iar dintre acestea 70 la sută au fost construite numai în ultimele două decenii³³.

În chip deosebit dorim să amintim faptul că, în perioada 1981—1984, elevii români au obținut prestigioase premii la concursuri internaționale de matematică, fizică și chimie : 13 premii I, 17 premii II și 20 premii III³⁴.

Importante eforturi s-au făcut și se fac în România socialistă pentru asigurarea sănătății oamenilor, pentru sporirea grijii pentru vigoarea națiunii³⁵. Volumul investițiilor alocate pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale a ocrotirii sănătății, asistenței sociale și culturii fizice a crescut de la 1.092 milioane lei în 1951—1955 la 4.100 milioane lei în 1966—1970 și la 6.088 milioane lei în 1976—1980³⁶.

Drept rezultat, datele statistice certifică, de pildă, creșterea cu 28 de ani a duratei medii de viață — de la 42 ani în 1932, la 68,5 ani în 1965 și la 70 ani în 1983. Numai în acest an 1984 sînt alocate 16,6 miliarde lei pentru asistența medicală gratuită (față de 4,8 miliarde în 1965 și 0,6 miliarde în 1950). Numărul paturilor în unitățile spitalicești a înregistrat importante creșteri : de la 69.221 în 1950 la 144.100 în 1965 și la 210.800 în 1984. Un fapt important îl reprezintă prezența a 176.500 cadre medicale ce veghează la sănătatea populației (44.500 medici în 1983 față de 27.900 în 1965 și 132.000 personal mediu în 1983 față de 77.819 în 1965).

Pe parcursul unei vieți, statul cheltuie — în medie — circa 55.000 lei pentru ocrotirea sănătății fiecărui cetățean. În prezent, fondurile de la buget pentru ocrotirea sănătății sînt de 28 de ori mai mari decît în anul 1950.

³³ „Scinteia tineretului” din 13 august 1984.

³⁴ „Scinteia” din 1 septembrie 1984.

³⁵ *Ibidem*, din 10 august 1984.

³⁶ *Idem*.

Semnificative sînt și cifrele care indică sporirea numărului persoanelor care au beneficiat de tratament în stațiunile balneare: de la 75.375 în 1950, la 310.827 în 1965 și la 650.000 în 1983. O atenție deosebită se acordă ocrotirii sănătății mamei și copilului, copiii născuți în unități sanitare (în procente față de total nașteri) crescînd de la 6,5% în 1948, la 82,7% în 1965 și la 98,5% în 1983.

Expresiv este și faptul că în anii socialismului au fost construite 101 spitale noi în toate județele țării, că este în creștere an de an numărul de oameni ai muncii care beneficiază de tratamente în stațiunile balneare ș.a.m.d.³⁷.

În domeniul ocrotirii sănătății și asistenței sociale dinamica creșterilor înregistrate pe magistrala anilor socialismului oferă de asemenea și alte date semnificative. Așa, de pildă, atrage atenția faptul că numărul locuitorilor ce revin la un medic a scăzut de la 1.047 în anul 1950 la 682 în 1965 și la 507 în anul 1984³⁸.

Valorile culturii, fiind azi larg accesibile oamenilor muncii, sînt larg frecventate, cunoscute și însușite de aceștia. Cîteva exemple ni se par ilustrative în acest sens: în 1983 spectacolele teatrelor dramatice din România au fost urmărite de peste 5,3 milioane spectatori. 713 locuitori dintr-o mie au urmărit, în 1983, spectacole teatrale și muzicale. În sălile cinematografelelor și caselor de cultură 216 milioane de spectatori au vizionat 1,8 milioane de spectacole.

În prezent, în România socialistă funcționează: 149 teatre și instituții muzicale, din care 14 în limbile naționalităților conlocuitoare, 279 case de cultură, 266 cluburi, 7.925 cămine culturale, 20.572 biblioteci publice, 5.643 cinematografice, 43 școli populare de artă, 45 teatre dramatice, 24 teatre de păpuși și marionete, 16 teatre muzicale, 5 opere, 7 ansambluri de cîntece și dansuri, 15 orchestre simfonice și 36 orchestre populare³⁹.

În anul 1983, în țara noastră au apărut 60 de ziare de informare generală, cu un tiraj anual total de 1.154.761.000 exemplare. Au fost difuzate 36 cotidiene, într-un tiraj total de 1.117.059.000 exemplare și 24 săptămînale în 37.702.000 exemplare.

Revistele și alte publicații periodice au fost în anul 1983 în număr de 426, cu un tiraj anual total de 217.932.000 exemplare. Numărul abona-mentelor la televiziune a atins cifra de 3.912.161, revenind 173 abonamente de acest gen la o mie de locuitori⁴⁰.

Mișcare de masă a educației și a creației, Festivalul național „Cin-tarea României” a înregistrat de la o ediție la alta o sporire semnifica-tivă a numărului de participanți. În ediția din acest an s-au înregistrat

³⁷ Ibidem, din 24 iulie 1984.

³⁸ Ibidem, din 10 august 1984.

³⁹ Ibidem, din 12 iulie 1984; vezi și „Scinteia” din 1 septembrie 1984.

⁴⁰ Ibidem, din 15 august 1984.

peste 4.800.000 de creatori și interpreți. Dinamica acestei participări este argumentată prin cifrele din tabelul care urmează ⁴¹ :

Ediția	Nr. de formații artistice profesionale și de amatori, cercuri de creație artistică	membri
1976—1977	103.792	2.159.611
1977—1978	153.315	2.994.243
1979—1981	174.470	3.528.851
1981—1983	191.543	4.492.076
1983—1984	206.689	4.837.174

Grija statornică pe care partidul și statul nostru, personal tovarășul Nicolae Ceușescu o acordă cunoașterii istoriei naționale, tradițiilor de muncă și luptă ale poporului român, educării oamenilor muncii, a tinerelor generații în spiritul dragostei de țară, al respectului pentru înaintași este ilustrată elocvent prin : restaurarea, numai în 1983, a 22.348 piese ale patrimoniului cultural național și conservarea altor 21.784 obiecte și monede ; puternicul impuls dat cercetărilor arheologice și istorice desfășurate la 155 obiective arheologice, în urma săpăturilor recente descoperindu-se circa 30.000 piese arheologice ⁴². Cele 423 muzee de istorie și arheologie, de etnografie, artă plastică, literatură, muzică, teatru, științele naturii, tehnică și știință, memoriale sint vizitate anual de milioane de persoane ⁴³.

Rezultate remarcabile înregistrează în acest an jubiliar 1984 activitatea multilaterală desfășurată în țara noastră în domeniul educației fizice și sportului. Ar fi suficient poate să amintim că — urmare a eforturilor deosebite ce s-au făcut și se fac pe acest tărâm — în vara acestui an a fost înregistrat cel mai mare succes olimpic al sportului românesc odată cu cucerirea celor 53 de medalii (20 de aur, 16 de argint și 17 de bronz). Acest strălucit bilanț a fost dedicat — după cum este cunoscut — tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general⁴⁴ al partidului nostru, președintele României socialiste, precum și marilor evenimente ale anului 1984 : a 40-a aniversare a zilei de 23 August 1944 și cel de-al XIII-lea Congres al partidului ⁴⁴.

Valoarea excepțională a acestei prezențe românești la Olimpiada de la Los Angeles poate fi deplin înțeleasă, firește, raportată fiind la datele

⁴¹ „România liberă” din 15 august 1984.

⁴² „Scinteia” din 12 iulie 1984.

⁴³ Idem.

⁴⁴ Vezi telegrama adresată C.C. al P.C.R., tovarășului Nicolae Ceaușescu de delegația olimpică a României socialiste („Scinteia” din 15 august 1984).

esențiale ale anterioarelor noastre participări la această competiție universală :

Olimpiada *	Aur	Argint	Bronz	Total
1924 Paris	—	—	1	1
1928 Amsterdam	—	—	—	—
1936 Berlin	—	1	—	1
1952 Helsinki	1	1	2	4
1956 Melbourne	5	3	5	13
1960 Roma	3	1	6	10
1964 Tokio	2	4	6	12
1968 Mexic	4	6	5	15
1972 München	3	6	7	16
1976 Montreal	4	9	14	27
1980 Moscova	6	6	13	25
1984 Los Angeles	20	16	17	53

★

Explicațiile de fond pentru cunoașterea exactă a ceea ce a propulsat mereu spre înălțimi construcția economico-socială și politică a României pînă pe culmile atinse în jubiliarul an 1984 pot fi desprinse, în chip firesc, din sesizarea concretă și complexă a ceea ce a reprezentat și reprezintă în realitatea țării activitatea clarvăzătoare a Partidului Comunist, forța conducătoare a societății românești.

În aceste momente care urmează imediat Congresului al XIII-lea, încercînd — la modul foarte concret — un bilanț asupra liniilor de forță ce ne-au propulsat spre înălțimi ar fi să subliniem, mai întii, că la baza marilor schimbări înnoitoare inaugurate de Congresul al IX-lea s-a aflat și se află creșterea neconținută a rolului conducător al partidului în societatea românească, justețea politicii partidului nostru, care aplică în chip creator principiile socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric, adevărurile generale la condițiile concrete ale României. Partidul nostru a demonstrat prin întreaga sa activitate că slujește fără preget interesele poporului, ale independenței și suveranității, ale păcii, că pentru el nu au fost și nu există țeluri mai mari decît acela de a asigura dezvoltarea continuă a patriei, ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului.

După cum este cunoscut, astăzi, cu cei peste 3.400.000 de membri ai săi, partidul nostru este apreciat nu ca o entitate absolută și eternă, ci ca o categorie istoricește determinată care își îndeplinește misiunea ca un organism viu ce-și schimbă mereu organizarea, rolul, strategia și actica, în funcție de cerințele fiecărei etape.

Partidul — a arătat în atîtea rînduri tovarășul Nicolae Ceaușescu nu este o creație deasupra societății, ci produsul ei cel mai bun, justificîndu-și rațiunea de a fi numai în măsura în care-i slujește fidel nevoile

* Tabel reprodus după „Scinteia tineretului” din 27 august 1984.

și aspirațiile. O lumină nouă asupra partidului a aruncat afirmația, pentru mulți revelatorie, că el nu reprezintă o valoare predestinat desăvârșită, ci că este așa cum sînt membrii săi, nici mai bun, nici mai rău decît ei, iar dacă muncitorimea, poporul vor să aibă un partid înaintat, sînt datori să trimită în rîndurile sale cu adevărat pe cei mai buni din sinul lor. Deci partidul nu este infailibil, așa cum se presupunea și se pretindea într-o vreme, cum am învățat-o cîndva cu toții, îndemnați de impulsuri evasiidealiste. Partidul poate să și greșească, el, ca organism, nu numai membrii săi luați individual — și cunoaștem cu toții exemple de acest gen din trecut, *dar* (subliniem pe *dar*), el, partidul, în aceeași măsură, poate să se și corecteze — cum s-a întîmplat, de asemenea, de fiecare dată, să-și ridice activitatea pe trepte superioare, înălțînd nivelul propriilor membri, primind în rîndurile sale forțele cele mai valoroase ale națiunii, aplecîndu-și urechea la nevoile și voința poporului, sprijinindu-se pe experiența și pe înțelepciunea lui.

Experiența de multe decenii a partidului nostru revoluționar a permis după cum se știe ca, în anii cei mai apropiați de noi, în anii noștri — cum le spunem obișnuit — reformulînd principiul rolului conducător al partidului (în condițiile în care acesta, prin proporțiile și poziția sa în societate, nu mai constituie o avangardă în înțelesul vechi al cuvîntului, nu mai este un partid al revoluționarilor de profesie), tovarășul Nicolae Ceaușescu să folosească expresia de centrul vital și forța dinamizatoare, novatoare a societății, ceea ce înlocuiește sensul de autoritate de comandă cu acela de organism ce se afirmă prin capacitatea de a emana lumina căldura și energia necesare înnoirii continue a vieții în drum spre comunism.

Partidul nostru — prea bine se știe — nu mai este astăzi exponentul unei singure clase, colaborînd cu celelalte de pe poziții de alianță, ci, deși prin compoziția socială, prin ideologie și spirit rămîne muncitoresc, el reprezintă acum emanația națiunii socialiste, purtătorul de cuvînt al intereselor ei generale.

În realitatea nouă în care vorbim acum despre partid, avem așadar a face cu principii teoretice evoluat despre condiția și calitatea partidului comunist. Tovarășul Nicolae Ceaușescu ne-a atras însă atenția — nu o singură dată — că nu este suficient — astăzi și mîine — să ne însușim doar aceste principii ca noțiuni teoretice pe care să le stăpînim impecabil. În lumina lor ni s-a cerut și ni se cere să acționăm ferm, de aceasta depinzînd împlinirea la un nivel superior a misiunii istorice a partidului în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, întărirea legăturii sale cu masele, recepționarea și valorificarea a tot ce este mai prețios și înaintat în sinul poporului.

Ridicarea nivelului nostru politic, al tuturor făuritorilor noii societăți înseamnă — în fond — asimilarea organică a acestor teze teoretice, transformarea lor în mod de existență al întregului partid, în stil de muncă permanent al tuturor organizațiilor sale.

Într-o astfel de ambianță — de profundă reflecție teoretică, desfășurată pe un vast orizont de idei — se găsește angajat — în prezent — Partidul Comunist Român www.dacoromanica.ro personalitatea tovarășului

Nicolae Ceaușescu, de contribuția sa hotărâtoare, ca om politic și teoretician de prim rang al luptei contemporane pentru socialism și comunism, pentru pace și progres social, bogata activitate creatoare pe tărîm ideologic a Partidului Comunist Român oferă soluții originale, izvorite din realitățile concrete ale țării, în conexiune cu tendințele evoluției lumii contemporane.

Idei originale, izvorite din analize duse pînă la esență, caracterizează concepția Partidului Comunist Român, gîndirea secretarului său general în problemele teoretice și practice ale socialismului. Ele îmbrățișează o arie largă, cuprinzătoare, sînt marcate de realism și luciditate pentru că privesc în față procesele specifice pe care le traversează acum istoria mondială. De aceea au constituit și constituie o prioritate în activitatea ideologică a partidului nostru evaluarea corectă a raporturilor dintre specificul și particularul ce se intruchipează în diversitatea de structuri economice, politice și culturale, în identități etnico-naționale, în evoluții istorice diferențiate de la țară la țară, de la popor la popor — pe de o parte — și legile generale ale istoriei — pe de altă parte —, determinarea exactă a dialecticii raporturilor dintre general și particular.

Concepția despre unitatea dintre orînduirea socialistă și istoria națională, viziunea asupra socialismului ca societate în care o totalitate de laturi și componente economice, politice, organizatorice, culturale, ideologice, umane, se găsească și se dezvoltă într-o indisolubilă interdependență reciprocă, prevalența calității, depășirea vechiului prin nou — iată doar cîteva din cadrele de bază ale interpretării științifice, corecte, marxiste a socialismului contemporan, concepție la care tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus și aduce o contribuție de remarcabilă substanță.

După cum este cunoscut, o dimensiune originală a gîndirii marxiste, a spiritului revoluționar, este curajul exprimării adevărului. Această dimensiune a spiritului revoluționar caracterizează partidul nostru, gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu. De aceea, în repetate rînduri, partidul și-a pus și a pus în fața opiniei publice problemele de fond ale construcției socialismului, avertizînd că fiecare pas înainte al societății noastre socialiste devine cu necesitate un act de discernămint și de evaluare, un moment al creației conștiente. Și, tot de aceea, P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu au pus și pun ca problemă de importanță decisivă pentru dezvoltarea societății noastre socialiste, participarea întregului popor la toate aceste acte de discernămint și de evaluare, la toate actele creației conștiente.

Democrația, în concepția profund originală și de amplă anvergură a secretarului general al Partidului Comunist Român, trebuie să fie una dintre articulațiile de rezistență ale superiorității istorice a orînduirii socialiste. Societatea socialistă se constituie ca arie de convergență, arie pe care se întîlnesc, armonizîndu-se reciproc, democrația politică și democrația economică, dezvoltarea intensă, multilaterală, modernă a forțelor de producție și o nouă calitate a vieții, libertatea socială și responsabilitatea pentru formarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii, rezolvarea deplină a problemei naționale și solidaritatea patriotică a întregului popor, crearea avuției materiale și a patrimoniului spiritual al societății,

dezvoltarea multilaterală internă și participarea activă la marile cauze contemporane ale omenirii.

Pentru cunoașterea exactă a realităților României socialiste contemporane cu noi o importanță deosebită o au și datele care reflectă largul democratism al societății noastre. În ce privește Marea Adunare Națională, de pildă, în cursul celei de-a 8-a legislaturi, întrunește 369 deputați dintre care: 130 lucrează nemijlocit în producție (95 în industrie și 35 în agricultură), 54 sînt cadre de cercetare, inginerie tehnologică, proiectare, învățămînt, știință și cultură, 154 dețin funcții de conducere în organele locale și centrale de partid, de stat sau în organizațiile de masă și obștești. Din cei 369 de deputați 122 sînt femei. În privința compoziției naționale a Marii Adunări Naționale, 332 sînt români, 29 maghiari, 6 germani, 2 de alte naționalități, reprezentîndu-se fidel structura națională a populației României socialiste⁴⁵.

În privința organelor locale ale puterii de stat, conform situației constatate cu prilejul alegerilor de la 9 martie 1980, în consiliile populare județene municipale, orășenești și comunale au fost aleși 62.164 deputați⁴⁶, a căror structură pe ocupații, sex, vîrstă și naționalitate reflectă, de asemenea, largul democratism al orînduirii noastre.

Pentru analiza și dezbaterea activității concrete din domenii majore ale construcției socialiste, în prezent sînt instituționalizate o serie de organisme de largă cuprindere și competență, adevărate foruri naționale precum: Congresul oamenilor muncii, Congresul țărănimii, Congresul consiliilor populare, Conferința pe țară a președinților consiliilor populare, Camera legislativă a consiliilor populare, Congresul educației politice și culturii socialiste, Congresul educației și învățămîntului, Consfătuirea pe țară a reprezentanților Controlului oamenilor muncii ș.a.m.d. Totodată, Tribuna democrației funcționează, cu excelente rezultate, ca o formă originală de dialog public.

În chip firesc, între politica internă a României socialiste și politica sa externă există o strînsă legătură, o intercondiționare desăvîrșită. Aidoma dezvoltării interne, și activitatea internațională a României a cunoscut cea mai bogată perioadă în împliniri din întreaga noastră istorie în cele aproape două decenii de cînd la cîrma partidului și statului se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, ctitorul și promotorul întregii politici externe românești, prestigioasă personalitate politică a vremurilor noastre. Sub conducerea înțeleaptă a partidului, a secretarului său general, România socialistă s-a manifestat și se manifestă ca o prezență dintre cele mai active pe arena mondială, dezvoltînd larg dialogul cu toate națiunile lumii, aducîndu-și din plin contribuția la soluționarea problemelor cardinale ale contemporaneității.

Exprimînd interesele fundamentale ale poporului român, ale tuturor popoarelor lumii, această politică întrunește adevărata deplină a oamenilor muncii, a întregului nostru popor, bucurîndu-se, în același timp,

⁴⁵ „Știința” din 18 august 1984.

⁴⁶ Idem.

de înaltă prețuire și considerație pe toate meridianele globului. Este cum nu se poate mai clar că sursele nemijlocite ale acestei adeziuni și ale acestui prestigiu își au izvorul în unitatea dialectică, indisolubilă dintre politica internă și cea externă a partidului și statului, în legătura inseparabilă dintre procesul de făurire a noii societăți socialiste pe pământul patriei și eforturile permanente pentru asigurarea unei păci trainice în lume.

Scopul fundamental al întregii politici interne promovate de partidul nostru îl reprezintă, cum bine se știe, asigurarea condițiilor pentru desfășurarea muncii pașnice, constructive a poporului român, pentru creșterea continuă a bunăstării și prosperității sale, pentru afirmarea plenară a personalității umane. Aceleași statornice coordonate jalonează politica externă a României socialiste consacrată apărării păcii, salvării civilizației umane de primejdia cumplită a unui holocaust nuclear. Tot așa cum grija neslăbită, preocuparea neabătută pentru dezvoltarea continuă a economiei naționale, pentru înflorirea țării se îngemănează cu eforturile pentru eliberarea omenirii de poverile cursei înarmărilor, pentru ca uriașele mijloace irosite prin cheltuieli militare să fie consacrate unor activități constructive, progresului economico-social.

O trăsătură fundamentală a politicii noastre interne o constituie largul democratism al vieții sociale, sistemul atotcuprinzător de organisme și instituții democratice făurit în țara noastră, asigurând fiecărui cetățean posibilitatea de a participa activ la conducerea întregii societăți. Pe planul politicii externe, această trăsătură definitorie se materializează în eforturile neobosite depuse de secretarul general al partidului pentru democratizarea întregii vieți internaționale, pentru înrădăcinarea trainică a principiilor noi de relații statale, pentru participarea activă, pe baza egalității în drepturi, a tuturor statelor, inclusiv a statelor mici și mijlocii, neutre și nealiniat, la soluționarea problemelor fundamentale ale contemporaneității.

Partidul și statul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu au acordat și acordă o uriașă însemnătate afirmării independenței naționale, dezvoltării libere, suverane a țării. Acționînd neobosit în acest sens, România socialistă, președintele țării s-au afirmat, totodată, ca vajnici apărători ai dreptului tuturor popoarelor la libertate și independență națională, la dezvoltarea de sine stătătoare și înflorirea tuturor națiunilor.

Preocupîndu-se neabătut pentru dezvoltarea armonioasă și echilibrată a tuturor regiunilor țării, ca temelie materială a deplinei egalități în drepturi între toți fiii patriei, indiferent de naționalitate, România socialistă, tovarășul Nicolae Ceaușescu militează, în același timp, consecvent pe tărîmul vieții internaționale pentru înlăturarea decalajelor existente în nivelul de dezvoltare a statelor, pentru făurirea unei noi ordini economice, care să asigure progresul tuturor țărilor și popoarelor, într-o lume a echității și dreptății.

Largul dialog cu poporul, contactul nemijlocit cu realitățile țării, materializate în desfășurarea unor vizite sistematice de lucru în toate județele și localitățile patriei și care reprezintă o practică permanentă în stilul de muncă al secretarului general al partidului, își au corespondența pe plan internațional în extraordinar de intensă activitate de contacte internaționale, vizite și convorbiri ale președintelui Nicolae Ceaușescu cu importanți oameni politici sau cu personalități de prim rang ale

vieții politice mondiale, la București sau în cadrul unor itinerare istorice întreprinse, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în țări de pe toate continentele.

Tocmai în indisolubila legătură și deplina concordanță între interesele fundamentale ale poporului român și năzuințele vitale ale întregii umanități pe care le exprimă politica pe plan intern și extern a României socialiste rezidă sursa unanimei adeviziuni întrunite de această politică în rindurile întregii noastre națiuni și, în același timp, sursa respectului și prestigiului de care se bucură în întreaga lume.

În aceste momente de strălucitor bilanț, câteva cifre sintetice, reflectând poziția internațională a României, ni se par absolut necesare pentru întregirea tabloului pe care-l intenționăm. Numărul țărilor cu care România întreține relații diplomatice, de pildă, a crescut de la 16 în 1945, la 25 în 1947, la 60 în 1965 și la 140 în 1984, în timp ce numărul țărilor cu care dezvoltăm raporturi economice, tehnico-științifice și culturale se ridică azi la 150. Din 1950 până în prezent volumul comerțului exterior al României a crescut de 39 ori, timp în care exportul a sporit de 50 ori. Peste hotare funcționează mai mult de 120 de obiective construite de România în diferite state, mii de specialiști români acordă asistență de specialitate în străinătate în domeniile cele mai variate ale economiei. Peste 20.000 de tineri de pe toate continentele studiază la institute de învățământ superior din țara noastră, ducând cu ei, după absolvire, faima învățământului, științei și culturii românești.

Sînt numai câteva repere care atestă creșterea prestigiului internațional al României socialiste pînă la cotele acestui jubiliar an 1984. Sînt realități care-și află multiplu explicațiile în activitatea prodigioasă desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu pe plan internațional. Din 1965 pînă azi tovarășul Nicolae Ceaușescu a întreprins, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, peste 200 de vizite oficiale în țări din Europa, Africa, Asia, America Latină și America de Nord. Totodată, în acest interval de timp, președintele României socialiste a avut convorbiri în România cu peste 280 de șefi de state, șefi de guverne și șefi de parlamente. România socialistă este parte la 21 de tratate de prietenie, colaborare și asistență mutuală sau de prietenie și colaborare și a încheiat peste 100 declarații solemne și declarații comune, peste 250 comunicate comune⁴⁷.

Prezintă o mare semnificație faptul că o serie de case de editură din 33 de țări au publicat pînă în prezent 142 volume din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu sau scrieri consacrate vieții și activității sale exemplare⁴⁸.

Prestigiul internațional al României socialiste a rezultat o dată mai mult în vara acestui an jubiliar 1984 din participarea a 158 de delegații reprezentative din 112 țări la festivitățile prilejuite de marcarea aniversării istoricei zile de 23 August 1944, din marele număr de telegrame și mesaje de felicitare sosite din toate colțurile lumii pe adresa conducerii partidului și statului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu⁴⁹.

★

⁴⁷ Aceste date sînt reproduse după „Scinteia” din 11 august 1984.

⁴⁸ „Scinteia” din 1 septembrie 1984.

⁴⁹ Ibidem, din 30 august 1984.

Marea noastră sărbătoare națională din vara acestui an jubiliar a pus cu claritate în lumină adevărul că, în frunte cu un partid puternic, cu un mare și strălucit conducător, însuflețit de un fierbinte patriotism revoluționar, poporul român, făurindu-și din cutezătoarele idei și orientări cuprinse în geniala operă social-politică a tovarășului Nicolae Ceaușescu program cotidian al faptelor de muncă și gândire creatoare, strâns unit în jurul partidului, al celui mai iubit fiu al națiunii noastre socialiste, este hotărât să acționeze cu și mai puternic elan, cu dăruire și abnegație pentru a da un nou avânt dezvoltării multilaterale a țării, proiectându-i devenirile viitoare în tot mai largi orizonturi de progres și civilizație socialistă, împlinind amplu și trainic idealurile a căror întâie victorioasă afirmare s-a realizat, acum patru decenii, în istoricul 23 August 1944.

Cu depline satisfacții pentru tot ceea ce am realizat și realizăm pe toate fronturile construcției socialiste a României, pentru ceea ce reprezentăm în anul celui de-al XIII-lea Congres al partidului, înțelegându-ne bine rosturile în societatea de azi și de mâine și manifestându-ne hotărârea de a duce mai departe mesajul patriotic înaripat ce ne vine din vremi trecute, sintem datori să răspundem exemplar chemărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu și „să dezvoltăm puternic spiritul de dragoste față de țară, față de partid, față de popor. Să împletim educarea generală cu spiritul patriotic, al dragostei față de trecutul glorios de luptă al poporului nostru, care în cele mai grele timpuri a știut să înfringă orice greutate, să-și asigure existența, dezvoltarea economică și socială, formarea statului național, trecerea la făurirea socialismului și să înainteze ferm spre comunism”⁵⁰.

Întimpinând cu deosebită căldură și satisfacție patriotică, revoluționară istoricele hotărâri ale celui de-al XIII-lea Congres al partidului nostru și—in mod deosebit—reinvestirea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului, un întreg popor, o întreagă țară—mai strâns unite decât oricând în trecut în jurul partidului comunist—, într-o impresionantă unanimitate dau expresie azeziunii lor de a depune toate eforturile pentru transpunerea în viață a politicii generale—interne și externe—a partidului și statului nostru.

Noi vedem cu toții în aceasta deplina garanție a menținerii României pe un drum de continuitate, de ascensiune pe frontul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării sale spre comunism, noi vedem cu toții în aceasta deplina garanție a îndeplinirii prin vremurile ce vin a strălucitorului vis al poetului nepereche al țării, exprimat în tulburătoarea patriotică rostire pe care am parafraza-o astfel, așezind-o în sens contemporan cu noi: Ce-ți dorim noi ție, dulce Românie,/Țară de mândrie și de bucurie, / La trecutu-ți mare, La prezentu-ți mare, / MARE VIITOR !

⁵⁰ Nicolae Ceaușescu : *Cuvîntare la Consfătuirea de lucru pe problemele muncii organizatorice și politico-educative din 2—3 august 1983*. Edit. politică, București, 1983, p. 22.

LA ROUMANIE SOCIALISTE PENDANT L'ANNÉE DU XIIIe CONGRÈS DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN (II)

RÉSUMÉ

En présentant le chemin parcouru par le peuple roumain jusqu'à cette année jubilaire 1984 — le 40e depuis le jour historique de 23 Août 1944, la fête nationale du peuple roumain — chemin parsemé souvent de difficultés et obstacles, que les bâtisseurs de la nouvelle société ont dû surmonter en faisant des sacrifices — l'auteur de l'étude affirme que, à son avis — en partant des coordonnées de l'objectivité scientifique — l'analyse approfondie doit être effectuée non point sous de la marche triomphale, non point par des essais de contourner les faits précis, ce qui a été moins bien venu dans ce qui nous a propulsé dans le temps. D'ailleurs, souligne l'auteur, ainsi que l'a souligné maintes fois le secrétaire général du parti, Nicolae Ceaușescu — „...le socialisme n'est pas une marche triomphale, mais un chemin de travail et de lutte révolutionnaire”.

Etant publié en l'honneur du XIIIe Congrès du parti, cette étude se veut un bilan du chemin parcouru par la Roumanie socialiste jusqu'à ce jour, une image précise, un portrait de la situation générale présentée par la Roumanie pendant cette année jubilaire 1984. L'article ouvre en même temps de multiples voies de continuité, d'ascensoin que le XIIIe Congrès du parti préfigurera de manière concrète, établissant avec exactitude les lignes directrices du développement de l'édification socialiste du pays pendant les années à venir, les années de l'activité créatrice sur le front de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée et de marche en avant de la Roumanie vers le communisme.

CONCEPȚIA P.C.R. CU PRIVIRE LA SINDICATE ȘI LA UNITATEA MIȘCĂRII SINDICALE ÎN ROMÂNIA (1921—1940)

DE
ION IACOȘ

În tactica și concepția partidului revoluționar al proletariatului din țara noastră sindicatele au constituit și constituie organizații reprezentative ale clasei muncitoare ce reliefează o seamă de manifestări și trăsături caracteristice ale acestora și care evidențiază afirmarea, pe noi și noi planuri, a muncitorimii și partidului ei pe arena social-politică a României. Una din aceste trăsături o reprezintă legătura strânsă dintre sindicate și partid, conlucrarea trainică asupra problemelor fundamentale ce interesau proletariatul și masele populare, *conducerea politică* a organizațiilor profesionale de către partidul clasei muncitoare. O asemenea caracteristică s-a manifestat cu putere în toate compartimentele mișcării noastre muncitorești, în suita de manifestări economice, sociale și politice ce au avut loc, în lupta pentru apărarea intereselor generale ale muncitorimii, a națiunii române. Se cuvine să relevăm faptul că tocmai atari raporturi dintre partid și sindicate au permis respingerea concepțiilor și practicilor anarho-sindicaliste, a apolitismului și neutralismului sindical, concepții larg vehiculate în cadrul mișcării muncitorești din unele țări europene.

După congresul din mai 1921, care a centralizat organizațiile politice la scara României și a statuat făurirea Partidului Comunist Român, sindicatele, dispunând de un cadru legislativ adecvat realizat de Marea Unire, (legea sindicatelor profesionale) au luat un avânt și mai puternic, cuprinzând muncitorii, indiferent de naționalitate de pe întreg cuprinsul patriei. Pe acest fundal revoluționar, Congresul sindical general de la Brașov (20—23 octombrie 1921) a hotărât centralizarea sindicatelor la scara întregii țări, realizând o singură organizație sindicală, o singură centrală națională și a adoptat statutul și programul de acțiune corespunzător noii etape istorice de dezvoltare a României și a mișcării muncitorești.

Din păcate unitatea rindurilor clasei muncitoare a fost afectată, pentru o perioadă de timp, prin sciziunea politică¹ din iunie 1921, adâncită

---

¹ La Conferința de la Ploiești din 26 mai 1921 s-a creat Federația Partidelor Socialiste din România transformată, la Congresul din mai 1927, în Partidul Social-Democrat. În 1928, din PSD s-a desprins Partidul Socialist al Muncitorilor din România, devenit din 1931, Partidul Socialist Independent, iar din 1933 Partidul Socialist Unitar. Din P.S.U., în septembrie 1935, s-a desprins Partidul Socialist (Constantin Popovici). În 1937 P.S.U. fuzionează cu P.S.D.

ulterior, de cea sindicală² și apoi de cea din rîndurile tineretului³. Astfel, partidelor comunist, social-democrat și socialist-unitar le-au corespuns, în plan profesional, sindicatele unitare, cele confederate și, respectiv, sindicatele independente, situație alimentată în principal, de amestecul organismelor politice și profesionale internaționale în treburile interne ale mișcării muncitorești din România. Asemenea manifestări au provocat mari daune clasei muncitoare, luptei sale pentru revendicări economice și sociale ca și luptei generale revoluționare. Tradiția unității rîndurilor organizate ale clasei muncitoare, puternic înrădăcinată în mișcarea noastră politică și profesională de pînă la 1921 a avut consecințe dintre cele mai favorabile asupra întregii perioade interbelice, atenuînd, în unele privințe, asperitățile dintre centralele sindicale, reducînd în mare măsură efectele negative ale sciziunii rîndurilor muncitorești, facilitînd numeroase manifestări de front unic și unitate sindicală.

Dincolo de unele particularități și deosebiri ce existau între cele trei categorii de sindicate din țara noastră — unitare, confederate și independente — remarcăm numeroase trăsături comune, care le uneau și, înainte de toate, faptul că erau organizații de clasă ale muncitorimii. În activitatea lor predominau interesele fundamentale ale clasei muncitoare: lupta împotriva exploatării capitaliste, a pericolului fascist, pentru apărarea intereselor economice și politice ale celor ce muncesc, pentru progresul general al societății românești, al schimbărilor structurale, socialiste în România⁴. Tocmai de aceea, Partidul Comunist Român, ca și celelalte partide muncitorești au avut înscris pe steagul lor de luptă, ca una dintre preocupările centrale, unificarea rîndurilor organizate ale muncitorimii, găsirea formelor și mijloacelor de acțiune comună, și, în primul rînd, realizarea unității sindicale.

Opțiunea principală a P.C.R. și F.P.S.R. pentru acțiuni comune a deschis calea colaborării sindicale manifestată în numeroase acțiuni economice, sociale și politice muncitorești, cu deosebire pentru reglementarea raporturilor de muncă și salarizare din fabrici și uzine, apărarea demnității omenești, respectarea, de către patroni, a legiuirilor cu caracter muncitoresc (repausul săptămînal, contractul colectiv, asigurările sociale, protecția muncii, munca ucenicilor și a femeilor muncitoare), a dreptului de organizare și manifestare muncitorească etc⁵. Caracteristica dominantă

² Sciziunea sindicală s-a produs la Congresul sindical de la Cluj, din 16—18 septembrie 1923. Consiliul general sindical de la Cluj, aflat sub influența PSD, a format, în 1926, Confederația generală a Muncii. Delegații, care la Congresul de la Cluj au votat împotriva afilierei la Internaționala Sindicală de la Amsterdam, au pus bazele, în octombrie 1923, Consiliului General al Sindicatelor Unitare, aflat sub influența PCR, care dizolvat de autorități (1929) și-a continuat activitatea în condiții de conspirativitate, autodizolvîndu-se în septembrie 1936. În 1930 s-a constituit a treia centrală-Comisia generală a Sindicatelor Independente, aflată sub influența PSU. Toate sindicatele s-au unificat, în 1936, în Confederația Generală a Muncii.

³ După Conferința din martie 1922 care a pus bazele unice ale organizației revoluționare de tineret (din 1924 — U.T.C.), în august 1923 se constituie Uniunea Tineretului Muncitor, iar în mai 1930 ia ființă Uniunea Tineretului Muncitor Socialist.

⁴ A se vedea pe larg Fl. Dragne, I. Iacoș, N.G. Munteanu, V. Petrișor, *Mișcarea sindicală din România*, vol. I, Edit. politică, București, 1981, p. 365—393, 396—407, 444—472, 517—529.

⁵ Între principalele conflicte colective de muncă menționăm: Greva metalurgiștilor de la „Lemaître” din București, www.dacoromanica.ro ea, celelalte greve ale metalur-

a acestor lupte a constituit-o acțiunea unitară a muncitorilor dintr-o fabrică sau uzină, indiferent de apartenența lor la un partid muncitoresc sau altul, la o categorie sau alta de sindicate, care au implicat, uneori, raporturile dintre întreaga muncitorime și aparatul de stat burghez, inclusiv la nivel guvernamental, dintre revendicările economice și cele social-politice, cu repercusiuni asupra opiniei publice progresiste, a societății românești în ansamblul său.

Numeroasele acțiuni economice, sociale și politice muncitorești, desfășurate în spiritul unității de acțiune, s-au repercutat pozitiv asupra dialogului pe tărîm sindical, pentru unificarea sindicală. Concepția P.C.R. cu privire la unificarea sindicală a evoluat de-a lungul anilor, în așa măsură încît, în cele din urmă, ea a devenit fapt împlinit. Pînă în 1924 s-a considerat primordial pentru unificarea sindicală realizarea prealabilă a unui acord de principiu între conducerile Partidului Comunist Român și Federației Partidelor Socialiste din România, precum și adoptarea unei platforme pe baza căreia să se constituie sindicate unice. În urma unui demers, în ziua de 18 mai 1924, a avut loc, în acest scop, o întîlnire între reprezentanții P.C.R. — Gheorghe Cristescu și Timotei Marin și ai F.P.S.R. — Constantin Popovici și Ilie Moscoveci, care au subliniat că unificarea sau fuzionarea celor două partide „va pune capăt automat sciziunii sindicale”. Constatînd însă că unificarea politică nu era posibilă în acel moment, delegația comunistă a propus încheierea unui „front unic sindical”, adică o înțelegere prin care cele două partide să sprijine, într-o formă sau alta, pașii spre unificarea sindicală de jos de la organizații și pînă la cele două centrale sindicale, al căror finalitate să-l reprezinte Congresul sindical unic⁶. Condiționarea unificării sindicale de unitatea politică dintre partidele muncitorești s-a dovedit a fi nerealistă, creînd dificultăți în dialogul sindical, de aceea, treptat, s-a trecut la discuții mai ales pe tărîm sindical sau au fost folosite în mai mare măsură comisiile sindicale locale, conferințele și congresele regionale sau cele ale Uniunilor sindicale pe ramură.

Reuniunile sindicale de la sfîrșitul anului 1924 și din anul 1925, desfășurate la București, Oradea, Cluj, Timișoara, Galați, Tg. Mureș, Cîmpina, alături de dezbaterile unor probleme economico-sociale stringente pentru masele muncitoare, au prilejuit un nou și util schimb de opinii pe tema unificării sindicale, constituindu-se o *Comisie de unificare* care să discute detaliile și modalitățile concentrării tuturor sindicatelor într-o singură centrală națională. În vederea îndeplinirii unui atare demers s-au conturat următoarele puncte: sindicatele unitare admit afilierea la Internaționala Sindicală de la Amsterdam, sub rezerva ratificării acestei afilieri de către congresul general sindical; comisia de unificare să pregătească și să convoce congresul sindical care să stabilească viitorul program de luptă și să aleagă consiliul general sindical unificat; completa libertate de cuvînt

giștilor din Arad, Brașov, Mediaș, Sibiu și Galați — desfășurate în spiritul unității de acțiune și a unității sindicale. Pe aceeași linie se înscriu grevele generale a funcționarilor publici (1923), grevele textilistilor și tăbăcarilor de la Timișoara (1923), Cluj, Iași (1926), Buhuși (1927), conflictul de muncă al forestierilor de pe Valea Mureșului (1925), grevele generale a celor 6500 de metalurgiști de la Reșița (1926), acțiunile muncitorilor din porturile Brăila, Galați și Giurgiu ș.a.

⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 421, dosar 28, f. 114, 115.

și de critică obiectivă a organelor conducătoare în cadrul sindicatelor și în presă; să înceteze orice atacuri personale între membrii mișcării sindicale și ai celor două centrale sindicale⁷.

Plenara C.C. al P.C.R. din 21—24 iulie 1925, ale cărei lucrări s-au desfășurat în condiții de conspirativitate la Tg. Mureș, a întreprins o analiză realistă asupra unor probleme teoretice, ale strategiei și tacticii revoluționare ale partidului, făcând pași înainte și în evaluarea concepției sale față de sindicate. În referatul *problema sindicală* prezentat plenarei a fost criticată poziția acelor comuniști din conducerea sindicatelor unitare care, „nu erau conștienți de importanța problemei afilierii la Amsterdam”, relevând faptul că „trebuie luată în considerare afilierea pentru a nu se îndepărta de mase”⁸. Iar în *Rezoluția asupra problemei sindicale* se sublinia ideea că „afilierea la Amsterdam nu poate fi o piedică a unificării sindicatelor din România. Congresul comun al tuturor sindicatelor va avea să hotărască în această chestiune. Bineînțeles că, credincioși principiului nostru de democrație muncitorească, noi ne vom supune majorității, chiar dacă hotărârea ar putea fi pentru afilierea la Amsterdam. Numai stabilirea acestui principiu poate obține și garanta unitatea”⁹. Ideea unificării sindicatelor prin acceptarea principială a propunerilor de afiliere la I.S.A., for sindical care avea aderenți în toate țările capitaliste și acțiunea eficientă, cu prilejul Conferințelor Organizației Internaționale a Muncii, în favoarea maselor de salariați a câștigat teren și în rândul conducătorilor partidelor muncitorești din România. Secretarul general al C.C. al P.C.R., Elek Köblös, a continuat acțiunea de convingere a conducerii partidului, și mai ales a C.E. al Internaționalei Comuniste de la Moscova, de necesitatea ca P.C.R. să sprijine sindicatele unitare în vederea afilierii lor la I.S.A. și crearea, în acest fel, a unei centrale sindicale unice¹⁰. Conferința pe țară a sindicatelor unitare de la Timișoara din iulie 1925 și cea din ianuarie 1926 au acceptat în principiu ideea unificării prin afiliere la I.S.A., iar Conferința de la București, din ianuarie 1926, a sindicatelor afiliate la Consiliul general sindical de la Cluj s-a pronunțat pentru sporirea eforturilor în direcția refacerii unității sindicale¹¹. În raportul *Unificării mișcării sindicale din România*, din ianuarie 1926 se aprecia că „muncitorii ambelor fracțiuni sindicale au ales Comitetul comun de acțiune și au ținut adunări comune”, că militanții revoluționari „activează cu sinceritate pentru unificarea sindicală... și contribuie la sporirea luptelor muncitorești”¹². În acest context, presa munci-

⁷ Ibidem, fond 1, inv. 8, dosar 37, f. 1—10; dosar 48, f. 17—42; „Muncitorul în alimentație” din 5 martie 1925; „Facla” din 15, 19 și 20 octombrie 1925.

⁸ Arhiva I.S.I.S.P., cota Ab IX—16, f. 6.

⁹ Ibidem, cota A IX—11; vezi și M.C. Stănescu, *Probleme ale teoriei și practicii revoluționare dezbătute la Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925*, în „Anale de istorie”, nr. 5/1972, p. 44—45.

¹⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 1, inv. 8, dosar 48, f. 18—22; vezi și Elek Köblös (1887—1938) Edit. politică, București, 1978.

¹¹ „Facla” din 28 iulie, 16, 20 octombrie 1925; „Dimineața” din 12 noiembrie 1925; „Viața muncitoare” din 1 noiembrie 1925; „Lumea nouă” din 6, 17 și 24 ianuarie, 7 februarie 1926.

¹² „Viața muncitoare” din 10 ianuarie 1926. La Conferința de la Oradea din 8 august 1926 s-a subliniat necesitatea intensificării colaborării în Comisia sindicală locală, căci „atita timp cât vom fi rupți în două, nu vom putea nici unii nici alții să facem ceva folositor pentru muncitorime. Dacă am fi uniți, activitatea noastră ar fi mai rodnică” (*Ibidem*, din 22 august 1926).

torească „Facla”, „Lumea nouă”, „Viața muncitoare”, „Dezrobirea”, „Muncitorul în alimentație”, „A Világ”, „Constructorul”, „Iașul sindical”, „Luptătorul”, „Grafica gălățeană” ș.a., deși au publicat unele articole de ascuțită polemică alimentată de unii nepropinți din partidele muncitorești și din centralele sindicale, a desfășurat, în ansamblu, o activitate fructuoasă în direcția reliefării multor aspecte ce se înscriau pe linia unității sindicale¹³.

Un moment însemnat în lupta pentru unitatea sindicală l-a reprezentat Congresul sindical de la București, din 29 august — 1 septembrie 1926, convocat de Centrala de la Cluj, care a creat Confederația Generală a Muncii din România. Ziarul „Lumea nouă” scria că „În drumul anevoios ce-l avem de parcurs o condiție esențială este *unitatea* în lupta de clasă. Nu ne îndoim, că, prin hotărâri luminate, Congresul va ști să deschidă calea înțelegerii și unificării”¹⁴. Plecînd de la aprecierea că toate organizațiile sindicale din țară au țeluri social-politice și educative comune sau apropiate, în raportul *Unificarea sindicatelor*, ca și în *Rezoluția asupra unificării* s-a pledat pentru federalizarea tuturor organizațiilor și organelor sindicale în cadrul unui organism sindical național muncitoresc. Hotărîrea principală a Congresului pentru unificarea sindicală, ca și hotărîrea comună a celor două centrale sindicale — C.G.S.U. și C.G.M. — pentru constituirea unei noi *Comisii de unificare* au însemnat un remarcabil succes al forțelor revoluționare proletare, a spiritului de unitate ce caracteriza rîndurile clasei muncitoare. Discuțiile în cadrul Comisiei de unificare începute la 8 noiembrie 1926, continuate și în decembrie, au fost însoțite de o largă publicitate favorabilă, în general, unității. În articolul *Să se facă unificarea*, Zaharia Tănase, scria: „Ceram celor ce iau parte la tratative să pună tot ce e mai bun, mai nobil în ființa lor, toată dragostea și voința de care dispun, pentru a realiza unificarea”¹⁵. Idei asemănătoare sau apropiate celor de mai sus au exprimat în coloanele presei muncitorești și militanții: C. Popovici, V. Anagnoste, N. Marian, Coloman Müller, Dumitru Gănescu, Geza Nagy, Spiridon Calu, Ioan Baga, Dumitru Grofu, Ion Niculi, ș.a. Concluzia ce se degajă din ansamblul opiniilor asupra unificării sindicale era cea referitoare la „înglobarea tuturor sindicatelor muncitorești din țară, socialiste și unitare, într-un singur bloc, într-o singură formațiune, hotărîtă de luptă și acțiune”¹⁶. Realismul comuniștilor în efortul unificator pe tărîm sindical ne este demonstrat, înainte de toate, de acceptarea fuzionării sindicatelor în cadrul Confederației Generale a Muncii și ratificarea ideii afilierii la Internaționala Sindicală de către congresul general comun.

¹³ *Presa comunistă și a organizațiilor de masă create și conduse de Partidul Comunist Român (aprilie 1924 — noiembrie 1927)*, Edit. politică, București, (în curs de apariție). A se vedea: *Unificarea sindicală* (Nicolae Marian), *Ce trebuie să facem, ce trebuie să evităm* (Ștefan Voitec), *Unitatea sindicală* (Zaharia Tănase), *Pentru unificare* (Dumitru Gănescu), *În jurul unificării* (B. Gruia), *Unitatea mișcării sindicale* (Ion Niculi), *Perspectivile și sarcinile mișcării sindicale unitare* (S. Șain), *În jurul unificării* (M. Leonin), *Forța sindicală și emanciparea clasei muncitoare*, *Unitatea sindicală și tactica frontului unic*, *Lupta pentru unitatea sindicală* etc.

¹⁴ „Lumea nouă” din 29 august 1926.

¹⁵ „Socialismul” din 28 noiembrie 1926.

¹⁶ Ibidem, din 21 noiembrie 1926.

În această atmosferă de conlucrare, tot mai fructuoasă în cadrul Comisiei de unificare, de apropiere a pozițiilor celor două centrale sindicale s-a convocat, la Sibiu, Congresul Sindicatelor Unitare (20 februarie 1927), dizolvat, în mod samavolnic de autorități, în aceeași zi. Principala sarcină a Congresului trebuia să fie unitatea sindicală, opțiunea generală pentru unificare, urmînd ca după afilierea la Amsterdam să se convoace, de comun acord cu C.G.M., *Congresul general unic*, care să aibă cuvîntul decisiv asupra unificării¹⁷. Congresul a fost salutat de C.G.M. printr-o scrisoare ce exprimă năzuința spre unitate, iar presa muncitorească vedea în congres ca „pregătitorul drumului unificării sindicale”¹⁸. Tocmai de aceea, în Raportul Biroului Politic al P.C.R., trimis C.E. al Internaționalei Comuniste, se arată că „Tactica noastră trebuie să fie dominată de acea stăruință de a crea condițiile favorabile ca sindicatele unitare să fie primite în sindicatele existente (cele ale C.G.M.)”¹⁹. O astfel de atitudine corespundea pe deplin realităților din mișcarea noastră sindicală, reprezentînd poziția cea mai înaintată, la acea vreme, cu privire la unificarea sindicală. Desigur, afilierea la I.S.A. nu trebuia să însemne o „capitulare” de la principiile de clasă și nici adoptarea ideologiei amsterdame, ci crearea în cadrul sindicatelor afiliate la C.G.M. a unei opinii combative, care să contribuie la creșterea nivelului revoluționar de luptă a întregii mișcări sindicale din România. Dizolvarea Congresului sindicatelor unitare a însemnat întreruperea demersului asupra uneia din cele mai arzătoare probleme ce frămînta proletariatul din România — unificarea sindicală. În același timp, organizațiile Cominternului nu numai că n-au validat linia justă a P.C.R. în domeniul sindical și al unificării sindicale, dar au criticat și condamnat conducerea partidului și a sindicatelor unitare, socotindu-le „vinovate” de lichidatorism, cerînd să se acționeze „împotriva coaliției burghezo-social-democrate”²⁰. În felul acesta datorită cortegiului de măsuri restrictive și abuzive luate de autorități împotriva militanților revoluționari, a presiunilor și indicațiilor eronate venite din afara mișcării noastre muncitorești, ca și stîngismul și lipsa de realism a unor conducători sindicali au făcut ca unificarea sindicală să nu poată fi îndeplinită atunci. Experiența acumulată însă în acest domeniu a fost deosebit de prețioasă, ceea ce a și făcut necesară continuarea eforturilor pentru realizarea de noi pași apropiativi spre unificarea sindicală.

Criza economică din 1929—1933, care a dus pe scară mondială la agravarea exploatării și asupririi, dar și la dezvoltarea luptelor revoluționare, a determinat și în țara noastră o intensificare a luptei de clasă, a manifestărilor revoluționare muncitorești, în cadrul cărora un rol important l-au avut detașamentele de bază ale proletariatului — metalurgiștii,

¹⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 1, inv. 8, dosar 60, f. 48—49.

¹⁸ „Ferarul” din 1 aprilie 1927. „Urmărim cu multă atenție Congresul de la Sibiu — se scria în altă parte — să vedem dacă problema unității va face progrese” („Arbeiter Zeitung” din 20 februarie 1927).

¹⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 1, inv. 8, mapa 114/1927, f. 103—129; vezi pe larg *Mișcarea sindicală din România*, vol.1, p. 380—382.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 1, mapa 51/1927; fond 6, mapa 177/1927; a se vedea pe larg M.C. Stănescu, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1924—1928*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 249—250, 269—276.

ceferiștii, minerii, petroliștii, forestierii, textiliștii, portuarii²¹. Greva minerilor de la Lupeni din august 1929, ca și cele ale petroliștilor și ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933 se înscriu ca puncte de apogeu ale luptelor revoluționare din anii crizei economice²². Partidul Comunist Român depășind starea în care ajunsese în anii 1928—1929 de „spargere a unității rîndurilor sale”, datorită efortului forțelor sănătoase ale partidului, îndeosebi din cadrul sindicatelor și a tineretului, a acționat cu tot mai multă hotărîre pentru organizarea și conducerea luptelor revoluționare, dar și pentru găsirea a noi și noi modalități de înfăptuire a unității rîndurilor proletare.

În condițiile creșterii în intensitate a luptelor revoluționare, ideea frontului unic, a unității sindicale, a acțiunilor comune muncitorești, a luat o amploare nemaicunoscută pînă atunci. Manifestul lansat de un grup de militanți muncitorești din București, intitulat *Pentru refacerea unității sindicale*, a chemat muncitorii organizați și neorganizați, pe toți conducătorii sindicatelor unitare și confederate să acționeze în direcția unificării sindicale din România pe baza unui program minim de revendicări, al democrației proletare²³. La rîndul său, Congresul Sindicatelor Unitare de la Timișoara (2—4 aprilie 1929) a preconizat crearea *Comitetelor de fabrică*, organe care să apere nemijlocit interesele tuturor muncitorilor din întreprinderea respectivă. De asemenea, la inițiativa comuniștilor, delegațiile muncitorilor, alese de întreaga masă de salariați, împuternicite să trateze cu patronii și autoritățile, s-au transformat în Comitete de acțiune, Comitete de grevă, Comitete de șomeri, Gărzi de auto-apărare etc.—reprezentînd expresia cea mai concludentă a unității muncitorești dintr-o fabrică sau o uzină; totodată, ele au reflectat nu numai generalizarea unei forme de luptă pe plan local, ci și tendința de extindere a ei în principalele ramuri de producție sau chiar tratative la nivel central²⁴. Ilustrative, în acest sens, au fost reuniunea Comisiei Centrale de Independență și Unificare Sindicală (martie 1930), Congresul C.G.M. (ianuarie 1931), Conferința muncitorilor petroliști, ceferiști și mineri (martie 1931), Congresele unor uniuni sindicale (1931—1932), dar mai ales, Conferința pe țară a ceferiștilor (martie 1932) care a ales Comitetul Central de Acțiune, avînd ca secretar pe Gheorghe Gheorghiu-Dej. Ca și în alte manifestări de-a lungul anilor, în organizarea și conducerea luptelor de clasă din anii crizei, ca și în lupta pentru unitatea rîndurilor clasei muncitoare,

²¹ Între manifestările de amploare menționăm grevele metalurgiștilor din București, Brașov, Reșița, ale textiliștilor din Arad, Buhuși, Iași, Sibiu, Sf. Gheorghe, Timișoara, ale muncitorilor din industria pielăriei și tăbăcăriei din Bacău, Cluj, Oradea, R. Vilcea, Tulcea, ale forestierilor din Vatra Dornei, Piatra Neamț, de pe Valca Mureșului, tipografilor din București, Cernăuți, Cluj, Craiova, a minerilor din Anina, Doman, Comănești, Secul, Schitu-Golești, a muncitorilor din porturile Brăila, Constanța, Galați, Tr. Severin etc.

²² A se vedea 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Edit. politică, București, 1971.

²³ „Proletarul” din 1 mai 1929. În fața patronatului coalizat, „muncitorimea trebuie să opună, pentru apărarea intereselor de clasă, organizații sindicale unice, active, cuprinzătoare a tuturor robilor muncii”.

²⁴ A se vedea pe larg, 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Edit. politică, București, 1971; Ilie Ceaușescu, *P.C.R. — stegarul luptelor revoluționare din anii 1929—1933*, Edit. științifică, București, 1971.

implicit a unității sindicale s-au afirmat noi militanți revoluționari: Dumitru Petrescu, Constantin Doncea, Gheorghe Vasilichi, Ilie Pimtilie, Panait Bogătoiu, Emil Popa, Vasile Bigu și alți zeci și zeci de activiști revoluționari. În contextul luptelor din 1933 și mai ales a acțiunilor de solidaritate cu conducătorii acestora în timpul procesului de la Craiova (iunie 1934) s-a afirmat cu putere ca organizator îndrăzneț și curajos tinărul comunist Nicolae Ceaușescu.

Experiența luptelor revoluționare din anii crizei economice a demonstrat în mod indubitabil nu numai necesitatea, ci și posibilitatea înfăptuirii unității de acțiune a clasei muncitoare, și cu atât mai mult cea a refacerii unității sindicale. Partidul Comunist Român a înțeles mai mult ca oricând că, în acele împrejurări, unitatea sindicală și refacerea mișcării sindicale se impunea ca o problemă centrală în mișcarea muncitorească din România. Luptele din acei ani, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „au avut o importanță hotărâtoare pentru creșterea rolului conducător al partidului, pentru afirmarea sa ca forță națională în stare să-și asume conducerea întregului popor în lupta de eliberare națională și socială, în făurirea socialismului, în asigurarea independenței și suveranității României”²⁵.

Concluzia cea mai de seamă pentru întreaga activitate a partidului comunist în sindicate a constat în stabilirea tacticii realiste față de sindicatele confederate, a conlucrării tot mai strinse cu acestea, și propunerea de realizare a unificării sindicale în jurul Confederației Generale a Muncii, ca cea mai cuprinzătoare centrală sindicală din România. Noile sarcini cu privire la apărarea intereselor economice, sociale și politice ale maselor muncitoare, ca și creșterea primejdiei fasciste în urma venirii hitlerismului la putere în Germania, au impus găsirea neîntirziată a modalităților de unificare sindicală, de întărire a capacității de luptă a clasei muncitoare. Comuniștii s-au eliberat de o serie de reminiscențe ale sectarismului și stîngismului, au înlăturat în mare parte influența unor aprecieri necorespunzătoare asupra dispozitivului forțelor de clasă și a celorlalte categorii de sindicate, au acționat tot mai hotărît pe tărîm sindical, creînd condiții pentru un schimb fructuos de opinii în problema sindicală, încît numeroase cadre social-democrate și socialiste au acționat în aceeași direcție unificatoare. Congresul P.S.D. (mai 1933) și Plenara C.C. al P.C.R. (iulie 1933) deși de pe poziții organizatorice diferite, au întreprins o amplă analiză asupra situației economico-sociale a României și a clasei muncitoare, desprinzîndu-se necesitatea sporirii eforturilor pentru realizarea frontului unie muncitoresc, a unității sindicale, a unității generale a clasei muncitoare. Dorința de a colabora cu P.C.R. în cadrul unității de acțiune au exprimat și delegații muncitorilor în cadrul Congreselor regionale ale P.S.D. de la Cluj și București și cele ale P.S.U. de la Cîmpina și Piatra Neamț²⁶. Aceasta a permis ca, după încheierea protocolului de Front

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Edit. politică, București, 1984, p. 248.

²⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Edit. Academici, București, 1981, p. 189—195, 235—251; vezi și N. Jurcă, *Mișcarea socialistă și social-democrată din România. Poziția sa față de fascism și război. 1934—1944*, Edit. Litera, București, 1978; E. Simion, *Crearea și evoluția organizatorică a Partidului Socialist al Muncitorilor din România (1928—1937)*, în „Anale de istorie”, nr. 5/1983, p. 66—80.

Unic Muncitorească între P.C.R. și P.S.D. (2 octombrie 1934) și a Comitetului de coordonare a Frontului unic între Comitetul Național Antifascist, Liga Muncii și Partidul Socialist Unitar (17 octombrie 1934), având la bază un program cuprinzând revendicări de ordin economic și politic ale clasei muncitoare, climatul unificator sindical să se îmbunătățească tot mai mult. Cadrele comuniste — Nicolae Ceaușescu, P. Constantinescu-Iași, Lucrețiu Pătrășcanu, Ilie Pintilie, Ion Popescu-Puțuri, Constantin Trandafirescu — împreună cu cele socialiste și social-democrate — M. Gh. Bujor, Gh. Cristescu, T. Iordăchescu, C.T. Petrescu, C. Popovici, Șt. Voitec au contribuit în continuare la realizarea unor acțiuni comune ale clasei muncitoare pentru apărarea libertăților democratice, contra primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței naționale a României²⁷.

Congresul Confederației generale a Muncii (28—30 octombrie 1934) a constituit un pas înainte pe linia unității sindicale, pe drumul afirmării cu mai multă vigoare a clasei muncitoare în viața politică a țării, în lupta ei pentru democrație, pentru dreptate socială. Tot mai mulți delegați (unii comuniști) au exprimat convingerea că „numai în cadrele Confederației Generale a Muncii se poate duce cu succes lupta sindicală”²⁸. Ideea că unitatea sindicală trebuia refăcută în cadrul Confederației a fost îmbrățișată de tot mai mulți muncitori și militanți pe tărîm sindical, precizînd că această unitate presupunea libertatea de manifestare politică în afară de sindicat, libertate de gîndire și expunere a convingerilor și părerilor politice care puteau fi diferite de la muncitor la muncitor : comuniști, socialiști, social-democrați, fără de partid. De asemenea, sindicatele păstrînd caracterul de clasă trebuiau să se bucure de colaborarea și sprijinul activ al partidelor muncitorești, deoarece înglobau muncitori proveniți din aceste partide politice. Numai înțelegînd că sindicatul ca organizație profesională trebuie să înglobeze pe toți muncitorii, indiferent de vederile lor politice, numai în asemenea condiții se putea realiza unitatea sindicală, se puteau crea punți de apropiere, de înțelegere spre unitate. Din acest punct de vedere Congresul a fost o școală prețioasă, o înălțătoare manifestare de solidaritate proletară, exprimînd convingerea, după cum se scria într-un articol, că „muncitorii organizați din România sînt singura forță reală care îndeplinesc o muncă productivă în această țară sînt singurii apărători ai libertăților publice și ai democrației și sînt singurii care luptă cu învingere și fără precepuțire pentru înfăptuirea unei societăți omenești mai bună”²⁹. Dezvoltarea spiritului de unitate și a muncii revoluționare în sindicate după Congresul C.G.M. a făcut obiect de studiu din partea autorităților locale care informau Ministerul de Interne și cereau acestuia să intervină pentru stăvilirea ascensiunii mișcării sindicale. În raportul Inspectoratului regional de poliție Timișoara, din 19

²⁷ *Unitatea clasei muncitoare — coordonată fundamentală a mișcării muncitorești din România între anii 1921—1948*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1983, p. 114—115.

²⁸ „Lumea nouă” din 4 noiembrie 1934; *Raport moral și material către Congresul general sindical, finul la București în zilele de 28—30 octombrie 1934*, București, 1934.

²⁹ „Muncitorul din îmbrăcăminte și pielărie” din 20 noiembrie 1934. Aprecieri asemănătoare și în „Minerul” din decembrie 1934 „Buletinul sindicatelor muncitorești” din 28 noiembrie 1934; „Vremuri noi” din 11 noiembrie 1934; „Gutenberg” din 15 noiembrie 1934; „Cuvînt nou” din 3 noiembrie 1934; „Tempo” din 1 noiembrie 1934.

noiembrie 1934, se releva că în orașele Timișoara, Arad și Reșița „rezoluțiile Congresului sindicatelor muncitorești, afiliate la C.G.M., ce a avut loc în Capitală și la care au luat parte și delegați din regiunea acestui Inspectorat au fost puse în aplicare, prin încercările de reorganizare a sindicatelor existente și a celor desființate, avînd printre membri persoane care militaseră în organizațiile comuniste”³⁰. De asemenea, în referatul Biroului de studii al Direcției generale a poliției din 14 noiembrie 1934, se scria că, „datorită acestei libertăți constituționale, pe de o parte, și clandestinismului propagandei comuniste, pe de altă parte, mișcarea comunistă de la noi a putut ajunge la cea mai înaltă ascensiune”³¹. Erau realități ce acționau și mai mult în direcția unificării sindicale, drumul deși anevoios el nu mai putea fi barat de nici un obstacol. Discuțiile ce au avut loc la sfîrșitul anului 1934 și începutul celui următor dintre delegația P.C.R. formată din Ilie Pintilie, Ion Popescu-Puțuri și Constantin Trandafirescu și cea a P.S.D. alcătuită din Teodor Iordăchescu, Ioan Mirescu și Constantin Titel-Petrescu au ajuns la concluzia realizării neîntîrziate a unității sindicale. Ca urmare, Plenara C.C. al P.C.R., din februarie 1935, confirmînd aceste discuții aprecia drept obiectiv imediat „unificarea organizațiilor unitare cu cele amsterdamiste (confederate) incluzînd și pe cele ghelenteriste (independente) ... în sindicatele unice de clasă”³², iar Comitetul Executiv al C.G.M. a hotărît, la 5 februarie 1935, că „sindicatele și Uniunile afiliate Confederației pot să primească ca membri pe muncitorii și funcționarii particulari foști membri ai organizațiilor comuniste dizolvate”³³. Aceste acțiuni au fost primite cu satisfacție de către masa muncitorilor, ca și de către activiștii sindicali, căci se aboleau bariere ce îngrădiseră, într-o anumită măsură, intrarea comuniștilor și socialiștilor în sindicatele confederate.

Procesul de organizare a muncitorilor în cadrul Confederației Generale a Muncii, în anii 1935—1936, cunoaște forme variate : primirea individuală, stabilirea de acorduri și înțelegeri între organizațiile unitare și independente și cele confederate, crearea unui însemnat număr de sindicate noi, pe baze unice, care s-au afiliat Confederației. Nu era vorba numai de cuprinderea în sindicate a muncitorilor care fuseseră organizați în sindicate unitare și independente, ci, totodată, de atragerea spre sindicate a unui număr însemnat de muncitori neorganizați, de extinderea sferei de organizare pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, organizarea în sindicate a noi categorii de muncitori. Sintetizînd rezultatele dobîndite în această direcție, ca și satisfacția ce o încerca pentru unificarea sindicală ziarul „Scînteia”, în articolul *Pentru unitate sindicală* scria : „Baza unei adevărate unități a clasei muncitoare este refacerea fără întîrziere a unității sindicale. Acest lucru l-au priceput atît masele muncitoare de stînga și social-democrate, cît și mulți dintre conducătorii responsabili ai social-democrației. Noi, comuniștii salutăm cu bucurie

³⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 28, dosar 4446, f. 166.

³¹ Ibidem, fond 1, dosar 148, f. 170.

³² *Sarcinile apropiate ale Partidului Comunist din România*, martie 1935, Edit. C.C. al P.C.R., p. 12.

³³ *Raport de activitate al Comitetului Executiv al Confederației Generale a muncii din România pe anii 1935—1936*, Edit. P.S.D., București f.a., p. 9.

această orientare spre unitate care cuprinde din ce în ce mai mult și conducerea și masa social-democrată³⁴. Concomitent, Partidul comunist a relevat necesitatea creării unui climat cât mai favorabil de activitate în sindicate, încît ele să fie adevărate organizații de clasă în care să acționeze împreună muncitorii — comuniști, socialiști, social-democrați și cei fără de partid, indiferent de naționalitate. Dacă în octombrie 1934 existau trei categorii de sindicate unitare, confederate și independente, cu organele lor centrale de conducere, în vara anului 1936 procesul de unificare era încheiat — o singură organizație sindicală, o singură Uniune pe ramură și un singur organ central — Confederația Generală a Muncii.

Congresele Uniunilor sindicale ale muncitorilor mineri, metalurgiști și petroliști, ceferiști, textiliști, de îmbrăcăminte și pielărie, constructori, tipografi, lemn și mobilă, de la R.M.S., din 1936 au confirmat la nivel de ramură profesională procesul de unificare a sindicatelor³⁵.

Actul final al acestui proces complex, în care s-au confruntat poziții și păreri, uneori nu lipsite de un anumit subiectivism, l-a constituit autodizolvarea, la 1 septembrie 1936, a Consiliului General al Sindicatelor Unitare și mesajul acestuia adresat întregii muncitorimi din România³⁶. Este meritul istoric al P.C.R. care, printr-o colaboare principială cu P.S.D., căreia i s-a raliat și P.S.U., a găsit limbajul comun, calea și formele de lichidare a sciziunii pe tărîm sindical, prin intrarea tuturor membrilor de sindicat în Confederația Generală a Muncii. În comunicatul Consiliului General al Sindicatelor Unitare din România, se aprecia că sindicatele unitare, C.G.S.U., „înțelegînd necesitatea imperioasă a unității sindicale pentru interesele vitale ale clasei muncitoare și ale întregului popor muncitor din România, au dat cuvîntul de ordine tuturor sindicatelor unitare și membrilor săi să intre în sindicatele Confederației Generale a Muncii și să se afilieze ei, pregătind astfel condițiile prielnice pentru realizarea și desăvîrșirea unității sindicale în România³⁷. În manifest se adresa un vibrant apel întregii muncitorimi, tuturor salariaților manuali și intelectuali, muncitorilor ceferiști și petroliști, minerilor și metalurgiștilor, lucrătorilor din porturi și din industriile textile, îmbrăcăminte și pielărie, tipografie, construcții, alimentație, să continue lupta cu hotărîre pentru consolidarea unității sindicale, căci „Unindu-și forțele sale în unica Confederație Generală a Muncii proletariatul din România va putea să ducă cu mai mult succes lupta pentru cucerirea revendicărilor sale, va deveni motorul de stringere a tuturor forțelor democratice din țară în front popular antifascist, va deveni luptătorul cel mai de temut contra ațîțătorilor la război, va putea opri năvala fascistă, apărînd interesele întregului popor muncitor din România³⁸. Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1936 făcînd o amplă analiză a situației generale a României, a

³⁴ „Scînteia” din decembrie 1935.

³⁵ *Mișcarea sindicală din România*, vol. 1, p. 442—468. Tabloul organizatoric al mișcării sindicale se prezenta astfel: activau 310 sindicate grupate în 14 Uniuni sindicale afiliate la C.G.M., înglobînd peste 80 000 de membri activi, cărora li se adăugau un număr apreciabil de aderenți.

³⁶ *P.C.R. în viața social-politică a României 1921—1944*, Edit. militară, București, 1971, p. 180—205.

³⁷ Arhiva I.S.I.S.P., cota D XX—2/, inv. 966.

³⁸ *Ibidem*.

activității multilaterale a partidului comunist, a celorlalte forțe muncitorești, a apreciat realizarea unității sindicale drept una dintre cele mai pozitive. „Rezultatele acestei munci — se sublinia în Rezoluția plenarei — au adus *triumful ideii de unitate sindicală* și serioase succese organizatorice”³⁹. Înfăptuirea unității sindicale în România, în 1936, se înscrie ca o contribuție deosebită la îmbogățirea tezaurului revoluționar mondial în domeniul unității muncitorești, a raportului dintre partid și sindicate, a modului de conlucrare și conducere politică a sindicatelor de către partidul revoluționar muncitoresc.

Unificarea sindicală s-a repercutat pozitiv asupra întregii mișcări muncitorești, a politicii de F.U.M. dintre P.C.R. și P.S.D., a luptei generale a clasei muncitoare pentru apărarea și adâncirea drepturilor și libertăților democratice, a intereselor fundamentale ale oamenilor muncii, a progresului general al societății românești, pentru apărarea integrității teritoriale a patriei în fața agresivității statelor revizioniste. „Sub conducerea partidului revoluționar al clasei muncitoare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul Uniunii Generale a Sindicatelor din 6 aprilie 1981 — sindicatele au participat activ la toate marile bătălii de clasă împotriva regimului burghez-moșieresc, la lupta antifascistă, pentru apărarea demnității, libertății și independenței patriei”⁴⁰.

Procesul de unificare sindicală, de lichidare a sciziunii pe tărîm profesional a întărit capacitatea de luptă a clasei muncitoare împotriva nedreptății și exploatării capitaliste, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață, pentru progresul general al societății românești. Sindicatele au condus sau au sprijinit numeroase greve și conflicte colective latente muncitorești, au adus o contribuție importantă în redactarea memoriilor de revendicări și purtarea de tratative cu patronii, organizarea comitetelor și pichetelor de greviști, a bucatăriilor în curtea întreprinderilor unde luau masa greviștii și familiile cu mulți copii, a întrunirilor periodice cu greviștii, a unor ample manifestări de solidaritate morală și materială cu cei aflați în luptă, încheierea contractelor colective de muncă. Datele statistice, deși incomplete sînt deosebit de edificatoare. Așa, de exemplu, numai între 1927—1940, ani cuprinzînd perioade de redresare, de criză și de avînt economic, au avut loc 15 177 de conflicte colective de muncă și 3 382 de greve, cuprinzînd 1 107 904 muncitori⁴¹. Ca urmare a luptelor muncitorești, în perioada 1934—1940, au fost încheiate 1 245 contracte colective de muncă ce cuprindeau 8 189 întreprinderi și se răsfrîngeau asupra a 258 446 muncitori⁴². Ele demonstrează, pe noi planuri, forța clasei muncitoare, influența pe care sindicatele au exercitat-o asupra întregii muncitorimi, deoarece, la conflictele colective de muncă participa întreaga masă a muncitorilor, indiferent dacă era sau nu organizată, indiferent de factura politică și de naționalitate. Într-adevăr,

³⁹ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XXI—6, inv. 981.

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 21, Edit. politică, București, 1981, p. 533.

⁴¹ *Anuarul statistic al României 1939 și 1940*, Imprimeria Națională, București, 1940, p. 320—329; „Buletinul muncii pe anii 1939—1941”, „Inspekția muncii pe anii 1939—1940”.

⁴² *Contrațele colective de muncă din 1939 și 1940*, Imprimeria Centrală, București, 1940 și 1941.

rezoluția Conferinței P.C.R. — București, din februarie 1939 aprecia că „Azi, pe baza unității sindicale, avem circa 120 000 de muncitori organizați în bresle și împreună cu social-democrații cinstiți am dus zeci de acțiuni reușite în București, Ardeal, Moldova și în celelalte regiuni”.

Sindicatelor au desfășurat o fructuoasă muncă și în domeniul propagandei și educației revoluționare a maselor prin intermediul publicațiilor sindicale⁴³, cercuri culturale și asociații sportive, adunări și conferințe, excursii și serbări cîmpenești, șezători literare și coruri muncitorești, biblioteci ș.a., pentru cultivarea în rîndurile tineretului a spiritului solidarității de clasă și patriotismului. În această direcție, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la întrunirea Cercului cultural al breselor muncitorilor din textile și pielărie din București (martie 1939) a subliniat că „tinerii să nu se mărginească numai la o activitate culturală și sportivă, ci să intensifice acțiunea de propagandă printru muncitori pentru organizarea în bresle”, pentru „educarea morală a maselor de muncitori”. Caracterul militant al acțiunilor cultural-educative rezultă și din repertoriul acestora, relevîndu-se tradițiile de luptă ale înaintașilor, abnegația, curajul, dirzenia și mai ales spiritul de unitate⁴⁴.

Pe plan politic general sindicatelor au participat activ la lupta contra regimului exploatare burghez, pentru demascarea și combaterea organizațiilor fasciste, a Germaniei naziste, a primejdiei revizioniste, pentru apărarea integrității patriei. Beneficiind de unitate, sindicatelor muncitorești au desfășurat o gamă largă de manifestări — congrese și conferințe, adunări și manifestații, mișcări și rezoluții, articole în presă și broșuri, greve și demonstrații etc. — prin care au luat atitudine deschisă și hotărîtă contra primejdiei revizioniste și a fascismului. Congresul C.G.M. din 28—30 octombrie 1934, în rezoluția *Contra stării de asediu și fascismului* a înfierat acțiunile grupărilor de extremă dreaptă care fluturau ideea dictaturii fasciste, a lichidării libertăților cetățenești constituționale, declarînd că „lupta contra fascismului devine o sarcină imediată a clasei muncitoare”⁴⁵.

Presă sindicală a chemat masele să-și întărească organizațiile sindicale, să-și sporească combativitatea și să se ridice cu hotărîre împotriva tuturor acelor „curente politice care — se preciza în mișcarea sindicatelor din Timișoara — încearcă pentru înlăturarea neajunsurilor să așeze organizația de stat pe baze fasciste”, și, în felul acesta „să răpească drepturile cetățenilor de la pătura muncitoare”. Marea adunare a muncitorilor timișoreni, se spunea în continuare în mișcarea din 15 septembrie 1935, „declară că pentru curmarea acestei situații și în scopul de a opri tendințele fasciste se unește cu muncitorimea din întreaga țară”⁴⁶. Acțiuni similare au avut loc în toate centrele muncitorești, sindicatelor constituind baza de masă în susținerea lor, în lărgirea orizontului politic-democratic, contra ațîțătorilor la război, a fascismului și revizionismului. Glasuri energice de protest au venit din partea sindicatelor muncitorești

⁴³ Pot fi consultate: „Viața muncitoare”, „Minerul”, „Metalurgistul”, „Gutenberg”. „Muncitorul din îmbrăcăminte și pielărie”, „Muncitorul căilor ferate”, „Viața sindicală”, „Funcționarul particular”, „Lupta sindicală”, „Munca”, „Tribuna porturilor și navigației”, „Construcătorul” etc.

⁴⁴ *Tineretul comunist în acțiune*, Edit. științifică, București, 1972.

⁴⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 5, dosar 874, f. 71; „Lumea nouă” din 4 noiembrie 1934.

⁴⁶ Ibidem, fond 28, dosar 4446, f. 372.

din Valea Prahovei, Valea Jiului, Valea Mureșului, din porturile dunărene, din Munții Apuseni. La Arad, muncitorii reușiți în localul Teatrului de vară (15 septembrie 1935) au „protestat împotriva fascismului și hitlerismului”⁴⁷; în aceeași zi la Bacău, Oradea, Bistrița, Satu Mare, Sibiu, muncitorii organizați în sindicate, indiferent de naționalitate s-au ridicat hotărât „pentru a-și apăra interesele și a lupta contra dictaturii fasciste și a războiului, dușmanii cei mai mari ai clasei muncitoare”⁴⁸. La Cluj și Galați, întrunirile organizate de comisiile locale ale sindicatelor, au luat caracterul unor puternice manifestații, scandându-se lozinci: „Jos fascismul”, „Jos războiul”, „Vrem front popular și front unic”, „Trăiască democrația”, „Vrem apărarea pământului strămoșesc”⁴⁹.

O puternică tribună de afirmare a clasei muncitoare în viața social-politică a țării, de vehement protest împotriva organizațiilor fasciste și de luptă pentru apărarea democrației au reprezentat-o congresele uniunilor sindicale — mineri, metalurgiști, C.F.R., îmbrăcăminte, textile și pielărie, constructori, porturi, lemnari, tipografi. În acest sens, Congresul Uniunii sindicatelor muncitorilor mineri din 1—3 martie 1936 în rezoluția adoptată declara că „lupta pentru democrație și, implicit, împotriva fascismului, a devenit o sarcină imediată a clasei muncitoare din întreaga țară”⁵⁰. În același sens s-a pronunțat și Congresul Uniunii sindicatelor muncitorilor metalurgiști (24—26 mai 1936), în documentele cărui se arată că „fascismul nu amenință numai mișcarea muncitorească, ci și pe cea sindicală”. De aceea, Congresul atrăgea atenția că dictaturile fasciste „au fost create prin promisiuni demagogice”, și ca atare ele nu pot aduce decît foame, mizerie, ignoranță, că se impune o luptă hotărâtă „contra organizațiilor fasciste și sprijinitorilor lor”⁵¹. În cadrul acestor manifestații un loc însemnat l-a avut Congresul Uniunii sindicatelor C.F.R. din 26—27 iulie 1936 care a protestat cu vehemență contra Gărzii de fier, a terorii bandelor fasciste, a actelor huliganice de atacare a unor personalități progresiste, devastarea sediilor organizațiilor muncitorești, a uneltirilor statelor fasciste, revizioniste ce amenințau independența națională și însăși ființa poporului român⁵². Moțiuni de luptă antifascistă au adoptat și congresele Uniunii sindicatelor muncitorești din îmbrăcăminte, textile și pielărie, Uniunii sindicatelor muncitorilor constructori, Uniunii sindicatelor din industria lemnului. Congresul Uniunii sindicatelor muncitorilor din porturi (5—8 noiembrie 1937), a adoptat, de asemenea, o rezoluție împotriva pericolului fascist. În acest sens „Congresul declară

⁴⁷ Ibidem, fond 28, dosar 9336, f. 48.

⁴⁸ „Lumea nouă” din 8 noiembrie 1935.

⁴⁹ În adunările de la Petroșani, Deva, Hunedoara, Petrila, Tr. Severin, din ianuarie 1936, muncitorii s-au ridicat împotriva fascismului care „înseamnă mizerie, lipsuri, apăsare și robie”, exprimind hotărârea „să pornim deci la luptă contra fascismului aducător de închisoare întineric și mizerie”. La Baia Mare peste 2 000 de muncitori, împreună cu delegați din alte localități (Baia Sprie, Cavnic, Firiza, Nistru), și-au exprimat, în adunarea din 2 iulie 1936, hotărârea de a continua „lupta pentru apărarea libertăților cetățenești și stăvilirea fascismului aducător de mizerie, război și sugrumător al tuturor libertăților poporului muncitor”.

⁵⁰ „Minerul” din aprilie 1936; „Lumea nouă” din 8 martie 1936.

⁵¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 5 (dosar 1045, f. 31—35; „Metalurgistul” din iunie 1936; „Arena” din 31 mai 1936.

⁵² „Horia” din 4 august 1936; „Cuvintul liber” din 1 august 1936; „Dimineața” din 28 și 31 iulie 1936; „Scinteia” din 1 septembrie 1936.

că este datoria întregii muncitorimi din porturi să lupte pentru înfăptuirea regimului democrat, bază neapărat necesară atît luptei pentru revendicări de zi cu zi, cit și luptei pentru instaurarea societății socialiste și împotriva mișcărilor fasciste-hitleriste, care încearcă să înlocuiască democrația cu dictatura și să transforme România într-o colonie a lui Hitler și Mussolini”⁵³. În general, hotărîrile adoptate de congresele Uniunilor sindicale din anii 1936—1937 au reprezentat spiritul revoluționar și democratic al proletariatului român care, prin delegații săi, și-a spus cuvîntul, și-a afirmat hotărîrea de a lupta pentru propășirea democratică a țării pentru păstrarea și dezvoltarea a tot ceea ce era înaintat, progresist, împotriva primejdiei fasciste și de război, pentru apărarea integrității teritoriale a patriei.

Sindicatelor s-au integrat din plin și în manifestările antirevizioniste, antirăzboinice și pentru pace demascînd cu putere Germania nazistă și sateliții ei revizionisti care urmărea dezmembrarea României, înrobirea poporului român, acapararea tuturor bogățiilor țării. Exprimînd poziția patriotică în apărarea granițelor amenințate de fascism, muncitorii, în cadrul unor întruniri generale ce au avut loc în mai multe orașe ale țării în zilele de 3—7 septembrie 1936, au adoptat moțiuni, prin care „declară că sînt gata să lupte împotriva fascismului ațîțător la războaie atît de ordine internă cit și de ordine externă. Ei sînt gata să apere țara împotriva oricărei agresiuni și să susțină pînă la ultimele ei consecințe orice acțiune a țării pentru aplicarea politicii de securitate colectivă”⁵⁴. Rapoarte ale organelor polițienesti, referindu-se la poziția muncitorilor și a salariaților inferiori, din diferite întreprinderi particulare și de stat, arătau că „aproape în unanimitatea lor resping ideile fasciste și sînt hotărîți pentru un regim democratic, manifestîndu-se pretutindeni pentru ideile de stînga și merg cu toții uniți”⁵⁵.

Întreaga gamă de manifestări analizată mai sus, demonstrează că experiența acumulată de clasa noastră muncitoare în perioada interbelică, lupta pentru unificarea sindicatelor muncitorești, participarea lor activă la marile bătălii de clasă, la lupta antifascistă și pentru apărarea libertății și independenței patriei se constituie într-un patrimoniu inestimabil de tradiție revoluționară, continuată și îmbogățită azi sub conducerea Partidului Comunist Român în marea operă de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

LA CONCEPTION DU P.C.R. CONCERNANT LES SYNDICATS ET L'UNITÉ DU MOUVEMENT SYNDICAL DE ROUMANIE (1921—1940)

RÉSUMÉ

Faisant ressortir l'étroit rapport entre les syndicats et le parti communiste, la fructueuse collaboration entre les deux organisations

⁵³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 5, dosar 1067, f. 117—122; „Lumea românească” din 10 noiembrie 1937; „Timpul” din 10 noiembrie 1937.

⁵⁴ „Lumea nouă” din 13 septembrie 1936; „Vezi și L. Pătrășcanu *Sub trei dictaturi*, Edit. politică, București, 1970, p. 97—100.

⁵⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 5, dosar 980, f. 273.

dans les problèmes essentiels qui intéressaient le prolétariat, l'auteur de la présente étude relève que cette collaboration s'est appuyée sur la direction politique des syndicats par le P.C.R. Elle s'est manifestée dans la suite de manifestations économiques, sociales et politiques qui ont eu lieu dans la lutte pour la défense des intérêts généraux de la classe ouvrière, de la nation roumaine tout au long de la période de l'entre-deux-guerres. Bien que à partir de 1921 le mouvement syndical se soit caractérisé par le manque d'unité, existant trois organisations syndicales, unitaire confédérée et indépendante, sur les intérêts communs fondamentaux de la classe ouvrière, la lutte contre l'exploitation capitaliste et le danger fasciste, pour la défense des intérêts économiques et politiques du prolétariat. Pour ces raisons, un objectif majeur du parti communiste a été constitué par l'unification du mouvement syndical, la découverte des moyens d'action commune dans leur lutte contre l'exploitation. L'auteur souligne l'évolution de la conception du P.C.R. concernant l'unité syndicale jusqu'à ce que celle-ci deviendra un fait accompli.

L'étude relève ensuite l'apport des syndicats aux grandes batailles de classe enregistrées pendant la crise économique, à la lutte antifasciste et antibelliciste pour la paix et la défense de l'indépendance du pays qui représente une contribution importante à la lutte pleine d'abnégation menée par le P.C.R. pour la défense des intérêts fondamentaux du prolétariat, des masses populaires, du pays, constituant la toile de fond sur laquelle se sont affermis de puissantes relations entre les organisations syndicales qui conduisant en 1936 au rétablissement de l'unité syndicale.

ROMÂNIA ȘI CONDIȚIILE FINANCIARE INTERNATIONALE DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1919—1929)

DE

ION STANCIU

În strinsă legătură cu problemele ridicate de refacerea economică a țării după primul război mondial, în relațiile externe ale României au intervenit, în mod frecvent în primul deceniu interbelic, numeroase și importante chestiuni financiare. Dintre ele s-au detașat prin însemnătatea lor deosebită cele privitoare la împrumuturile externe. În contrast cu epoca antebelică, în care asemenea împrumuturi se obținuseră doar de pe piețele financiare ale Angliei, Germaniei și Franței îndeosebi, după 1919 s-a ivit o situație nouă, care a mărit numărul factorilor ce condiționau obținerea împrumuturilor și a complicat raporturile de dependență financiară ale României față de piețele de capital străin. Este vorba despre finanța americană, al cărui rol a crescut subit și neîntrerupt după 1919. Importanța mondială la care se ridicaseră Statele Unite în general, după război, ca factor economic al lumii capitaliste, a influențat astfel în chiă direct poziția României în raport cu creditul internațional. Pe baza unor documente inedite, studiul de față își propune să privească eforturile României de a obține împrumuturi externe, în primul deceniu interbelic tocmai prin prisma influenței pieței financiare americane, viziune care, completează, credem, informația istoriografică deja existentă, întregind cunoașterea problemei.

Legăturile create cu finanța americană în anii războiului mondial au sugerat de la începutul perioadei interbelice posibilitatea unor relații financiare și mai strânse între România și Statele Unite. Viitorul acestora era desigur greu de întrevăzut din 1919 dar împrejurările impuneau, mai ales României, sondarea posibilităților respective. Încercări nu au lipsit însă nici din direcția Statelor Unite, a unor cercuri economice din această țară, în 1919 aceste tatonări financiare au avut în vedere obținerea unui mare împrumut pentru refacerea postbelică. După renunțarea, în primăvara lui 1919, la oferta făcută guvernului român de către un grup financiar anglo-american¹, chiar în vara aceluiași an ministrul american la București, Charles Vepicka, în cursul unei călătorii în S.U.A., a încercat și el obținerea unui împrumut de 200 milioane de dolari pentru România,

¹ Vezi Gh. Buzatu, *Problema petrotutui românesc la Conferința păcii de la Paris din anul 1919* în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie” «A.D. Xenopol», VII (1970) p. 232—234. Vezi și Aristide Blank, *Economice*, I, Ed. Adevărul, București, 1933, p. 70—71. Era vorba de un împrumut de 120 milioane lire sterline.

prin intermediul bancherilor din Chicago². Departamentul de Stat a considerat însă neindicat a se da curs solicitărilor lui Vopiela, care „rătăcea în domeniul fanteziei”³. Motivul cu care Departamentul de Stat a descu-rajat această inițiativă, ceea ce a și dus la eșecul ei, era momentul nepotrivit, din punct de vedere financiar⁴.

La începutul anului 1920, în timpul prezenței sale la Paris, Vaida Voevod, a primit și el o ofertă de împrumut din partea unor financieri americani⁵, dar, intervenind schimbarea guvernului, nu s-a ajuns la nimic practic. Guvernul Averescu, tot în 1920, găsind că nevoia unui împrumut extern era imperioasă, a încercat apoi o apropiere mai ales de finanța franceză, belgiană, engleză și elvețiană, însă condițiile nu au permis nici acestui guvern și nici celui ce i-a urmat decât obținerea unor sume prea mici⁶. Împrumuturile de stat avînd ca scop evitarea schimbului liber, care devenise tot mai defavorabil leului, începuseră, de fapt, să fie tot mai greu de obținut în forma lor clasică, în condițiile îpuținării creditului și creșterii cererii pe piața internațională a creditului.

Băncile occidentale, profitînd de situațiile critice prin care treceau economiile țărilor solicitante și de mulțimea solicitărilor de credite, condiționau acum acordarea împrumuturilor mai largi de unele „garanții” speciale, care afectau mai mult ca altădată și mai grav independența economică a statelor respective. Ca urmare, încă din anii 1920—1921 problema unui împrumut de stat în exterior s-a transformat într-un subiect de aprigă dispută între diferitele grupări și orientări politice din România burgheză. Sprijinatorii ideii necesității urgentării împrumutului, acuzînd P.N. Liberal de pierderea șanselor din 1919, cînd nu se ccruseră alte garanții decît semnătura statului, socoteau împrumutul esențial refacerii rapide atît a leului cît și finanțelor statului; liberalii, în schimb, îl găseau oneros și chiar primejdios⁷. Un articol privind situația financiară internațională apărut în ziarul „Argus” din 23 aprilie 1920 și intitulat *Ajutorul american*, observa indirect, în acest spirit, că Statele Unite, care dispuneau de cele mai mari resurse financiare, nu ofereau totuși salvarea financiară așteptată de adepții împrumutului; S.U.A. — se scria fără menajamente în articol — transformaseră pe debitorii săi, pentru împrumuturile făcute, în Germania, Austria, Polonia, în adevărați „kuli” europeni, datorită condițiilor impuse, prea puțin generoase și prea practice pentru a le mai lăsa posibilitatea — se arăta — de a se mai scăpa de dominația economică americană.

La Washington, pe de altă parte, Departamentul de Stat, încă de la primele sale încercări de a obține rezolvarea litigiilor financiare cu

² United States National Archives, Record Group 59, decimal file 1910—1929, doc. 87151/720, 1/2, memorandum din 16 oct. 1926, pregătit la Secțiunea pentru Problemele Orientului Apropiat. Această sursă va fi citată în continuare USNA, RG 59, d.f...

³ Ibidem.

⁴ Ibidem. Vezi de asemenea, doc. 123 V 89/156.

⁵ V. Tilea, *Acțiunea diplomatică a României, noiembrie 1919 — martie 1920*, „Tipografia poporului”, Sibiu, 1925, p. 178. Oferta venise din partea căpitanului american Schwab, în numele unui grup financiar american, și era, după părerea lui Tilea, avantajoasă, în-deosebi fiindcă nu se solicitaseră garanții speciale.

⁶ Vezi detalii asupra celor trei împrumuturi obținute în 1920 și 1921 la Gh. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate 1823—1933*, București, 1934, p. 358—359.

⁷ Vezi „Argus”, 5 august 1920, articolul *Împrumutul extern*.

guvernul din București, invocase și el perspectiva unui substanțial împrumut, amintind însă că „dată finanța americană va trebui să aibă în vedere în România” trebuiau achitate mai înainte datoriile către firmele americane *Baldwin*, *Trans Oceanic* și celelalte restante⁸.

A intervenit apoi venirea la putere a guvernului liberal, în 1922, care a îndepărtat pentru un timp perspectiva solicitării imediate a unui mare împrumut de stat. În 1924 Vintilă Brătianu explica lipsa, în general, a unor prevederi privind împrumutul din programul financiar pe anul 1924, arătând, că „oricât de mari ar fi fost aceste nevoi (ale statului — n.n.), a le rezolva prin împrumuturi în afară înainte de a stabili cel puțin în parte creditul statului ar fi fost a ne expune la condiții oneroase și nemeritate pentru o țară cu un viitor ca a noastră . . . ”⁹. Deși în principiu politica noului ministru de finanțe nu respingea deci ideea unui împrumut în străinătate, acesta era socotit inoportun deocamdată, datorită condițiilor financiare : „noi nu vom refuza și nici nu pot refuza — declara V. Brătianu presei — ca ministru de finanțe un asemenea împrumut ce ni s-ar oferi în condiții normale”¹⁰. Guvernul liberal aștepta, cu alte cuvinte, altă o îmbunătățire a condițiilor pe piața creditului extern cit și ofertele finanței străine. Împrumutul de consolidare din 1922 ar fi trebuit în ultimă instanță să redreseze tocmai creditul statului român. În acest scop se studiaseră diverse posibilități de obținere ale împrumutului, între ele aflându-se și plasarea unei părți a emisiunii în S.U.A., prin intermediul băncii *Columbia Trust Company*. Departamentul de Stat a interpretat însă această procedură drept o încercare de a se acorda priorități de plată care ar fi adus prejudicii plății datoriilor restante ale României către S.U.A. Ostilitatea guvernului din Washington a determinat, se pare, guvernul român să renunțe la ideea plasării împrumutului de consolidare și pe piața americană, împrumutul fiind obținut pînă la urmă prin intermediul lui *Herbert Wagg and Co. Ltd.* din Londra¹¹. În acest început de guvernare liberală, intenția obținerii unui împrumut în S.U.A., în condițiile sperate de guvern, a persistat totuși. Foarte curînd, în august 1922, prin reprezentanții săi consulari guvernul român s-a adresat direct unei alte firme americane, *Moore Leonard and Lynch*, cu o cerere de împrumut în valoare de 100—125 milioane dolari¹². *Moore, Leonard and Lynch* a tergiversat însă răspunsul pentru a solicita între timp opinia Departamentului de Stat¹³. Arhiva Departamentului nu a mai înregistrat, se pare, nimic despre istoria ulterioară a acestei cereri, dar ea indică totuși că, în general, în cercurile financiare americane se socotea că emisiunea pentru un mare împrumut românesc nu dispunea în momentul respectiv

⁸ USNA, RG 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/233, însărcinatul cu afaceri Green către secretarul de stat Hughes, tel. din 15 febr. 1921.

⁹ Arhivele Statului, Fond Casa regală, Ferdinand, dosar 9, 1923, Expunere în fața Consiliului de Miniștri.

¹⁰ Gh. Dobrovici, *op. cit.*, p. 459.

¹¹ USNA, RG 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/720 1/2; vezi de asemenea doc. 87151/340, Ministrul american Jay către Hughes, scrisoarea din 24 iulie 1922, conținînd detalii asupra acestei chestiuni.

¹² Ibidem, vezi și documentul nr. 87151/345.

¹³ Ibidem.

de condiții favorabile¹⁴. Nereușitei din 1922 i-a urmat apoi o perioadă în care deși chestiunea împrumutului reapare, în mod practic nu s-a mai încercat nimic altceva decât unele tatonări.

Un efect negativ asupra întregii chestiuni a unui împrumut pe piața americană în acești ani l-a avut în mod categoric intervenția permanentă a Departamentului de Stat. Deși atitudinea guvernului american față de împrumuturile externe era, în general, stimulativă — prin sesizarea ocaziilor ivite în străinătate pentru plasarea de împrumuturi, cu ajutorul aparatului diplomatic și prin efortul constant de înlăturare a unor eventuale restricții și discriminări în calea plasării împrumuturilor americane¹⁵ — existau și unele rezerve, în anume cazuri, iar România era pusă în această categorie. La baza acestei atitudini stătea, în principiu, o decizie a președintelui S.U.A., din 25 mai 1921, clar formulată apoi într-un anunț al Departamentului de Stat din 3 martie 1922. Prin el, bancherii americani erau solicitați să notifice departamentului respectiv caracterul tranzacțiilor lor în vederea unor împrumuturi externe pentru a se afla în ce măsură Departamentul de Stat avea sau nu obiecțiuni la înfăptuirea împrumutului¹⁶. Departamentul considera neindicat acordarea unor împrumuturi statelor care nu-și achitau datoriile către Trezoreria S.U.A., însă recurgerea la această măsură dovedește că aria motivelor invocate în cazul unei opinii negative putea fi și mult mai largă. Cel puțin în cazul României, Departamentul va utiliza *veto*-ul său în materie de împrumuturi pentru a practica un adevărat embargo financiar față de guvernul liberal, motivat prin tot ceea ce constituia, în opinia guvernului american, o atitudine nesatisfăcătoare față de interesele americane¹⁷. Deși opinia Departamentului de Stat era facultativă pentru financieri, ea s-a dovedit pînă la urmă hotărîtoare.

În 1923 Peter Jay, ministrul S.U.A. la București, observa, de altfel, că liberalii înțeleseseră deja că „piața americană este închisă” unui împrumut românesc în acel moment¹⁸, deși nu se cunoaștea măsura mai sus amintită a Departamentului de Stat și se va discuta în continuare de problema unui împrumut în S.U.A. În 1923, de exemplu, în urma vizitei lui Vintilă Brătianu la Paris, Londra și Roma, vorbindu-se despre eșecul său de a obține un împrumut, se afirma că ultima speranță, care rămăsese, ar fi fost recurgerea la financiarii americani¹⁹, deși ministrul de finanțe nega că s-ar fi solicitat un asemenea împrumut. Pe măsură ce disputa în jurul legii minelor a ajuns și ea tot mai aprinsă, chestiunea împrumutului s-a legat apoi și de chestiunea petrolului, posibilitatea unui împrumut necondiționat devenind acum încă și mai problematică. În 1923 bunăoară, *Standard Oil of New Jersey* privea cu îngrijorare perspectiva unui împrumut de 500 milioane dolari, oferit guvernului român de un grup francez, deoarece fiind vorba de garanții în petrol trustul

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Vezi Benjamin H. Williams, *Foreign Loan Policy of the U.S. since 1933*, Prepared for the American Coordinating Committee for International Studies, N.Y. 1939, p. 1—2.

¹⁶ Ibidem, p. 2.

¹⁷ USNA, RG 59, d.f. 1919—1929, doc. 87151/366, p. 90—91.

¹⁸ Ibidem, doc. 87153/104.

¹⁹ Ibidem, doc. 87151/469; vezi și „L'Orient” din 15 aug. 1923.

american rămăsese în afara combinației. Departamentul de Stat manifesta și el aceeași îngrijorare, sprijinindu-se pe prevederile unui angajament al guvernului român, din mai 1919, de a nu acorda priorități de plată a datorilor altor guverne și de a nu se face discriminări în tratamentul capitalului american plasat în România ²⁰.

Pentru împrumuturi mai mici, guvernul liberal putea invoca nevoia de a obține banii din care să-și achite unele datorii. În iunie 1924, în negocierile purtate pentru reglementarea datoriei către *Trans Oceanic*, cu Paul Stuppel, Vintilă Brătianu promitea de altfel că atitudinea guvernului român se putea modifica dacă băncile americane ar fi lansat un împrumut de 80 milioane dolari ²¹.

Dar chiar și pentru această sumă, piedicile s-au arătat insurmontabile. Discutind la 10 oct. 1924 la Departamentul de Stat cu Young și A. Dulles, în legătură cu eventualitatea unui asemenea împrumut, pe care *Chase National Bank* și *Equitable Trust Company* erau dispuse să-l acorde, Stuppel a fost sfătuit că „deoarece guvernul român nu reușise să trateze bine interesele americane într-un mare număr de ocazii, Departamentul va găsi probabil dificil să primească cu bunăvoință flotarea unui împrumut românesc în această țară” ²².

O lună mai târziu, problema unui împrumut avea să se ridice din nou, în urma propunerii pe care un anume Alexander Whiteside „foarte bine recomandat” de către Franklin D. Roosevelt, a făcut-o ministrului României, A. Bibescu, oferindu-se să negocieze în numele unui grup de bancheri din Boston ²³.

Consultările lui Bibescu la Departamentul de Stat au permis cunoașterea de către guvernul român, în 1924, a condițiilor de care depindea modificarea atitudinii guvernului american în problema împrumutului. Conștient de acest aspect, guvernul liberal insista totuși să obțină împrumutul de care se lega tot mai mult însăși menținerea lui la putere. Departamentul de Stat al S.U.A., simțind posibilitatea de a utiliza arma împrumutului tocmai împotriva guvernului liberal, începea să creadă însă, pe de altă parte, că acest guvern nu era totuși chiar atât de slab pe cât considera opoziția ²⁴.

În ultima parte a anului 1924 s-a vorbit mult și despre o apropiată vizită a lui Vintilă Brătianu în Statele Unite pentru a primi acolo un împrumut, în primele luni ale anului 1925 ²⁵.

Acest zvon venea să demonstreze că guvernul liberal spera ca eventuala aplanare a diferendelor cu S.U.A. să-i aducă în sfârșit și mult așteptatul împrumut de pe piața americană. În ianuarie 1925, ministrul de finanțe român a vizitat Londra și Parisul, unde de asemenea a sondat

²⁰ Ibidem, vezi doc. 87153/483, 485, 487, 490, 494, 495, 497.

²¹ USNA, RG 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/544, Jay către Hughes, raport din 21 iunie 1924; doc. 87151/720 1/2; vezi de asemenea doc. 87151/579 și 580.

²² Ibidem, doc. 87151/584, memorandumurile conversației purtate la Departamentul de Stat de către ministrul României, A. Bibescu, pe această temă, cu subsecretarul de stat, la 26 noiembrie 1924.

²³ Ibidem, doc. 87151/585. Memorandum al conversației lui Bibescu cu A. Dulles, la 5 noiembrie 1924.

²⁴ USNA, RG 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/603, raportul lui Jay din 18 dec.

²⁵ Ibidem, doc. 87151/720 1/2.

terenul în vederea aranjării aceleiași împrumut, însă despre o prelungire a vizitei sale și peste Atlantic nu s-a mai vorbit. Se pare că la Londra și Paris Vintilă Brătianu aflase că cercurile financiare americane nu erau prea entuziasmate de posibilitatea plasării unui mare număr de obligațiuni pentru un împrumut românesc pe piața americană²⁶. În același timp intervenise, după toate probabilitățile, și o ofertă de împrumut anglo-americană în schimbul drepturilor petroliere în terenurile coroanei²⁷.

Poziția Departamentului de Stat a rămas categorică chiar și în cinda eforturilor vizibile făcute de guvernul liberal în 1925 de lichidare a problemelor nerezolvate în relațiile economice româno-americane. Când atașatul comercial american a fost solicitat, în ianuarie 1925, în legătură cu amintitul împrumut, oferit în schimbul drepturilor petroliere în terenurile coroanei, să intereseze pe bancherii americani într-un împrumut doar de 25 milioane dolari, ministrul Jay a sugerat să se răspundă că legatia americană socotește că Departamentul „nu va favoriza un astfel de împrumut în condițiile existente”²⁸.

Aceeași atitudine ostilă a Departamentului de Stat a împiedicat în 1925 și finalizarea negocierilor duse cu S.R. Bertron pentru obținerea împrumutului municipal pentru București²⁹. Peter Jay îi comunicase lui Bertron, conform instrucțiunilor Departamentului de Stat, din 31 martie 1925, „totala lipsă de dorință de a da vreo încurajare actualului ministru de finanțe”³⁰, indiferent în cazul cărui împrumut.

Imposibilitatea procurării unor împrumuturi de stat în anii 1924—1925 a stîrnit pînă la urmă comentarii vii în România în legătură cu atitudinea intereselor americane, de care era limpede că un asemenea împrumut depindea. În timp ce Vintilă Brătianu considera că de acum situația financiară internațională devenise favorabilă și declara că nu mai avea motive să refuze oferta unui împrumut³¹, în timp ce aurul american începuse să afleze tot mai mult, din 1924, spre Europa, trezind speranțe mari de împrumut în alte țări³², faptul că România nu reușea să obțină un asemenea împrumut nu mai putea trece neobservat. O parte din explicații se bazau pe dispoziția pieței financiare americane, în general, deosebit de sensibilă la situația politică europeană.

„Americani ar voi să plaseze bucurios surplusul lor în Europa dar stau la îndoială” — se scria pe marginea acestui fenomen. „Cînd se gîndesc la europeni sînt apucați de o frică grozavă. Le e teamă că într-o bună zi continentul nostru să nu sară în aer, fie printr-un război, fie printr-o revoluție. . . Americanii cer garanții foarte solide. Cînd este vorba mai ales de țări din Europa centrală și răsăriteană ei vor chiar control, fie direct, fie prin mijlocirea Societății Națiunilor . . . ”³³.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ USNA, RG, 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/720 1/2.

²⁹ Ibidem, doc. 87151 B. 85/1.

³⁰ USNA, RG 59, d.f. 1910—1929, doc. 37151/623, Jay către Kellog, tel. din 23 aprilie 1925.

³¹ „Argus”, 24 mai 1924.

³² L. Severin, *Cum se pune problema împrumuturilor străine în America și Anglia, în „Bursa”, XXIII, 7 dec. 1924, p. 829—830.*

³³ Ibidem, p. 830—831

Alte comentarii, mai puțin generale, observau amestecul trusturilor petroliere internaționale, care prin relațiile lor împiedicau realizarea împrumutului românesc dacă nu li se făceau concesiile la care insistau.

Un asemenea comentariu, tot din 1924, remarcă faptul că privind împrumutul „nici o speranță de acest fel nu poate fi realizată în Anglia fără a trece prin furcile caudine ale acestor grupuri și chiar ale unei a treia, încă mai impunătoare, pe care am lăsat-o pentru sfârșit și care într-o asemenea împrejurare va avea cuvântul ei de zis: *Standard Oil*! E de ajuns a numi pe aceasta pentru a evita azi orice comentariu, dat fiind protestul oficial al Statelor Unite contra legii minelor”³⁴.

Nici chiar atunci când relațiile guvernului liberal cu *Standard Oil*, în toamna anului 1925, asiguraseră posibilitatea sprijinirii de către trust a obținerii unui împrumut în Statele Unite, acest lucru nu s-a dovedit deloc ușor³⁵.

Încă din primăvara aceluși an, *Standard Oil*, care spera pe atunci atenuarea prevederilor de „naționalizare” ale legii minelor, socotea că împrumutul „ar fi putut fi condiționat de o atitudine binevoitoare față de proprietățile sale [ale *Româno-Americanei* — n.n.] și de ajutorul în achiziționarea de terenuri petroliere suplimentare prin intermediul companiei subsidiare”³⁶. Marele trust american se arătase de aceea dispus să înlesnească guvernului român obținerea împrumutului în S.U.A. în cadrul aranjamentului petrolier pe care tocmai îl discuta³⁷. Trustul american a mai promis în schimb și ajutor ca guvernul român să obțină condiții mai avantajoase la consolidarea datoriei către Trezorerie³⁸.

Secretarul de Stat Kellogg a declarat însă reprezentatului lui *Standard Oil* fățiș că „va folosi influența sa pentru a împiedica România să obțină un împrumut în Statele Unite” convins că „această influență va fi cu succes exersată” cit timp guvernul român nu plătea datoria către Trezorerie³⁹. După ce problema acestei datorii s-a rezolvat prin acordul financiar negociat de Titulescu la Washington în decembrie 1925, Vintilă Brătianu a socotit nimerit să reia discuțiile pe tema împrumutului. El a sugerat unui reprezentant al societății *Româno-Americana* posibilitatea de a obține „prin bunăvoința lui *Standard Oil*” un împrumut de 100 milioane dolari în Statele Unite⁴⁰. Împrumutul respectiv, care interesa direct trustul american, deoarece ar fi urmat să fie garantat prin drepturile petroliere ale statului român, nu s-a realizat totuși, dar nu datorită Departamentului de Stat — care rămăsese la fel de ostil liberalilor, ci datorită refuzului Ministerului român de finanțe de a accepta orice condiționare a aranjamentului petrolier negociat cu *Standard Oil* de o modificare a legii minelor⁴¹.

³⁴ „Bursa”, XXIII, 17 aug. 1924, p. 596.

³⁵ USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/720 1/2.

³⁶ Ibidem, doc. 87163/63, anexa 3.

³⁷ Ibidem, doc. 87163/63/273, memorandumul conversației lui E. Sadler cu secretarul de stat la 6 mai 1925.

³⁸ Arhivele Statului, fond Casa regală, Ferdinand, dosar 27/1925, f. 64, Bibescu către I.G. Duca, tel. din 29 mai 1925.

³⁹ USNA, RG. 59, d.f., 1910—1929, doc. 87163/63/273.

⁴⁰ Ibidem, doc. 87163/3, anexa 3.

⁴¹ Ibidem.

La începutul lui 1926 intervenind din nou motive de tensiune între guvern și *Româno-Americanu*, *Standard Oil* a revenit apoi pe poziții ostile împrumutului.

În 1926, odată cu venirea la putere a unui nou guvern, condus de generalul Averescu, discuțiile despre împrumutul în străinătate au luat amploare, după cum se cunoaște.

Se vorbea despre contractarea lui în Anglia, cu un consorțiu olandez dar și în Statele Unite, în legătură cu vizita peste Ocean a reginei Maria ⁴². S-au început tratative și la Berlin, dar în cele din urmă guvernul a reușit să obțină doar un mic împrumut de 200 milioane de lire italiene ⁴³.

Pentru toată lumea însă, problema marelui împrumut, care rămăsese deschisă, depindea tot mai clar de piața financiară new-yorkeză, deoarece se știa că tot de acolo proveneau de exemplu și capitalurile germane ⁴⁴. Și în Statele Unite interesul pentru împrumut crescuse. Într-o scrisoare din 20 noiembrie 1926 către Guy Emerson de la *Bankers Trust Company* din Wall Street, ministrul S.U.A. la București, William Culbertson, în dorința de a informa asupra perspectivelor împrumutului, explica acum că politicește situația din România era mult mai bună ⁴⁵ și deci prielnică. Ministrul american, convins fiind că presa proastă pe care o avusese România în Statele Unite împiedicase pînă atunci cercurile financiare americane să cunoască adevărul, scria acum că „economicște . . . ea (România — n.n.) ar fi o țară potrivită pentru a i se lansa un împrumut” ⁴⁶. Culbertson, care în ultimele luni ale guvernării liberale fusese chiar făcut responsabil în cercurile oficiale românești de „blocarea” împrumutului din S.U.A. ⁴⁷, observa acum că „chiar Brătienii și partidul lor devin mai atenți cu interesele străine. Pare să existe dorința de a da asigurări adecvate pentru un mare împrumut pentru stabilizarea monedei, unificarea căilor ferate și incurajarea agriculturii”. În aceeași scrisoare către Guy Emerson, în care își oferea serviciile pentru a informa cercurile financiare, Culbertson adăuga însă că „nici un împrumut de aceste proporții nu putea fi făcut României, după impresia mea, fără cel puțin a fi încunoștințat „*Standard Oil*”.

Contacte pentru negocierea împrumutului pe piața americană începuseră, de fapt, încă din prima lună a noii guvernări. Reluînd un plan al său mai vechi, la 9 aprilie 1926 Paul Stuppel se afla deja de câteva zile la București, în numele grupului *Chase and Blair*. Deși fără un mandat expres de a purta negocieri, el avusese discuții cu Averescu și Manoilescu, în legătură cu un împrumut care, după o mărturisire mai tirzie, făcută lui Culbertson, urma să se ridice la 160 milioane dolari ⁴⁸. Grupul *Chase și Blair* era dispus să ofere împrumutul iar în iunie 1926 Stuppel se afla

⁴² „Argus”, 26 mai 1927, articolul *Unde ne sînt capitalurile*, semnat R.P.

⁴³ Vezi Gh. Dobrovici, *op. cit.*, p. 562—563, 598—600.

⁴⁴ „Argus”, 26 mai 1927.

⁴⁵ Library of Congress, Washington, Manuscript Division, W. Culbertson Papers, cutia 53 (sursă citată în continuare L.C., M.D...).

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ USNA, RG, 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151 B. 85/12, Culbertson către Secretarul de stat Kellogg, scrisoare din 5 oct. 1925.

⁴⁸ USNA, RG, 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/720 1/2.

din nou la București; garanțiile pe care le cereau băncile americane priveau constituirea administrației autonome a monopolurilor statului român, așa cum ea exista deja în Iugoslavia și Grecia, fiind plasată sub controlul împrumutătorului⁴⁹.

În acest timp, guvernul Averescu urmărea exploatarea și a altor oferte. Radu Irimescu, directorul agenției din New York a băncii *Chrissoveloni*, venise în țară în martie 1926 și adusese oferta firmei *Berton Griscom and Co.* pentru un împrumut feroviar și discutase bazele acestuia⁵⁰.

În mai 1927, discutînd cu Culbertson chestiunea împrumutului municipal ce se negocia cu firma americană *Ullen and Co.*, Averescu a deviat de asemenea discuția și direcția marelui împrumut de stat pentru obținerea căruia firma *Ullen* promisese și ea sprijin și în calea căruia Averescu nu mai vedea acum nici o piedică⁵¹.

Un alt mesager, colonelul Amet, în numele lui *Baldwin Locomotive Works*, ale cărui bune relații cu generalul Averescu datau de la contractul din 1920, venise și el în România și discutase cu primul ministru și cu alți oficiali problema aceluiași împrumut, promițînd de asemenea să intereseze în acest proiect pe Dudge Gary și alți bancheri americani⁵².

Cele mai multe șanse, aflîndu-se și într-un stadiu mai avansat, pare să le fi avut împrumutul negociat prin Stuppel. Stuppel îi lăsa totuși impresia lui Culbertson că guvernul Averescu nu era dispus să consimtă la garanțiile ce i le cerea grupul *Chase și Blair*⁵³.

La 12 iunie, în ajunul plecării sale la Paris, Stuppel confirma apoi această impresie, declarînd ministrului american că băncile pe care le reprezentase nu vor lua în considerație, pentru moment, împrumutul către România⁵⁴, ceea ce, în fond, indica refuzul guvernului Averescu de a accepta garanțiile cerute.

Unele contacte în problema unui împrumut în S.U.A. au mai avut loc spre sfîrșitul lui 1926, cînd firma *Robertson and Malcom Inc.*, cu sediul la Londra și New York, prin agentul său Gihl, venit la București, negociase și ea în chestiunea împrumutului municipal⁵⁵. Această firmă a stabilit legătura și a trezit interesul altor două bănci americane și anume al băncilor *A.G. Backer & Co.* și *Easterman Dillon & Co.*, atît pentru un împrumut municipal cît și pentru cel către statul român⁵⁶. În aprilie 1927 se stabilise apoi sosirea în România a lui David Friday, reprezentat al primei bănci și a lui Lawrance Bogard, în numele celei de-a doua, propunîndu-se chiar ca să asigure de către aceasta 40 milioane dolari din împrumutul ce tocmai se negocia cu Germania, pentru a permite guvernului Averescu să solicite împrumutul respectiv în cash⁵⁷. În timpul

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ L.C. și M.D., Culbertson Papers, cutia 55, Bound Correspondence, scrisoarea lui Culbertson, din 31 mai, către Secretarul de stat.

⁵¹ Ibidem, cutia 5, Diaries, vol. 1927—1928, însemnare din 1 mai 1927.

⁵² Ibidem, cutia 55, aceeași scrisoare din 31 mai 1926.

⁵³ USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/720 1/2.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/737, 738. Gihl, după ce umblase prin mai multe orașe din țară a propus, printr-o scrisoare adresată lui Goga, un împrumut de 15 milioane dolari cu 7,5 % dobîndă; Culbertson îl bănuia însă de a fi fost un agent fals.

⁵⁶ Ibidem, doc. 87151/747, scrisoare „strict confidențială”, trimisă de Culbertson Secretarului de Stat, la 31 martie 1927.

⁵⁷ Ibidem, doc. 87151/749, Culbertson către Kellogg, scrisoare din 18 aprilie 1927.

șederii sale, de 3 zile, la București, L. Bogard a avut întrevederi cu Manolescu și Mitilineu la Ministerul de Externe, interesul arătat de Dillon indicând sigur seriozitatea cu care privea banca respectivă problema unui împrumut către statul român⁵⁸. În primăvara lui 1927, din toate planurile guvernului Averescu nu avea să se aleagă, însă, practic, nimic. Intervenind și refuzul de către municipalitate a împrumutului oferit de *Ullen and Co.*, situația a produs chiar uimire și se aprecia că gestul dăunase mult creditului țării⁵⁹ în străinătate și deci și în Statele Unite.

În acest stadiu se afla chestiunea împrumuturilor la revenirea la putere, în iunie 1927, a liberalilor care, renunțând între timp la ambiția revalorizării leului, adoptaseră ideea stabilizării lui⁶⁰. Ei se vor strădui, prin urmare, din răspuțeri să obțină în primul rînd marele împrumut de stat.

În decembrie 1927 împrumutul de stabilizare era înscris în bugetul pe anul următor întocmit de guvern⁶¹; în timp ce s-au continuat negocierile începute de guvernul Averescu cu Germania, s-au reluat și contactele cu bancherii americani. În primele luni, totuși, din Washington se anunța, fără echivoc, că „a vorbi astăzi de un împrumut român în America ar însemna o pierdere de vreme inutilă”⁶². Persoane mai puțin calificate făcuseră mai mult rău decît bine, căci, adăuga același observator, problema împrumutului nu trebuia atacată „decît cînd situația politică va fi pe deplin clarificată”⁶³. Comentariul situației s-a dovedit exact. Pe cînd negocierile cu Germania nu avansau, în S.U.A. adversitatea lui *Standard Oil* reușise să închidă toate ușile spre bancherii americani.

Președintele trustului, Teagle, afirma în septembrie 1927 că orice încercare de lansare a unui mare împrumut pentru România nu se putea face fără consimțămîntul lui *Standard Oil*⁶⁴. Teagle discutase problema împrumutului românesc chiar și cu ceilalți membri ai asociației O.P.Q., discuții din care reieșea că în acel moment nici finanța engleză nu putea nesocoti interesele trusturilor petroliere, astfel că șanse pentru un împrumut în 1927 nu mai rămîneau decît Greciei⁶⁵.

În timpul discuțiilor purtate în noiembrie 1927, pe marginea aranjamentului petrolier cu *Standard Oil*, cu Știrbei și Vintilă Brătianu, Culbertson avertizase și el deschis că „pînă nu se va face ceva pentru a răspunde cererilor lui *Standard Oil* . . . nici un împrumut mare nu va fi pus a dispoziția României pe piața americană”, după părerea sa⁶⁶. Ministrul

⁵⁸ Ibidem, doc. 87151/747.

⁵⁹ „Argus”, 26 mai 1927.

⁶⁰ Vezi „Analele Băncilor”, IX, nr. 4, aprilie 1927.

⁶¹ Ibidem, nr. 12, dec. 1927, p. 534, articolul *Bugetul general al statului pe 1928*, de L. Ilescu.

⁶² Arhiva M.A.E., fond 71/1920—1944, vol. 63, Dosare speciale, f. 461—463, scrisoare din 16 iulie 1927.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ L.C.,M.D., Culbertson Papers, vol. 54, Bound correspondence 1927, scrisoare către Culbertson din 16 sept. 1927. În legătură cu OPQ vezi Gh. Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale pînă la 1929*, „Junimea”, Iași, 1981, p. 102.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem, Diaries, vol. 1927—1928, o însemnare din 17 nov. 1927.

american a încercat să explice clar pe ce bază cooperarea cu finanțele americane ar fi fost posibilă : „noi facem împrumutul dacă România arată mai multă atenție față de petrolul, automobilele și celelalte industrii”⁶⁷ americane.

În timp ce Știrbei voia să separe problema împrumutului de cea a petrolului iar Vintilă Brătianu insista ca aranjamentul petrolier să se păstreze în cadrul legii minelor din 1924, *Standard Oil* avertiza, însă, că dacă statul român nu va acorda un tratament mai satisfăcător intereselor sale, el „își va folosi influența împotriva obținerii de către guvernul român, direct sau indirect, a unui împrumut pe piețele Statelor Unite”⁶⁸.

Prilejul negocierilor din 1927, pentru obținerea împrumutului, a fost în aceste împrejurări pierdut.

La 9 februarie 1928, cînd pozițiile guvernului liberal erau de acum mult mai slabe, în urma morții lui Ion I.C. Brătianu⁶⁹, ministrul american la București, ce se interesase deja de planurile de guvernare ale opoziției⁷⁰, era vizitat la legăție de primul ministru Vintilă Brătianu, care-i anunța din nou că „guvernul său dorește un împrumut în America”⁷¹.

Puțin mai înainte, în luna ianuarie, făcuseră investigații în România, în eventualitatea unui împrumut în cadrul unei combinații franco-americane, Jean Monnet și Pierre Danis, francezi, primul director însă al băncii new-yorkeze *Blair & Company*⁷². Cei doi se interesaseră însă și de toate problemele ridicate de împrumut iar Culbertson le amintise și pe aceea a poziției lui *Standard Oil* ca și chestiunea unui tratat comercial și celelalte probleme în suspensie între guvernul S.U.A. și cel român⁷³.

Împrumutul pe care Vintilă Brătianu îl trata în secret cu finanțarii francezi⁷⁴ urma într-adevăr să fie „sub conducere americană”, ca și cel făcut Poloniei, cu aur provenit din Statele Unite și cu participarea băncilor engleze⁷⁵. După unele informații trebuia ca obținerea împrumutului de pe piața americană să fie chiar grăbită, căci aceasta „ar fi acum favorabilă în vreme ce în viitor se aștepta ca șansa să nu se mai repete”⁷⁶. Banca *Dillon Read and Co.*, care era și ea dispusă să participe la împrumut, după cum s-a văzut, oferind în același timp sprijinul său unui even-

⁶⁷ Ibidem. Asupra ostilității provenind din efectele legii minelor, vezi unele referiri generale la V. Axenciuc, *Studiu cu privire la îndărirea dominației capitalului financiar în România în perioada următoare primului război mondial pînă la criza economică din 1929—1933*, în *Studii privind istoria economică a României*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1961, p. 238—239.

⁶⁸ Ibidem, însemnarea din 23 noiembrie 1927. Vezi și USNA, RG 59, d.f. 1910—1929, doc. 8716363/396, Culbertson către Kellogg, scrisoare din 13 oct. 1927, consemnînd discuția primului cu H.G. Sadler și Hughes, înainte de începerea negocierilor cu guvernul român.

⁶⁹ Ibidem, însemnare din 24 nov. 1927 cînd Culbertson se grăbea să prezică, la moartea acestuia, sfîrșitul Brătienilor și a guvernării lor : „un alt act în agitata dramă a acestei dramatice țări”.

⁷⁰ Ibidem, însemnare din 27 ian. 1928, consemnînd discuțiile sale cu fruntașii național-tărăniști.

⁷¹ Ibidem, însemnarea din 9 februarie 1928.

⁷² USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151 Roumaina Loan 1, Culbertson către Kellogg, telegramă din 26 ian. 1928.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem, doc. 87151/RL/3, Culbertson către Kellogg, scris. din 13 ian. 1928.

⁷⁵ Ibidem, doc. 87151/RL/8, Culbertson către Kellogg, 4 februarie 1928.

⁷⁶ Arhivele Statului, fond Casa regală, Regența Mibai, dosar 42/1928, f. 20.

tual împrumut venind din partea Germaniei⁷⁷, ceea ce acum insistent colaborarea la operație și a trustului *Standard Oil*, ea însăși urmărind de fapt un întreg program financiar privitor nu numai la România ci vizind o extindere a lui și asupra Turciei⁷⁸. *Dillon, Read and Co.*, stăruia de asemenea și asupra unei cooperări la împrumut a capitalului german, socotind că nici un împrumut nu era posibil fără o participare mai largă, care să includă totodată și grupul englez *Schroeder*⁷⁹, lucru de care de altfel Vintilă Brătianu era și el perfect conștient⁸⁰.

În fața acestei evoluții, tot mai favorabile unui împrumut, în februarie 1928 Departamentul de Stat s-a interesat la *Federal Reserve Bank of New York*, care a confirmat, prin vice-președintele său Pratt, că *Blair and Co.* lucra într-adevăr în momentul respectiv împreună cu *Federal Reserve Bank* și *Banca Franței* în vederea lansării împrumutului, fiind așteptată sosirea în Statele Unite și a unui reprezentant al guvernului român⁸¹.

Investigația a mai dezvăluit că *Federal Reserve Bank* avea totuși rețineri, ceea ce-l făcea să ezite; Departamentului de stat i s-a comunicat, prin urmare, „confidențial”, că autoritățile lui *Federal Reserve Bank* „luaseră neoficial în considerație un posibil plan pentru finanțarea României și sînt dispuse să evite participarea dacă se poate”, în speranța că pînă la urmă nici băncile europene nu îl vor accepta⁸².

În martie 1928 experții Wall Street-ului, care se aflau la Paris pentru studierea modalităților de realizare ale planului guvernului francez de a obține din S.U.A. transferul de aur care să acopere nevoile francului, se interesau și de o acoperire în același fel a nevoilor monedei iugoslave și românești⁸³, astfel că lucrurile păreau totuși și progresa.

Se socotea de asemenea în cercurile financiare americane că momentul era foarte potrivit pentru a forța mina guvernului român să cedeze, acceptînd soluționarea tuturor diferendelor româno-americane, desigur în favoarea intereselor americane. Monnet, al cărui raport era în luna martie încheiat⁸⁴, era gata să ceară guvernului român rezolvarea tuturor

⁷⁷ Împrumutul german prin *Disconto Gesellschaft* răminea și el în picioare dar negocierile mergeau aici foarte încet. Pentru alte detalii asupra ansamblului problemei împrumutului vezi E. Bold, *Contribuții la cunoașterea împrejurărilor în care au fost contractate de România împrumuturile de stat din anii 1929 și 1931*, în „Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza”, Iași, IX, seria III-a, 1963, p. 38—44.

⁷⁸ USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 8716363/301, Culbertson către Kellogg, scrisoare din 4 febr. 1928.

⁷⁹ Arh. St., fond casa regală, regentă Mihai, dosar 42/1928, f. 80, aceeași tcl. a lui Comnen către Titulescu, din Berlin, 27 febr. 1928. Comnen aflase aceste detalii de la directorul lui *Disconto Gesellschaft*, Solmsen.

⁸⁰ Ibidem, f. 33, Telegramă a lui Vintilă Brătianu către Titulescu, din 13 februarie 1928. Negociind medierea împrumutului de către Banca Franței, Vintilă Brătianu aștepta reacția finanței engleze, dorind să se procedeze astfel ca aceasta să nu fie pusă în fața unui fapt împlinit.

⁸¹ USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/RL/9, memorandum asupra convorbirii cu Pratt, 25 februarie 1928.

⁸² Ibidem.

⁸³ „Argus”, 16 martie 1928, după „Le Matin”, Vezi și Paul Radu, *Împrumutul de stabilizare 7% din 1929*, în *Contribuții la istoria capitalului străin în România*, Edit. Academiei, R.P.R., 1960, p. 442.

⁸⁴ L.C., M.D., Culbertson www.dacoromanica.ro 28.

acestor diferende, însă Culbertson a insistat să nu se dea intervenției o nuanță cituși de puțin oficială⁸⁵. Instrucțiunile ale Secretarului de stat din 25 ianuarie 1928 sunau clar în acest sens, subliniind că indiferent de aranjamentele la care s-ar fi ajuns în problemele în suspensie de către bancherii americani, Culbertson „va trebui în mod scrupulos să evite a da impresia că guvernul Statelor Unite asociază în vreun fel oarecare negocierile pentru tratat [tratatul comercial-n.n], aranjarea datoriilor sau revizuirea legii minelor cu chestiunile împrumutului american”⁸⁶.

Oricum, dialogul cu guvernul român pe toate aceste subiecte se purta încă din februarie de către interesele private, în paralel cu cele întreprinse de guvernul american prin ministrul său de la București, pe ambele căi urmărindu-se însă același rezultat: o abandonare de către guvernul român a pozițiilor anterioare.

Culbertson insistă pentru a obține un tratat comercial care să asigure condiții mai favorabile importurilor de automobile americane, iar la 31 martie 1928 obținuse deja o promisiune de reducere a tarifului vamal⁸⁷. *Standard Oil* relua și el negocierile pentru mult speratul aranjament petrolier cu guvernul român, insistând să primească atît dreptul de a prelucra redevențele petroliere ale acestuia cît și pe acela de a putea face extracții din terenurile societăților „naționalizate”, pentru ca ea însăși să evite „naționalizarea”⁸⁸. Trustul american trăgea nădejdea să obțină, profitînd de împrejurări, și mai mult chiar. Luînd contact, la New York, cu reprezentanții *Băncii Blair & Co.*, *Standard Oil* discutase ansamblul problemelor sale în România și, întrebat ce sugera pentru soluționarea lor, Seidel a formulat un paragraf care, inclus în legea minelor, ar fi schimbat complet sensul acesteia, echivalînd cu o abandonare de către guvernul român a politicii sale petroliere de pînă atunci⁸⁹.

Guvernul liberal nu făcuse, totuși, practic, decît un gest, dînd asigurări lui *Standard Oil*, cu prilejul negocierilor anterioare, din noiembrie 1927, că va recunoaște concesiunile *Româno-Americane* în terenurile embaticale⁹⁰. În vara lui 1928, *Româno-Americana* avea, de aceea, deja pregătite și păstra în rezervă, gata de acțiune, scrisorile prin care la nevoie trebuia să solicite asistența de urgență a ministrului american de la București⁹¹.

Lucrurile indicau astfel o evoluție favorabilă în direcția obținerii împrumutului și păreau să confirme, în parte, speranțele guvernului român că interesele financiare străine trebuiau să accepte, în cele din urmă, o formulă de colaborare.

În martie 1928 se anunțase că cel ce urma să plece la New York pentru negocieri era vice-președintele Băncii Naționale, Oscar Kiriacescu, care trebuia să intre în contact direct cu Strong, la *Federal Reserve Bank*, de aprobarea căruia *Banca Angliei* își condiționase și ea asentimentul la acordarea împrumutului⁹². Vintilă Brătianu era convins că pentru

⁸⁵ USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/RL/6.

⁸⁶ Ibidem, doc. 87151/R1/6.

⁸⁷ Ibidem, vezi și Culbertson Papers, *loc. cit.*, însemnare din 31 martie 1928.

⁸⁸ USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/RL/6.

⁸⁹ Ibidem, doc. 8716363/300, Culbertson către Kellogg, scrisoare din 31 martie 1928.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Ibidem, doc. 87163/42.

⁹² Ibidem, doc. 87151/RL/

reușita combinației franco-americane „totul depindea acum de dl. Strong” de la *Federal Reserve Bank*⁹³. Conform intervențiilor lui Vintilă Brătianu, împrumutul trebuia realizat cel târziu pînă în lunie 1928⁹⁴.

O schimbare părea într-adevăr să se fi produs, în acest ultim moment pe care-l mai trăia guvernarea liberală, și în rîndurile oficialilor americani acreditati la București. Culbertson, care nu recomandase pînă atunci împrumutul și care scria că „în mod instinctiv îmi doresc uneori ca împrumutul să poată eșua și ca rezultat probabil Partidul Liberal, cu toate tradițiile și practicile sale rele, cu întreg sistemul Brătianu, să fie eliminat”, recunoștea acum, la o privire mai atentă și mai moderată asupra situației că totuși, în măsura în care național-țărăniștii erau imprezvizibili iar liberalii dădeau semne sigure de acceptare a cooperării cu capitalul străin, tot o apropiere de guvernul liberal rămînea mai realistă, găsind că „în mod cinstit aceasta este cea mai profitabilă politică”⁹⁵.

În aprilie 1928 Departamentul de Stat, luînd în considerație toți factorii implicați părea de asemenea să el hotărît să nu mai ceară conducerii lui *Federal Reserve Bank*, ca pînă atunci, „să se rețină de la participarea” la împrumutul românesc; partea acesteia urma să fie de 20 de milioane dolari în timp ce bancherii urmau să asigure alte. 60—70 milioane dolari⁹⁶. Departamentul găsea acum că n-ar mai fi existat vreo bază pentru nici o obiecție împotriva acțiunii băncilor *Blair & Co.* și *Chase Securities Corporation*, care-și anunțaseră intenția de a participa la împrumutul proiectat, alături de banca *Hambros Bank Ltd.*, din Londra⁹⁷.

În ciuda acestor progrese, realizarea împrumutului a continuat totuși să întîrzie, pe neașteptate ivindu-se noi piedici. Finanța engleză, rămasă în afara combinației, se opusese un timp, motivînd că împrumutul ar fi fost destinat achiziționării de armament și prin urmare ar fi fost cheltuit exclusiv în Franța⁹⁸.

Lucrurile mergeau astfel mai lent decît scontase Vintilă Brătianu⁹⁹. Kiriacescu nu a reușit nici el pînă la urmă să plece la New York, întrucît a trebuit mai întîi să se deplaseze împreună cu Victor Antonescu nu numai la Londra ci și la Berlin, deoarece nici negocierile pentru combinația germană nu mergeau mai ușor, iar cei doi s-au întors, de altfel, din Germania fără nici un rezultat pozitiv¹⁰⁰. Savel Rădulescu, numit apoi înlocuitor al lui Kiriacescu pentru New York, s-a îmbolnăvit, astfel că pentru aceeași misiune, s-a căutat o a treia persoană, pentru ca în cele din urmă să se renunțe la trimiterea cuiva în State Unite¹⁰¹.

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Arhivele Statului, fond casa regală, Regența Mihai, dosar 12/1928, f.1.

⁹⁵ USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/RL/14.

⁹⁶ Ibidem, doc. 87151/RL/—, tel. cu instrucțiunile Secretarului de stat către Culbertson din 6 aprilie, neexpediată însă în cele din urmă.

⁹⁷ Ibidem, doc. 87151/RL/41 și 42, adresa celor două bănci din 11 august 1928 către Departament și respectiv răspunsul secretarului de stat la care se afla anexată nota consilierului economic comercial al Departamentului, din 15 august.

⁹⁸ USNA, RG. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151 France/6, Culbertson către Kellogg, scrisoare din 16 aprilie 1928.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem, doc. 87151/RL/31, 32 și 33. Reichsbank-ul a refuzat încheierea aranjamentului dacă nu se reglementa și situația deținătorilor de bonuri de tezaur românești din Germania.

¹⁰¹ Arh. St. fond Casa regală, Regența Mihai, dosar 41/1928, f. 148.

Abia în iulie s-a izbutit să se încheie un protocol cu bancherii franco-americiani¹⁰², după care guvernul român a putut face publică consacrarea „împrumutului american”¹⁰³, pe care presa română s-a grăbit și ea să-l anunțe.

În același timp, la sugestia bancherilor americani și francezi, guvernul român trecuse și la organizarea unei campanii de propagandă destinată a face atmosferă favorabilă României și creditului său în Statele Unite¹⁰⁴.

Socotind mijloacele de care dispunea guvernul român, prin legăția din Washington, insuficiente unui asemenea scop, în special banca *Blair* a insistat a se încredința campania de propagandă și publicitate necesară plasării împrumutului unei agenții specializate, fiind preferată firma *Ivy Lee*, care făcuse același lucru și pentru Franța și Polonia¹⁰⁴.

În parte, ca urmare a acestor acțiuni, creditul României în cercurile financiare americane a reușit, într-adevăr, să înregistreze o creștere în cursul anului 1928, fiind cotate al 5-lea pe piața creditului din S.U.A., urmînd creditului de care se bucura Elveția, Danemarca, Uruguay și Chile¹⁰⁶.

Însă în timp ce presa română continua să anunțe împrumutul și în luna septembrie 1928, comunicînd apropiata intrare în faza acordării, bancherii străini au cerut modificarea condițiilor înscrise în protocolul din iulie¹⁰⁷. S-a vorbit de asemenea despre faptul că împrumutul nu mai putea fi acordat înainte ca în Statele Unite să se țină alegerile pentru noul președinte¹⁰⁸. Pe de altă parte, Departamentul de Stat era informat, ca o dovadă semnificativă a atitudinii guvernului din București, că anunțurile acestuia prezentaseră public împrumutul drept un împrumut franco-anglo-american, America apărînd întotdeauna la sfîrșitul combinației¹⁰⁹.

În aceste condiții a survenit în noiembrie 1928 demisia guvernului liberal condus de Vintilă Brătianu, împrumutul de stabilizare fiind încă nerealizat. Noul ministru al S.U.A. în România, Ch. Wilson, transmidea chiar că după unele opinii trenarea pe care o suferise împrumutul fusese cauza imediată care făcuse ca demisia guvernului să fie acceptată¹¹⁰.

Problema împrumutului era astfel trecută guvernului următor, care revenea acum opoziției. Odată cu aceasta, îndelungata confruntare, prin care guvernul liberal sperase să impună o colaborare mai favorabilă între capitalul străin și capitalul autohton, lua sfîrșit, lăsînd impresia unei înfrîngerii a politicii guvernului. Interesele străine, în general, așteptau, în consecință, de la noua guvernare a României, o schimbare majoră în

¹⁰² Ibidem, dosar 21/1928.

¹⁰³ USNA, R.G. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87151/35.

¹⁰⁴ Arhiva M.A.E., fond 71/1920—1944, vol. 131. Dosare speciale, f. 35, Cretzianu către Duca, tel. din 2 aprilie 1928.

¹⁰⁵ Ibidem, f. 43, Cretzianu către Duca, tel. din 6 aprilie. Lee a cerut pentru campanie 30 000 dolari, iar *Blair* a insistat să nu se întrzie primirea acestei oferte.

¹⁰⁶ Arh. MAE, fond 71/1920—1944, vol. 37, S.U.A. relații cu România, f. 102

¹⁰⁷ Arh. St., Fond Casa regală, Regența Mihai, dosar 21/1928, f. 5. În „Monitorul Oficial” din 28 iulie s-a publicat și textul legii împrumutului.

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ USNA., R.G. 59, d.f. 1910—1929, doc. 87100/231, raport din 18 septembrie 1928.

¹¹⁰ Ibidem, doc. 87151/RI/56, Wilson către Kellogg, scrisoare din 11 noiembrie 1928.

politica economică, schimbare care să ofere satisfacție capitalurilor străine. Rămânea totuși de văzut dacă o întoarcere la stadiul relațiilor din 1922 dintre capitalul străin și autohton mai era posibilă. Criza economică generală, care a lovit din 1929 economia capitalistă, a îndreptat aceste relații mai curînd către o nouă structurare a lor, decît spre o revenire, mai ales sub aspect financiar.

LA ROUMANIE ET LES CONDITIONS FINANCIÈRES INTERNATIONALES APRÈS LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE, (1919 — 1929)

RÉSUMÉ

En étroit rapport avec les problèmes touchant la reconstruction économique d'après guerre, dans les relations de la Roumanie avec l'étranger sont intervenues fréquemment après 1919 d'importants questions d'ordre financier. Certaines d'entre elles ont mis en évidence non seulement les nécessités de la Roumanie, à la lumière de la politique économique suivie par celle-ci, mais aussi les nouvelles tendances apparues dans le processus du raccord de la Roumanie au réseau des rapports financiers internationaux pendant les dix premières années de la période de l'entre-deux-guerres. Par rapport aux connexions financières antérieures à la première guerre mondiale, la nécessité de faire appel aux moyens financiers du capital américain a créé à la Roumanie une situation complètement nouvelle et l'impact produit par la précision de cette situation a affecté la structure d'ensemble des relations financières de la Roumanie sur le plan extérieur.

Dans les efforts successifs déployés par les gouvernements de la Roumanie pendant la période 1919—1929 visant à obtenir notamment un important emprunt destiné à hâter les opérations de reconstruction de l'économie nationale, les conditions difficiles imposées par la finance américaine, le découragement de l'emprunt par le gouvernement des U.S.A., l'intervention du grand trust pétrolier *Standard Oil* en vue du contrôle l'opération, pour ne pas rater l'occasion d'imposer au gouvernement roumain de larges concessions pétrolières et la renonciation aux stipulations de la loi des mines de 1924 concernant la restriction du taux des capitaux étrangers, se sont avérés autant de facteurs d'une compliquée équation politico-économique. De leur jeu est apparue la tendance de certaines forces engagées dans le refus systématique de l'emprunt dans le but d'éliminer le gouvernement libéral, forces qui ont prédominé aux tendances contraires, dans la mesure où l'emprunt de stabilisation et développement négocié par le gouvernement Vintilă Brătianu en 1928 a échoué au dernier moment. Par suite de ce sourd conflit d'intérêts, la stabilisation monétaire et les projets de la Roumanie de reconstruction économique ont été retardés, et l'on a vu se préciser même temps le caractère des rapports de dépendance financière engendrés par l'impossibilité d'une coopération sur la base de l'équité entre la Roumanie, Etat capitaliste non-développé et les grandes puissances capitalistes de l'époque.

LABORATORUL DE DEMOGRAFIE ISTORICĂ ÎN ANUL UNIVERSITAR 1983 — 1984¹

Temeiuri teoretico-metodologice și realizări științifice. Importante documente de partid au reliefat deosebita însemnătate a factorilor demografici în dezvoltarea generală a societății românești, precum și faptul că realizarea politicii populației este una dintre problemele fundamentale ale activității partidului și statului nostru². Semnificația acestor documente pentru activitatea istoricilor rezidă nu numai în sprijinul acordat în vederea pătrunderii unor realități contemporane; totodată, ele subliniază implicit că investigația științifică trebuie să acorde atenția cuvenită și istoriei populației, ca și istoriei politicii în materie de populație. Amintitelor documente le-a fost dedicat un număr special — 37, 5, 1984 — al „Revistei de Istorie”³. Altor mari evenimente — 65 de ani de la 1 decembrie 1918 și 125 de ani de la 24 ianuarie 1859 — le-au fost dedicate cite o ședință lunară a Laboratorului, iar a 40-a aniversare a revoluției din august 1944 a fost întâmpinată cu cel de-al III-lea Simpozion de demografie istorică.

Tema acestuia — „Dezvoltarea recentă a demografiei istorice în România și în alte țări” — a ocazionat prezentarea rezultatelor obținute de cercetarea demografică din diferite state și continente, ceea ce nădăjduim a se resfringe benefic asupra lucrărilor românești, studiindu-se, în tot mai mare măsură, spațiul nostru demografic comparativ cu alte spații⁴. Cit de interesați sîntem să fim la curent cu ceea ce se creează altunde și vede și din importanta comunicare la Simpozion a lui H. Chirică, în care — pentru prima oară în literatura noastră — la registrele parohiale se aplică procedeul Henry-Fleury de reconstituire a familiilor, obținindu-se astfel o înaintare în acea *terra incognita*, cum rămîne încă în cea mai mare măsură mișcarea naturală

¹ Despre activitatea precedentă a Laboratorului: „Revista de Istorie”, 35, 1, 1982, p. 171—174; 11, 1982, p. 1255—1259; 36, 11, 1983, p. 1141—1147. Cei ce vor utiliza date și concluzii ale comunicărilor și intervențiilor, prezentate rezumativ în rapoartele de activitate ale Laboratorului, sînt rugați să citeze autorul comunicării/intervenției date.

² Ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., în „Scinteia”, 25 februarie 1984, p. 1; Hotărîrea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. cu privire la creșterea răspunderii organelor și organizațiilor de partid, organelor de stat și cadrelor medico-sanitare în îndeplinirea politicii demografice și asigurarea unui spor corespunzător al populației, *ibidem*, 3 martie 1984, p. 3; Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntarea la ședința Consiliului Sanitar Superior*, *ibidem*, 8 martie 1984, p. 1, 3.

³ Și alte lucrări prezentate la Laborator au văzut lumina tiparului: G. Brătescu, *Morbiditatea, excedentul natural și imigrarea la București în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Igiena”, București, XXXII, 2, 1983, p. 153—158 (vezi și „Revista de Istorie”, 35, 1, 1982, p. 173—174); Șt. Olteanu, *Societatea românească la cumpănă de milenii (secolele VIII—XI)*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1983 (o sinteză fusese prezentată la una din ședințele noastre: „Revista de Istorie”, 36, 11, 1983, p. 1144); E. Denize, *Recenzie* (la A.G. Gonzáles, *El Oriente venezolano a mediados del siglo XVIII*, Caracas, 1979), *ibidem*, 36, 6, 1983, p. 649—651; N. Pienaru, *Recenzie* (la „Annales de Démographie Historique. 1981”, Paris—La Haye—New York), *ibidem*, 37, 3, 1984, p. 294—298.

⁴ În care sens: G. Brătescu, *Epidemiile și consecințele lor demografice*, în „Revista de Istorie”, 37, 5, 1984, p. 432—435 (Brașovul și Barcelona); L. Demény (comunicarea de mai jos: *lustra scuuiești și reestr cazacilor zaporojeni din 1649*); etc.

din trecutul nostru⁵. Începe astfel a se realiza un deziderat, argumentat tot aici în urmă cu cițiva ani⁶, dar sînt încă multe de făcut pentru a atrage un însemnat număr de cercetători—inclusiv suferi de profesori secundari, studenți și chiar elevi — într-o treabă de ample proporții și de semnificații naționale. Și alte izvoare s-au bucurat de o atenție susținută în Laborator, ajungîndu-se și la noi investigații de veche demografie: C. Feneșan — o conscripție bănățeană din 1785; V. Tațomir—documentele bucureștene de stare civilă din 1832—1865; R. Vasile — *Populația Munteniei după ocupațiuni*, publicată în 1863; etc.

Atrag atenția lucrările din ultimii ani ale dr. G. Brătescu. Se demonstrează falsitatea concluziei contemporanilor asupra „scăderii” populației orașelor din România, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (studiul prezentat în acest an la Laborator, precum și n.3). Totodată la originea caracterului staționar al populației unor orașe europene pînă către mijlocul veacului al XVIII-lea se constată nu efectele epidemice — cum se crede de obicei —, ci specificul dezvoltării social-economice, avînd loc o autoreglare a cuantumului demic, prin intermediul migrației, ceea ce se deduce și cu referire la satul românesc din trecut⁷. Ideea autoreglării, desigur justă, continuă concluziile lui J. Dupâquier asupra „le mécanisme autorégulateur” în viața rurală, publicat cu începere din 1971⁸. În ce măsură oare populația staționară — stabilită la Brașov — caracterizează și alte așezări urbane ale patriei noastre? nu cumva lucrurile se prezintă altminteri în diferite orașe și țirguri? Care este specificul acțiunii numitului mecanism în satele noastre (spre deosebire de cele franceze)? care sînt cauzele și implicațiile acțiunii sale? La capătul acestor cercetări ne vom îmbogăți indiscutabil cu noi, importante interpretări demoistorice.

Este de tot interesul ideea — formulată, pe baza *materialului etnografic*, de către I. Gbinoiu (comunicarea rezumată mai jos) —, după care scăderea numărului de necropole după 275 e.n. a fost însoțită de larga dezvoltare a înmormîntării pe gospodării și neamuri, ceea ce arată existența de multiple comunități umane, de dimensiuni reduse, în cuprinsul întregii țări. Este de amintit că la o perspectivă similară ne duc, de asemenea, recente concluzii și ipoteze de lucru, formulate pe baza *cercetărilor arheologice*: în secolele XI—XIII, în vremea ultimelor valuri migratorii, a avut loc o părăsire temporară a zonelor mai deschise (mai ales în partea de est a Munteniei, în centrul și sudul Moldovei), o parte din locuitorii de aici migrînd fie în zone împădurite de șes, fie spre ținuturi submontane, trăind acum dispersat, în așezări mai mici; stabilizarea situației (survenită la sfîrșitul veacului al XIII-lea și în prima jumătate a celui de-al XIV-lea) a permis revenirea oamenilor în vechile zone de habitație, mai prielnice locuirii stabile și dezvoltării agriculturii; este vremea cînd, de-a lungul principalelor riuri de la est de munți încep să apară numeroase sate, emanație mai ales a populației românești locale, a cărei permanență între Carpații Orientali și Nistru, în secolele XI—XIV, este indiscutabilă⁹. Dar în

⁵ Deocamdată se pot cita prea puține lucrări în acest domeniu: Natalia Giurgiu, 1972 și 1977; Ecaterina Negruți, 1973 (vezi L. Roman, *Démographie historique de la Roumanie, 1972—1978. Bibliographie analytique*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIX, 1, 1980, p. 85—127, n°s 159, 160, 197); Ecaterina Negruți, I. Prelipcean, *Date cu privire la evoluția demografică a unui sat bucovinean în secolele al XIX-lea și al XX-lea*, în „Suceava”, VI—VII, 1979—1980, p. 247—266.

⁶ L. Roman, *Cercetările de demografie istorică*, în „Revista de Istorie”, 33, 7—8, 1980, p. 1591—1592. În afara bibliografiei, oferite acolo celor ce vor a se familiariza cu tehnica reconstituirii familiilor, se pot acum adăuga bune sinteze ulterioare: L. Henry, în Maria Luiza Marcellio, H. Charbonneau et al., *Démographie historique*, Presses Univ. de France, Rouen-Montréal, 1979, p. 53—76; „Dh Bulletin d'information” (Société de Démographie Historique), Paris, n° 34, décembre 1981 (realizat în intenția familiarizării profesorilor, studenților și chiar a elevilor cu despuierarea arhivelor, în vederea reconstituirii familiilor; un exemplar în Biblioteca Institutului de Istorie „N. Iorga”; din prezentarea colecției Ecaterina Negruți — „Anuarul Institutului Ist. Arh. «A.D. Xenopol»”, Iași, XX, 1983, p. 597—598 — se constată că un altul se găsește la Iași).

⁷ G. Brătescu, *op. cit.*, p. 432—436.

⁸ J. Dupâquier, *La population rurale du Bassin Parisien à l'époque de Louis XIV*, Éditions de l'École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris, 1979, p. 28, 29, 387—391. Discutarea problemei la L. Roman, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XXI, 3—4, 1982, p. 454—455.

⁹ V. Spinei, *Începuturile vieții urbane la Bîrlad și problema berladnicilor*, în „Anuarul Institutului Ist. Arh. «A.D. Xenopol»”, Iași, XVI, 1979, p. 280—283 (și în „Dacoromania. Jahrbuch für östliche Latinität”, ed. P. Miron, Freiburg/München, 4, 1977—1978, p. 65—84); idem, *Moldova în secolele XI—XIV*, Edit. științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 90, 313—315, 318, 321—322; M.D. Matei, Em. I. Emandi, *Habitatul medieval rural din valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (Secolele XI—XVIII)*, Edit. Academiei, București, 1982, p. 20, n. 41; p. 22, 93—97.

același sens grălesc și izvoarele secolelor XIV—XVIII : a) Într-o comunicare la Laborator¹⁰, precum și în câteva rânduri în cadrul discuțiilor purtate aici în ultimii trei ani, s-a arătat că — dacă satul devălmaș (liber sau aservit) a alcătuit cadrele fundamentale ale vieții rurale în evul mediu în țara noastră — ceata (termenul — de largă răspândire în Muntenia, unde se foloseau însă și alte apelative — desemnează un fenomen de caracter general-romănesc) a constituit forma principală de vicțuire a țărănimii, fiind caracteristică o vreme chiar și stăpînirii funciare feudale; ceata a fost o instituție atât de puternică, avînd atât de profunde fundamentele social-economice în epocă și atât de adînci rădăcini istorice, încît s-a constituit într-unul din elementele de temelie ale vechiului nostru sistem juridic, fiscal, militar (aspectele fiscale au fost studiate de I. C. Filitti, D. Mioc; cele militare — de I. Bogdan, I. C. Filitti, M. Neagoc) și a stat la baza vicțuirii așezărilor românești : o ceată a constituit un cătun (cut, crîng etc.), citeva au format un sat ș.a.m.d. b) Satul moldo-muntean apare compus fie din mai multe cătune, fie dintr-o așezare centrală mai importantă, cărcia i se subordonază citeodată unul sau mai multe cătune; existența în Moldova, în secolul al XV-lea și în prima jumătate a celui următor, a cite doi (mai rar trei) juzi, vătămîni într-un sat provine tocmai din prezența unor așezări distincte în cuprinsul aceluiași sat¹¹. c) Cercetări încă nepublicate arată că — în zona carpafo-istro-pontică, de la sfîrșitul veacului al XV-lea și pînă la începutul celui de-al XIX-lea — tendința cea mai puternică în evoluția așezărilor umane a fost aceea a reducerii numărului lor : în timp ce în jurul anului 1500 se găseau circa 15 247 de localități, către anul 1800 erau 12 527 (în anumite zone și pe perioade mai scurte, au acționat totuși și alte tendințe).

Va fi interesant ca aceste date, obținute prin investigarea informației din secolele XIV—XVIII, să fie extrapolate. Va rezulta atunci că, și în perioada precedentă, cetele au constituit forma principală de vicțuire a poporului român. În funcție de condițiile istorice, ele au putut să se afle în așezări mai mărunte (fiecare *neam* aparte) sau să se unească în localități mai mari (în acest caz, în sat — format din citeva cătune — se găseau mai mulți juzi). La origine, aceștia au fost *căpeteniile cetele*, ceea ce a constituit o etapă mai veche în dezvoltarea instituției, decît ceea ce pare o determinase cîndva Ioan Bogdan (*Intemeielor de sate* sau șefi și judecători, aleși pe viață dintre *fruntașii satelor*¹²).

Cînd concluzii — obținute simultan, pe diverse căi (arheologică, documentară, ctnografică) — lîmbie către aceleași soluții, nu se impune oare o nouă perspectivă în înțelegerea istoriei românești, între sfîrșitul veacului al III-lea e.n. și cel de-al XIV-lea? Faptul că — pe teritoriul Daciei romane, după 275 e.n. — numărul stațiunilor semnalate sau cercetate arheologic scade brusc (a se vedea mai jos interesanta comunicare a Ligiei Birzu) capătă atunci nu un sens emigraționist, ci exprimă modificările survenite — în condiții istorice vitrege — în modul de vicțuire a maselor : încetarea existenței multor sate, cetele componente desprinzîndu-se în mici așezări. Faptul că — în secolele VIII—XI, în comparație cu perioada precedentă — arheologic se constată dublarea așezărilor umane în cuprinsul R.S. România¹³; că pe teritoriul medieval al Moldovei, în veacurile IX—XI, se înregistrează un număr mai important de puncte locuite față de epoca anterioară, dar din a doua jumătate a secolului al XI-lea și pînă în cel de-al XIII-lea efectivul așezărilor identificate scade mult, pentru ca în veacul al XIV-lea să înceapă a crește masiv¹⁴ — toate acestea reflectă, din punctul de vedere al propusei perspective, nu o „explozie”/„criză” de ordin demografic (și cu atât mai puțin o „masivă migrație externă” cum au vroit să acrediteze, în diferite vremi, unii publiciști interesați), ci trecerea, sub presiunea conjuncturilor socio-politice, de la un tip de așezări (și mod de viață) la altul : „explozia” demografică se constituie astfel într-o falsă aparență a procesului masiv — petrecut în împrejurările stabilizării climatului politic — al reunirii a cite două-trei sau mai multe cete în cite un sat așezat, cu vatra timp îndelungat stabilă, cu o pondere mai însemnată a agriculturii în economia rurală (se pare că aceste sate sînt, înainte de toate, scoase la iveală de arheologi); „eriza” demografică este în realitate procesul invers al mărunțirii multor sate în cetele componente, în cătune, foarte greu detectabile arheologic.

¹⁰ L. Roman, *Numărul populației Țării Românești la mijlocul veacului al XV-lea*, în „Revista de Istorie”, 35, 1, 1982, p. 172—173 (rezumat).

¹¹ Idem, *Așezările rurale ale Țării Românești în veacurile XVI—XIX*, ibidem, 31, 8, 1978, p. 1392.

¹² I. Bogdan, *Despre cătunii români (1903)*, în *Scrieri alese*, ed. G. Mihăilă, Edit. Academiei, București, 1968, p. 204.

¹³ Șt. Olteanu, *op. cit.*, p. 24—25 (hartă), 27—28, 37—38, 95, 223—227 (lista așezărilor).

¹⁴ V. Spinei, *Moldova în secolele VII—XIV*, p. 90, figura 1, tabelă (f. 2, 5, 32)

Înseamnă deci că, în secolele IV—XIII, avem de-a face cu nomadism? Evident nu, căci relicvele aceluia îndepărtat trai uman — păstrate în veacurile XIV—XVIII și, în mică măsură, chiar în secolele XIX—XX — ne duc la o viață sedentară, confirmată și de arheologii: o economie mixtă agro-pastorală, cu deplasarea periodică a vetrelor, determinată de specificul înțelegerii și nivelul dezvoltării forțelor de producție; menținerea unor sate așezate, dar existența simultană a unui număr foarte mare de cătune; diviziunea, din vreme în vreme, a cetei (care alcătuia un cătun) — când ea ajungea disproporționat de mare, față de posibilitățile de existență în acea vreme ale unei așezări — în alte cete de mai restrânsă cuprindere; etc. Cercetarea arheologică și etnografică ulterioară are a-și spune cuvântul: constituie oare o eroare a nădăjdui că — introducând necesare corectări și nuanțări în ipoteza de lucru formulată — studiile viitoare o vor confirma? nu este de așteptat și ca, în felul acesta, să înțelegem mai bine traiul autohtonilor înainte de secolul al III-lea e.n.?

Parcursul celorlalte comunicări, intervenții și recenzii prezentate în acest an la Laborator va arăta lectorului cit de multe idei interesante au fost formulate.

Aspecte organizatorice. În anul universitar 1983—1984, la ședințele lunare s-au susținut 13 comunicări și 3 recenzii; la Simpozion au fost 4 participări și 6 intervenții. În ajunul începerii unui nou an de activitate, portofoliul nostru cuprinde 31 de comunicări. O recunoaștere a meritelor demografiei istorice românești o constituie includerea în *Bibliographie Internationale de la Démographie Historique*, îngrijită de prof. Étienne Hélin, Liège, 1983 de notițe bibliografice asupra multor recente lucrări ale cercetătorilor noștri¹⁵. În ultima vreme au apărut și alte lucrări notabile ale acestui domeniu.

În cadrul celui de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice (Stuttgart, 25 august — 1 septembrie 1985)¹⁶, două zile vor fi rezervate reuniunilor Organismelor afiliate și Comisiunilor interne ale Comitetului Internațional de Științe Istorie (CISI). André LaRose (Ottawa), secretarul general al Comisiei Internaționale de Demografie Istorică de pe lângă CISI ne aduce la cunoștință că tema de profil — raporturile între evoluția agrară și presiunile demografice — va fi discutată în patru ședințe, câte una pentru Europa de Vest, Europa de Est, Asia și Americile, urmate de o masă rotundă.

La cursul „Demografia istorică“ (Facultatea de Istorie-Filozofie a Universității din București), ținut de prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, au fost invitați: prof. univ. dr. Vlad Trebici, *Pentru o mai strânsă colaborare între istorie și demografie*; dr. Gh. Brătescu, *Implicații demografice ale unor fenomene medico-sanitare din trecut*; Irina Gavrilă, *Metode statistice, aplicabile în demografie*; L. Roman, *Concept, metodă și semnificații politice în demografia istorică*.

Comunicările științifice la ședințele lunare ale Laboratorului. Lector univ. dr. Ligia Blrzu, *Elemente de demografie privind perioada 275—sec. VI e.n. în spațiul carpato-dunărean*. Cunoscuta cercetătoare a perioadei se sprijină pe câteva observații arheologice sigure. Numărul centrelor urbane, în care se constată supraviețuirea după 275 a unor grupuri mai mari ori mai mici de locuitori, este însemnat: 14 așezări de tip *colonia*, *municipium* sau *pagus*, situate în zona din afara „Brazdei lui Novac”, cu dovezi ale existenței unei populații romane și numeroase mărturii ale vieții ei creștine; numărul populației urbane scade însă mult. În fosta provincie a fost identificate 127 de localități cu continuitate de cultură daco-romană sau romană după retragerea aureliană. Populația unor sate crește destul de mult, ca de exemplu la așezarea nr. 1 de la Bratei. Se constată însă că numărul stațiunilor semnalate sau cercetate arheologic scade brusc pe teritoriul Daciei romane după 275. Se sugerează unele soluții ale problemelor evidențiate; se impune analiza împrejurărilor istorice care au favorizat nu numai supraviețuirea populației daco-romane la nord de Dunăre după retragerea aureliană, ci și dezvoltarea ei sub raport socio-economic, cultural și demografic; se propune repertorierea tuturor așezărilor dacilor liberi din zonele *extra provinciam*, care pot fi datate și în secolul al IV-lea; sînt de luat în considerare și complexe, atribuibile neamurilor migratoare în vremea dată.

Dr. Gheorghe Brătescu, *Preocupări demografice ale medicilor români din secolul al XIX-lea*. Scrierile primilor medici savanți, începînd cu Constantin Caracaș, cuprind notații critice despre stările negative, economice și culturale, care aveau urmări neferice asupra sănătății și numărului locuitorilor, precum și propunerea insistentă de a se îmbunătăți situația materială și culturală a țărănimii. În discuțiile pasionate din a doua jumătate a veacului, atenția a fost concentrată de: 1) pericolul „scăderii” efectivului populației țării, datorită unor grave deficiențe social-economice și sanitaro-antiepideemice; 2) primejdia „depopulării” centrelor urbane din România, unde s-ar fi petrecut și o „descreștere” a numărului românilor; 3) amenințarea „degradării”,

¹⁵ Lista lor în „Revista de Istorie”, 36, 11, 1983, p. 1142.

¹⁶ *Tematica generală a celui de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice*, ibidem, 37, 1, 1984, p. 88—89.

urban, precum și ale unor categorii de orașe (mari, porturi, centre din Oltenia, orașe din zona subcarpatică). Se determină: legăturile mediului urban cu agricultura, sursele formării proletarietului modern, caracteristicile intelectualității, dimensiunea atelielor (media = doi angajați). Certe fenomene socio-profesionale ilustrează un proces destul de accentuat de modernizare a vieții urbane; standardul de viață este în general scăzut, prezentându-se la un nivel mai înalt în orașele mijlocii și mici.

Recenzille. „Annales de Démographie Historique. 1982”, Éditions de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris — La Haye—New York (prof. Șarolta Solcan).

Ju. L. Bessmertnyj, *Demografičeskie i social'nye processy vo francuzskoj derevne XIV v., În Francuzskij ežegodnik. Stat' i materialy po istorii Francii, 1981*, „Nauka”, Moskova, 1983, p. 127—146; M. Demonet, G. Granasztói, *Une ville de Hongrie au milieu du XVIe siècle: analyse factorielle et modèle social*, în „Annales: E., S., C.”, 37, 3, 1982, p. 523—551; M.A. Moldavskaja, *U istokov formirovanija francuzskogo proletariata*, în *Social'nye dviženija i bor'ba idej*, „Nauka”, Moskva, 1982, p. 93—101 (Marian Stroia).

M.M. Galan, *Fuentes y métodos para el estudio de la demografía histórica castellana durante la edad moderna*, în „Hispania”, XLI, 148, 1981, p. 231—325 (Eugen Denize).

Al III-lea Simpozion de demografie istorică, avînd tema „Dezvoltarea recentă a demografiei istorice în România și în alte țări”, s-a desfășurat în ziua de 16 mai 1984, sub conducerea prof. Ștefan Ștefănescu, membru corespondent al Academiei R.S. România, președintele Comitetului Director al Laboratorului. Au participat:

Prof. univ. dr. Vladimir Trebici (președintele de onoare al Laboratorului), *Demografia istorică românească în unele publicații periodice*. Se apreciază că disciplina s-a înscris ferm în țara noastră pe un drum ascendent, ceea ce i-a adus pe plan internațional un statut, egal cu cel al demografiei istorice din unele țări cu tradiție îndelungată. Se face trecerea în revistă a lucrărilor, apărute în anii 1974—1984, în „Revista de Statistică” și „Viitorul Social” (pentru demografia contemporană), precum și în „Revista de Istorie” (pentru demografia istorică). Se conchide că, din păcate, tendința generală este de scădere a numărului articolelor de demografie contemporană; se adaugă și reducerea în ultimii ani a numărului cărților și broșurilor pe teme demografice. Situația — inexplicabilă în lumina recentelor măsuri de politică demografică — va trebui examinată aprofundat, probabil în cadrul Comisiei Naționale de Demografie, pentru a se ajunge la necesara înflorire a studiilor privind populația. Se constată apariția unor valoroase studii românești de demografie istorică și se subliniază însemnătatea aplicării metodelor statistico-matematice. În anii 1974—1983, „Population Index” (editată de Office of Population Research de la Princeton University) a semnalat 179 de lucrări referitoare la România; cu începere din 1981, se publică și referințe asupra demografiei noastre istorice. Se propune trimiterea cu regularitate revistei a unei serii de periodice, cu scopul mai bogatei prezentări a producției științifice românești.

Haralambie Chircă (Sibiu), *Mișcarea naturală a populației, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în satul Șura Mare* (azi în comuna omonimă, jud. Sibiu). Se prezintă tehnica de reconstituire a familiilor, inițiată de demograful francezi Louis Henry și Michel Fleury. Este aplicată la 114 familii dintr-o comunitate sătească, pe baza registrelor parohiale²¹. Indicele brut de natalitate (= născuți vii la 1000 de locuitori) este 39,6; nașterile cele mai frecvente se produc în octombrie-decembrie; nașteri nelegitime sînt 4 față de 558 legitime (sub 8⁰/₁₀₀) în decurs de 50 de ani (în Sibiu însă se ridică, în aceeași vreme, la 28⁰/₁₀₀). Vîrsta la prima căsătorie pentru sexul feminin este în general sub 20 de ani și procrearea se face pînă la circa 39; după cea dintîi, celelalte nașteri sînt foarte spațiate (între 38—44 de luni), ceea ce denotă practici contraceptive; numai 10 % din familia n-au copii sau au unul singur. Mortalitatea era ridicată, căci epidemiile făceau ravagii; sporul natural era scăzut, ceea ce avea urmări social-economice (pe baza înregistrărilor fiscale se constată menținerea unui număr de trei ori mai mare de sesii întregi față de cele divizate). Întrucît registrele parohiale ale satului sînt complete (cu date referitoare la botez, căsătorie și înmormîntare), se obține un model de caractere demografice, aplicabil și la alte comunități săsești ale perioadei. Pe baza tuturor registrelor din vremea dată, provenite din scaunul Sibiului și ajunse pînă la noi (se referă la 13 comunități săsești) se conturează și tabloul evoluției întregii zone: creșterea populației în anii '10, stagnarea în '20—'30 și un spor mai ridicat în anii '40, cînd dezvoltarea demografică intră în ritmul general european.

Lector univ. dr. Mihai Maxim, *Unele probleme ale demografiei otomane în secolul al XVI-lea, în lumina registrelor de recensămînt (Tahrir defterleri)*. Se studiază — pe baza concluziilor unor cercetări recente — lucrările lui Ömer Lütfi Barkan, preocupat de modul de funcționare a mecanismului acelei imense și permanente tabere militare, pe care o constituia Imperiul otoman.

²¹ A se vedea și H. Chircă, 1977 (L. Roman, op. cit., nr. 33, 108).

Înregistrarea contribuabililor avea o importanță esențială; a fost determinată periodicitatea și modalitatea efectuării; s-au formulat concluzii asupra reprezentativității sale în veacul al XVI-lea (circa 20 % evaziuni fiscale și cam 10 % scutiți de dări, trebuind a se ține seama și de faptul că aproximativ 10 % din familii n-aveau copii; Káldy Nagy și Géza Dávid). O serie de dificile probleme sînt de rezolvat; la ce vîrstă se începea conscrierea locuitorilor? cite suflute sînt de calculat la unitatea de înregistrare (*hane*)? Discuțiile ce s-au purtat au relevat și anumite deficiențe ale calculului lui Ū.L. Barkan. Acesta a ajuns la importante concluzii și cu referire la evoluția orașelor Imperiului; după marile descoperiri geografice, scade populația celor din Orientul arab; numărul locuitorilor așezărilor urbane anatoliene și rumeliote crește în 1570—1580 în comparație cu anii 1520—1530; a fost stabilită și structura profesională a populației orașelor balcanice. Cercetările prof. Barkan sînt importante și datorită faptului că el și-a confruntat rezultatele obținute cu cele ale lui Fernand Braudel („*La Méditerranée*” de Fernand Braudel *vue d'Istamboul*, în „*Annales*: E., S., C.”, IX, 1954).

Dr. Ion Stanciu, *Abordări etno-demografice în istoriografia din S.U.A.* Locul important al imigrației în precupările acesteia decurge din cuantumul coloniștilor pe teritoriul S.U.A. în cursul secolului, anterior primului război mondial, dar și din problemele grave pe care fluxul imigraționist le-a determinat (adaptarea socială, aspectele culturale și cotidiene etc.). Nu trebuie ignorate nici influențele repercutive asupra țărilor de origine ale celor iștilor; totodată, numărul celor reînțorși acasă era în creștere (în 1870—1900 s-au reînțors în Europa 24 % din imigranți, iar în 1900—1914 procentul lor s-a ridicat la 40). Se analizează evoluția atitudinilor istoriografiei din S.U.A. față de aceste fenomene, ceea ce era de fapt evoluția concepțiilor societății americane în problema dată; s-a ajuns la rețineri față de noii veniți, iar de aici (mai ales după 1870) — la ostilitate, acuzații jignitoare și intoleranță. S-au creat organizații antiimigraționiste și s-a operat frecvent cu idei reacționare (darwinismul social, rasismul ș.a.). După primul război mondial se manifestă două curente: „cultura” Ku-Klux-Klan-ului și pluralismul cultural, acesta din urmă căpătînd amploare după anul 1945.

Intervențiile s-au înscris pe coordonatele interdisciplinarității și pe diverse meridiane:

Dr. doc. Victor Săhleanu se oprește asupra unui nou domeniu interdisciplinar: boală-demografie-istorie. Boala constituie un element important al condiției umane (Burnet, W. H. Mc Neil); răspîndirea unei epidemii, ai cărei factori au fost exprimați prin modele matematizate (Tib. Postelnicu, Al. Cristea), depinde de fauna antropofilă, dar și de aspecte socio-culturale și de biodinamică. Consecințele foametei acute și cronice — prin intermediul unor mecanisme morbide (V. Săhleanu) — au fost grave. Conflagrațiile militare au avut efecte negative; al doilea război mondial a adus experiența amară a nazismului; conflictele armate au fost însoțite de dislocări de populație și efecte ecologice. Preconizatorii unui al treilea război mondial pot aduce omenirea la un *nee plus ultra* prin dezastrul nuclear, chimic și bacteriologic.

Tatiana Isticioaia-Budura reliefează evoluții și orientări în politica demografică a R.P. Chineze (studiile lui Hou Wenruo, Fei Xiaotong, Qian Xinzhong). În anii 1949—1952, ca urmare a schimbărilor survenite după fondarea Chinei populare, s-a micșorat mult mortalitatea (sub 20‰) și s-a ridicat rata de creștere naturală, ceea ce a dus la un „boom demografic”; a început a se sesiza posibilitatea producerii unui dezechilibru între creșterea populației și dezvoltarea economică. După experiența anilor 1953—1965 și 1966—1971, s-a declanșat (în 1971—1978) mișcarea pentru *planning* familial și s-au cristalizat noi principii de politică demografică (adaptarea populației, cantitativ și calitativ, la condițiile de producție și consum; limitarea creșterii demice; ș.a.); după 1978, amintitele principii au cîștigat în profunzime și s-au aplicat importante măsuri educative, de ordin economic, de asistență socială și sanitară. Ca urmare, țara a trecut de la un tip de dezvoltare demografică (rate înalte ale natalității și sporului natural, în prezența unei mortalități scăzute) la alt tip (rate scăzute ale natalității, mortalității și sporului natural). Această evoluție este expresia unor realități — demografice, economice, sociale, geografice — specifice.

Prof. dr. Radu-Ștefan Ciobanu, continuînd un studiu precedent²², prezintă rezultatele unor cercetări, efectuate în Franța în ultimele decenii, cu referire la populația țării în secolele X—XIV. Se recurge la noi procedee pentru a stabili apariția și evoluția așezărilor. Luarea în considerare a diferitelor izvoare a permis stabilirea aspectelor demografice în circa 40 de orașe. Creșterea naturală însemnată a facilitat succesul în cucerirea ogoarelor și marile progrese economice din epocă. Datorită însă deficiențelor informaționale, nu s-a realizat încă un studiu de ansamblu asupra populației Franței în veacurile X—XIV.

²² R.-Șt. Ciobanu, *Mediul înconjurător și societatea din Europa Apuseană între secolele al XI-lea și al XIII-lea*, în „*Revista de Istorie*”, 37, 5, 1984, p. 439—447.

Conf. univ. Constantin Mocanu subliniază că cercetarea demoistorică a societății noastre în ultimele patru decenii capătă trăsături și teme în raport de prefacerile structurale, deschise de remarcabilul eveniment din august 1944. La compararea cifrelor postbelice cu cele din perioadele anterioare nu trebuie ignorată întinderea teritorială la care ele se referă.

Marian Stroia schițează un bilanț al dezvoltării demografiei istorice în U.R.S.S., în simțitoare creștere cu începere din anii '60 (V.K. Jacunskij, V.M. Kabuzan, I.E. Vodarskij, R. Pullat ș.a.). Un rol important a revenit seminarelor unionale în probleme demoistorice: Tallin, 1974; Riga, 1977; Omsk, 1979. Se observă noi direcții interdisciplinare: demografie istorică — psihologie socială (Ju. L. Bessmertnyj, M.A. Moldavskaja etc.), ecologie — istoria populației (I.A. Kizilov, A.V. Dulov) ș.a.

Eugen Denize conturează preocupări recente de demografie istorică în Spania. Deși în 1965 se constatau încă puține lucrări și adesea mediocre, studii importante apăruseră de-acum sau erau în pregătire (Ruiz Almansa, J. Nadal Oller, Giralt Reventós, Dominguez Ortiz). Aparițiile ulterioare marchează progrese însemnate prin studii referitoare la întregul teritoriu al țării sau la marile zone geografico-istorice; prin cercetări asupra unor ținuturi restrinse și unor așezări urbane (bazate mai ales pe arhivele parohiale și apărute după 1975); prin efortul constant de a integra rezultatele obținute în lucrări de istorie generală a societății spaniole, subliniindu-se cu osebire interdependențele între dezvoltarea social-economică și fenomenele demografice (o serie de studii în „Hispania”, 1980—1982).

Aprecierea și perspectivele activității. La deschiderea și încheierea lucrărilor Simpozionului, precum și în intervenții pe parcurs *prof. Ștefan Ștefănescu* a subliniat constituirea unor tradiții stabile ale Laboratorului de Demografie Istorică; desfășurarea cu regularitate a ședințelor lunare, precum și a Simpozionelor anuale; luarea în considerare a unei mari varietăți tematice și discutarea aprofundată a problemelor, atenția principală fiind concentrată asupra specificității spațiului demografic românesc; atragerea specialiștilor de diferite profile, ceea ce corespunde perfect interdisciplinarității accentuate a cercetărilor asupra istoriei populației și a politicii în materie de populație; etc. Lucrările de față ilustrează și ele caracteristicile activității noastre: Simpozion anual, desfășurat în ajunul unui mare eveniment al istoriei noastre — aniversarea a 40 de ani de la 23 august 1944 —, căruia i s-a dedicat; abordarea unei teme importante, larg discutate; evocarea figurii lui Ömer Lütfi Barkan, aflat în relații prietenești cu orientalistul român Aurel Decei, precum și în excelente relații cu F. Braudel, pe care nu o dată l-am auzit vorbind despre Barkan. Un volum special al „Revistei de Istorie” (37, 5, 1984) cuprinde lucrările celui de-al II-lea Simpozion de Demografie Istorică (28 iunie 1983) și constituie prima publicație a Laboratorului; ne vom strădui și în viitor să realizăm asemenea inițiative.

Al III-lea Simpozion s-a desfășurat sub auspiciile Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” și ale Laboratorului de Demografie Istorică de pe lângă Facultatea de Istorie-Filozofie a Universității din București, în prezența a numeroși participanți.

Louis Roman

CRONICA

În ziua de 12 octombrie 1984 în fața Comisiei de doctorat a Institutului de istorie „N. Iorga” a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat *Politica internă a domniei în vremea lui Matei Basarab* elaborată de Bogdan Teodorescu.

Lucrarea cuprinde următoarele capitole: Cap. I „Situația internațională a Țărilor române în prima jumătate a secolului al XVII-lea”; Cap. II „Relațiile dintre Țările române în vremea lui Matei Basarab”; Cap. III „Baza socială a domniei. Raporturile domnului cu marea boierime”; Cap. IV „Marele domeniu în timpul lui Matci Basarab”.

În afara acestor capitole lucrarea mai cuprinde „Introducere”; „Concluzii”; „Bibliografie selectivă”.

Comisia de doctorat a fost alcătuită din *prof. univ. dr. Radu Manolescu*, președinte; *prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu*, conducător științific; *prof. univ. dr. Dinu C. Giurescu*, *dr. Damaschin Mioc*, *dr. Panait I. Panait*, membri.

În unanimitate, comisia de doctorat a acordat lui *Bogdan Teodorescu* titlul științific de *doctor în istorie*.

MIHAIL KOGĂLNICEANU, *Opere*, IV, Oratorie, II 1864—1878, Partea a II-a 1868—1870; Partea a III-a 1870—1874; V, Oratorie III 1878—1891, Partea I-a 1878—1880. Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Georgeta Penelea, Edit. Academiei R.S.R., București, 1980, 486 p.; 1982, 510 p.; 1984, 461 p.

După cum am avut prilejul să subliniez și cu ocazia prezentării părților I (1864—1868) și IV (1874—1878) ale rubricii *Oratorie* din vasta operă a lui Mihail Kogălniceanu, editate cu atita acribie și scrupulozitate de avizata cercetătoare dr. Georgeta Penelea¹, iață acum că autoarea și-a dus la bun sfârșit dificila obligație de a înmănunchia în patru tomuri copioase toate discursurile ținute de marce om de stat român între 1864—1878, ba chiar să treacă cu un deosebit curaj și la abordarea ultimei perioade a activității lui în acest domeniu, publicind cuvântările și intervențiile din scurtul interval 1878—1880.

Trebuie de la început mărturisit că foarte rar s-a constatat un asemenea atașament demonstrat din partea unui istoric față de imensa producție intelectuală a lui Mihail Kogălniceanu, Georgeta Penelea, devotându-se restituirii textelor integrale—amplu și savant comentate—a discursurilor susținute în cadrul prodigioasei lui activități parlamentare.

Fiecare tom din cele trei luate acum în discuție este precedat de cîte o introducere erudită în care editoarea atrage atenția asupra problemelor celor mai importante abordate de marele nostru bărbat de stat în împrejurările politico-istorice ale momentelor respective, din care multe au fost dramatice. Astfel, în perioada 1868—1870, M. Kogălniceanu, vechi și statornic colaborator al lui Alexandru Ioan Cuza, acceptă postul de ministru de interne în guvernul — de nuanță conservatoare — format la 16 noiembrie 1868 de către Dimitrie Ghica, în condiții de instabilitate a țării pe plan extern și de dificultăți și contradicții înăuntru ei. După cum subliniază cu drept cuvînt editoarea, Kogălniceanu, preocupat să continue și să consolideze programul de reforme introdus sub domnia lui Cuza, a trebuit să facă față atacurilor neîntrerupte ale diplomației și

¹ Vezi „Revue roumaine d'histoire”, XVII (1978), nr. 4, p. 778—780.

presei străine privind situația din România și accasta cu atit mai mult cu cit era singura personalitate marcantă a guvernului. Astfel el a combătut cu multă energie exagerările și interpretările denaturate făcute în străinătate asupra problemei evreiești în România, Kogălniceanu insistind cu toată tăria că aceasta constituie o afacere din domeniul strict intern al țării și că „prin școală și armată” evreii urmau să-și găsească locul firesc în aparatul tinărului nostru stat, încadrîndu-se ca cetățeni loiali în viața sa socio-economică și politică. Pe de altă parte bărbatul de stat a fost nevoit să apere și politica de înarmare a României, care-și făurea o armată menită a-i apăra hotarale și demnitatea națională în fața criticilor din ce în ce mai vehemente și mai răuvoitoare ale Austro-Ungariei, ce privea cu teamă și suspiciune la emanciparea din ce în ce mai pronunțată a principatului față de tutela insuportabilă a Porții otomane și a puterilor garante. Ca ministru de interne, după cum arată inspirat Georgeta Penelea, acceptînd cu un profund devotament și o vădită disciplină slujba de „simplu soldat”, acolo unde altădată ținuse frinele puterii în mîni ca premier, Kogălniceanu s-a sacrificat și a înțeles să lupte în anii 1868—1870 pentru îmbunătățirea sistemului administrativ, democratizare instituțională și reducerea efectelor nocive ale birocratismului. Deși a susținut descentralizarea aparatului de stat, totuși „acolo unde prea adesea se manifestau spiritul anarhic, arbitrarul, coteria”, așa cum arată editoarea, Kogălniceanu s-a opus energic libertății de acțiune anarhică la nivelul comunelor sau județelor, pentru a asana moravurile sociale corupte de o demagogie găunoasă și sterilă. El a redus, în același timp din atotputernicia prefectilor, în dorința plină de tact, de potolire a patimilor, de anihilare a politicianismului gratuit și îngust. Foarte preocupat — ca totdeauna — de lumea satului, vajnicul ministru a căutat să ameli-

oreze condiția primarilor, să insuflă țăranului, condus de oameni capabili, „ideea de drept și demnitate”. În sfârșit, ține să sublinieze Georgeta Penelea, pus în situația de-a organiza alegeri legislative în 1869, Kogălniceanu a dat dovadă de o moralitate politică excepțională, reușind să cîștige voturi, fără nici o constrângere electorală, pentru conservatorii moderați ai lui D. Ghica, în detrimentul radicalilor din jurul lui I.C. Brătianu. În limitele impuse de imperativele momentului, curajos om politic — fără a aduce inovații spectaculoase pe plan legislativ și administrativ — a trecut încă odată, cu mare succes, proba de foc a patriotismului dezinteresat, militînd pentru implantarea unei etici strict în moravurile politice atît de tulburi ale acelor vremuri.

Prezentarea discursurilor, intervențiilor, amendamentelor și propunerilor făcute în Parlament în anii 1868—1870 de Kogălniceanu, este realizată cu același spirit de înaltă profesionalitate specific Georgetei Penelea, care însoțește textele publicate de note, comentariile și explicațiile docte de rigoare.

Continuarea editării operei oratorice a marelui nostru om politic pentru perioada 1870—1874, este cuprinsă în cadrul părții a III-a din colecție ce a văzut lumina tiparului acum doi ani. După cum se știe acest interval cronologic a fost foarte furtunos pe scena politică românească, a dus la criza dinastică din 1870—1871 într-un context extern foarte nefavorabil creat ca urmare a înfrîngerii Franței în războiul cu Prusia, avînd ca rezultat unificarea Germaniei într-un imperiu autocrat sub tutela autoritarului cancelar Bismarck, sporînd dificultățile pe plan extern ale țării noastre, amenințată acum și mai mult de veleitățile de dominare economică din partea Austro-Ungariei și de limitare a suveranității sale din partea Porții otomane. Guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu, format la 11 martie 1871, a constituit un paliativ la o situație critică, dar s-a dovedit necesar pentru a salva țara de primejdii din exterior și de unele tendințe anarhice interne. În acești ani Kogălniceanu a rămas în opoziție, dar n-a fost mai puțin activ în viața politică a României. După cum insistă Georgeta Penelea, pe plan extern marelui nostru om de stat a rămas un adept constant al menținerii prevederilor Tratatului de la Paris (1856) meit a constitui „garanția existenței noastre politice, a autonomiei noastre”. Cu toate acestea el a îndemnat la moderație și reținere în relațiile cu Rusia, care se arătase o sprijinătoare a Unirii din 1859. În schimb Kogălniceanu înfierează cu toată puterea inerția Porții otomane, incapabilă să înțeleagă spiritul nou transformator ivit nu numai în țara noastră dar în întreaga Peninsulă Balca-

nică dominată de autoritarismul obtuz al sultanului și care refuza să observe realitatea incontestabilă a desprinderii obiective a României — ca și a celorlalte națiuni — de sub o tutelă anacronică și vetustă. Pe plan intern marelui om politic a condamnat lamentabila afacere a concesiunii căilor ferate române către concernul Strusberg și modul în care au fost prejudiciate interesele statului român, dar a manifestat aceeași „cumințenie” politică în Parlament pentru a nu exacerba pasiuni și așa destul de violente și a nu aduce dezagremente în plus, pe plan extern, țării noastre. În problemele agrare — atît de delicate în România anilor '70 ai veacului trecut — Kogălniceanu a urmărit cu neliniște acțiunile șovăielnice ale guvernului conservator, prea puțin interesat în îmbunătățirea situației țărănimii și a insistat pentru rezolvarea grabnică a situației însurăților și a spornicilor, acea categorie socială creată după 1864 și care trebuia să fie neapărat împroprietărită. Deși a apăra în sine proiectul înființării „Credutului funciar rural”, propus în 1873, lui Kogălniceanu i-a dispăcut forma în care urma să acționeze această instituție, supunînd la condiții suficiente de grele pe țăranul creditat. Și în problemele bisericești, inimosul bărbat politic s-a arătat la fel de intransigent, militînd pentru separarea radicală a vieții ecleziastice de aceea de stat și de punere a învățămîntului religios sub controlul statului. În concluzie, editoarea arată că în perioada 1870—1874, deși aflat pe băncile opoziției, Kogălniceanu n-a combătut, în mod steril guvernul conservator al lui Lascăr Catargi, ci a luptat pornind de la o poziție de principiu, apărînd interesele fundamentale ale țării atît pe plan intern cît și extern, deși, din nefericire, n-a avut totdeauna — cum era și firesc — cîștig de cauză.

Textul materialelor oratorice din perioada amintită este prezentat în aceeași manieră exhaustivă de către Georgeta Penelea, care datorită ampleror note explicative și identificări ajută mult cititorului spre a parcurge cît mai folositor o operă atît de variată și de interesantă.

Încheindu-și în mod strălucit obligația de a edita opera oratorică a lui Kogălniceanu, din perioada 1864—1878, Georgeta Penelea a trecut prin recentul volum editat în 1984 la studierea ei în ultima parte a vieții autorului 1878—1891. Partea I-a, cuprinzînd sfîrșitul deceniului al optulea al secolului trecut, constituie epoca din care editoarea publică discursurile și intervențiile parlamentare ale lui Kogălniceanu adică anul 1878—1880. Este o epocă crucială din istoria României, preocupată în mod ferm să-și apere, să-și consolideze și să-și facă recunoscută independența pe plan internațional, în condițiile dezavantajoase create ei — ca și a celorlalte

țări mici — de către marile puteri prin hotărârile arbitrare ale Congresului de la Berlin (iulie 1878). Amestecul în treburile interne ale statului nostru adică impunerea revizuirii textului Constituției pentru rezolvarea — parțială — a problemei evreiești, modificările teritoriale (pierderea celor 3 județe de la gurile Dunării în schimbul alipirii Dobrogei) și răscumpărarea în condiții draconice a căilor ferate de la consorțiul german condus de bancherul Bleichröder a fost pe cît de dureros, pe atît de nedrept. Dar acesta a fost prețul pe care România a trebuit să-l plătească principalelor puteri europene pentru recunoașterea independenței, cîștigată de fapt prin vărsarea singelui ostașilor ei pe fronturile de luptă de la sudul Dunării. Iar Kogălniceanu în calitate de ministru de interne în guvernul format de I.C. Brătianu, la 11 iulie 1879, a trebuit să pledeze, uneori împotriva voinței lui, pentru aprobarea de către Parlamentul nostru a sacrificiilor cerute, deoarece, incontestabil, cîștigul obținut, oricît de greu plătit, era decisiv pentru dezvoltarea ulterioară a statului. Anii 1878—1880 au fost și ei — după aplanarea conflictului cu Rusia la 7 februarie 1879 pentru înălțimile de la Arab Tabia — importanți pentru integrarea treptată administrativ-politică și organizatorică a Dobrogei în cuprinsul României. Ieșirea la Marea Neagră era de o importanță vitală pentru viitorul economic al țării, încît Kogălniceanu — după cum subliniază editoarea — a pledat mult pentru dezvoltarea porturilor și în special a Constanței, menită să ajungă „plămîmul României”. Nouă și complexă a apărut în această perioadă și chestiunea organizării instrucțiunii publice în Dobrogea, vechi pămînt românesc, unde școala avea menirea să devină în primul rînd un element de întărire a sentimentului patriotic și să asigure coeziunea spirituală a întregii populații.

Kogălniceanu a depus o activitate susținută și în alte probleme de interes mai restrîns dar, nu lipsite de o anumită însemnătate, ca de pildă organizarea asistenței sanitare a țării, unde se constatau destule abuzuri, îmbunătățirea activității cadrelor de conducere pentru asigurarea unei administrații mai eficiente etc., dar nu totdeauna rezultatele au corespuns intențiilor. De aceea, după cum remarcă cu deplină dreptate editoarea, Kogălniceanu era sătul „de îmbunătățiri rele” iar conștient, după o practică parlamentară îndelungată, de carențele democrației burgheze instaurate cu două decenii înainte în România, releva cu o viziune premonitoare că nu înțelegea „că în o țară democratică se cuvine numai plutocrației să aibă dreptul de a fi în Parlament” dorind din totdeauna „ca și oamenii săraci să poată avea mijloace de a veni să spună cuvîntul lor în afacerile statului”.

Textele contribuțiilor oratorice ale marelui nostru om de stat din această perioadă sînt redată — ca și în celelalte volume — prin comentariile și completările necesare cu aceeași acribie și conștiințozitate profesională care fac cinste Georgetei Penelea.

Nu putem decît felicita pe editoare pentru imensul serviciu care îl aduce istoriografiei românești prin punerea la dispoziție — în condiții excelente — a operei oratorice a lui Mihail Kogălniceanu, desfășurată vreme de atîtea decenii și să-i urăm în continuare succes și putere de muncă spre a-și duce la bun sfîrșit misiunea de a încredința luminii tiparului și restul cuvîntărilor rostite de marele nostru bărbat de stat pînă la încheierea vieții sale.

Paul Cernovodeanu

Al. Zub, *Pe urmele lui Vasile Părvan*, Edit. Sport — Turism, București, 1983, 383 p.+18 pl. ilustrații.

Personalitatea complexă, tulburătoare a lui V. Părvan, „discipolul” împăratului-filosof Marcus Aurelius, a stîrnit încă din timpul vieții pasiuni aprinse. „Cum să nu-i fi iritat pe unii, prin ambițiile și reușitele ei, și cum să nu-i fi entuziasmat pe alții prin marea energie pe care o punea în slujba idealității?” se întrebă Al. Zub (p. 10). Contemporaneitatea și posteritatea lui V. Părvan sînt străbătute de aceste două tendințe divergente, încărcate, uneori, de prea mult spirit, contestatar ori partizan. A trebuit să treacă mai mult de o jumătate de secol, de la trecerea în neființă, a lui Părvan pentru a se crea un interval temporal necesar stingerii pa-

milor individuale și detașării de ele a diahohilor protagoniștilor dramei. Numai așa perspectiva istorică a fost întreg exploatată în încercarea de a evalua sub toate unghiurile — temerar deziderat — opera Magistrului. Situația mai sus arătată a împiedicat realizarea unor lucrări ample care să abordeze, dacă nu *opera omnia*, cel puțin aspecte parțiale, apărînd doar articole, note, studii introductive la ediții Părvan și foarte prețioase editări de documente relative la corespondența și activitatea savantului. În ultimul deceniu însă, cercetarea și restituirea operei lui Părvan au cunoscut o remarcabilă resurrecție, prin reeditarea unor lucrări importante

alc savantului de către R. Vulpe¹, R. Florescu². În cadrul acestei acțiuni de recuperare și valorificare a mesajului operei marelui savant, un loc particular îl deține Al. Zub, care nu s-a mărginit doar la restituții documentare³ ori receditări⁴, ci a pus la îndemina celor interesați un prețios instrument de lucru⁵ și, mai cu seamă, șlefuieste prețioase „pietre pentru templul” datorat de cultura românească lui V. Pârvan⁶. Editura Sport-Turism nu putea alege un mai potrivit invictor al călătoriilor savantului „în lumea imaginară și în lumea reală” (p. 11), pentru că nimeni, astăzi, în cultura noastră nu este mai aproape decât Al. Zub de opera și atmosfera pârvaniană, de omul Pârvan.

Pe urmele lui Vasile Pârvan⁷ este o carte captivantă, lucru rar în domeniul științific. Faptul se datorează atât naturii biografiei lui Pârvan, văzută de G. Călinescu incitantă „ca o viață plutarchiană” cit și talentului și pasiunii celui care a surprins și a redat tumultul și calmul (a fost oare și așa ceva?) acestei vieți. Tocmai de aceea comentatorul îi este foarte greu să abordeze această carte după un tipar „ortodox” — impus, în parte, și de natura operelor — tipar care presupune, în general, rezumarea pe capitole a cuprinsului cărții, însoțită, eventual, de câteva referiri critice sau nu. Desigur, cel care ține la tipar poate aplica un asemenea „pat al lui Procust” și acestei cărți, dar incontestabil, forța ei evocatoare, sensibilitatea și finețea surprinderii celor mai intime aspecte ale personalității lui V. Pârvan, un anume fior inefabil lăsat de lectura ei er fi disipate.

Cartea semnată de Al. Zub are menirea dintîi nu de a transmite informații despre călătoriile reale și imaginare ale savantului, ci de a-l invita pe lector la meditație asupra sensului întregii sale activități, de a porni singur pe urmele lui Pârvan. De aceea, câteva glose privind receptarea mesajului pârvanian în istoriografia antichității noastre sînt mai aproape de sensul acestei cărți, decât o cuminte prezentare, care nu ar da seamă cu adevărat de ecoul declanșat de apariția ei.

Creator de școală, organizator și conducător de instituții — dar nici una nu-i poartă numele — și reviste, prestigioase propulsoare ale cercetării istorice, V. Pârvan este revendicat, în primul rînd, de această istoriografie a antichității României, care,

în cea mai mare parte, vede în el pe adevăratul ei întemeietor. Fără îndoială, nu se poate trece cu vederea însemnata operă a lui Al. Odobescu ori a lui Gr. Tocilescu, dar trebuie relevat că aceștia au mai mari și mai multe merite în creșterea prestigiului extern al istoriografiei românești, decât în formarea discipolilor, care să o întărească în interior pentru a da, apoi, mai multă substanță manifestărilor din afară. Sau tocmai aceste cohorțe de specialiști sînt, pentru Pârvan, opera și titlul de glorie *aere perennis*. Nimeni pînă la el și nimeni după el nu a creat o asemenea școală; pilda sa a declanșat o nobilă emulație între elevii săi, deveniți ei înșiși magistri, care au voit să-și depășească, pe acest plan, Magistrul. Chiar și detașarea de Pârvan a avut consecințe favorabile sub unghiul creării de „școală”, de instituții etc. Faptul că a beneficiat de o poziție social-administrativă adecvată nu modifică cu nimic situația. Cîți nu au avut poziții și mai favorabile decât acest dăruit muncii pe toată viața, și nu s-au aplecat decât spre o hedonistă interpretare a lui *primum vivere*, lăsînd altora urmarea — *deinde philosophari*! Este ilustrativă în acest sens, exemplara caracterizare a lui V. Pârvan realizată de J. Carcopino, citată de Al. Zub, : „Era convins că în ciuda tuturor măririlor teritoriale și a oricăror creșteri de bogății materiale și de populație, o *România Mare* nu va exista în adevăr decât în ziua cînd, îndepărtînd orice tutelă intelectuală, patria sa se va fi arătat în stare să se ia la întrecere în toate domeniile științei cu națiunile cele mai vechi cultivate. A-i asigura această independență spirituală, a pregăti această nobilă emulație, iată scopul pe

⁶ Vasile Pârvan — *biobibliografie*, București, 1975.

⁶ Vasile Pârvan. *Efigia cărturarului*, Iași, 1974.

⁷ *Cuprins*: Cuvînt înainte — 9; Peregrinări nedorite — 17; Excelsior! — 25 Etape formative — 29; Impresii din Germania — 41; Sub semnul Unirii — 66; Un mesaj regenerativ — 73; Sub cerul Italiei — 81; Ex Decreto Ordinis Philosophorum — 89; Cu Marc Aureliu în universul etic al stoicilor — 96; Nelinește și speranță — 109; Cultul comun al idealului — 115; Periplu didactic — 136; A călători cu înțelepciune — 149; Țara de Apus — 156; Lumea savantă a epocii — 170; În țara unde chiparoșii... — 189; Lumea ideilor și formelor istorice — 216; Despre durată, ritm devenire — 230; Bunul samaritan — 240; În lumea muzicii — 251; Universul formelor plastice — 268; Interogînd viața — 280; Itinerar arheologic — 286; Măndrele posterității — 325; Bibliografie selectivă — 356; Indice de nume — 364.

¹ *Dacia, Călătoriile străvechi din regiunile carpato-dunărene*, București, 1937, 1957, 1958, 1967, 1972; *Începuturile vieții romane la Gurile Dunării*, București (1923), 1974

² *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, (1926³), 1982, însoțită de o interesantă *Post-fașă*, semnată de editor.

³ *Correspondență și acte*, București, 1973.

⁴ *Scrieri*, București, 1981.

care și-l dăduse existenței sale, sarcina căreia fi sacrificase tot, plină și propria lui viață, cu siguranță scurtată de intensitatea sforțărilor și de eroismul surmenajului său” (p. 330).

Nu este un elogiu de circumstanță mărturisirea marelui istoric francez și aceasta trebuie să determine o reconsiderare globală a tot ceea ce s-a realizat în istoriografia noastră de la Pârvan încoace și cât s-a înfăptuit sub semnul lui. Revendicându-l pe V. Pârvan se naște letigima întrebare — de ce nici un istoric al antichității nu i-a consacrat o monografie amplă, de referință? Nu este lipsită de interes enunțarea, în acest context, a citorva tendințe diferite în dezvoltarea cercetării istoriei noastre vechi față de stadiul Pârvan, unele pozitive, altele nu. Transformarea țării într-un adevărat șantier arheologic, dispersarea coordonării în mai multe centre — fiecare în parte mai puternic decât centrul creat de Pârvan — proliferarea revistelor și a altor forme de valorificare a cercetării, a muzeelor sînt fapte incontestabile sub unghi cantitativ și, poate, Magistrul ar fi fericit la contemplarea lor. Numai că extazul în fața atîtor realizări nu poate acoperi insuficiența lor valorizare pe plan teoretic. Sînt absente

⁸ Cf. V. Lica, în „Cronica”, a XVII, nr. 41 (871), 8 oct., 1982 (Iași), p.4.

Vasile Lica

NICOLAE, DUNĂRE, *Civilizație tradițională românească în curbura Carpatică Nordică*, Edit. științifică și enciclopedică, București 1984, 312 p.

Cu prezenta lucrare se încheie *trilogia carpatică etnologică* — Arta populară din Valea Jiului (1963), Țara Birsei (1972, I; 1974, II) și Bistrița-Năsăud (1977) împreună cu *Civilizație tradițională românească în Curbura Carpatică Nordică* (1984).

Astfel, profesorul N. Dunăre (coordonator și autor principal) își încununează consecventul său demers științific printr-o sinteză regională ce abordează teritoriul de vecinătate și interferență milenară de larg orizont interdisciplinar și comparativ dintre nordul României (Oaș, Maramureș, Năsăud, Țara Dornelor, Gurghiu-Bilbor-Toplița, Obcinile Bucovinei, Țara Lăpușului), pe de o parte și Ucraina Transcarpatică (U.R.S.S.), sudul Poloniei, estul Cehoslovaciei și nord-estul Ungariei.

Cu o documentare exhaustivă — de teren, bibliografică și muzeologică — recenta lucrare pune în valoare statutul și rolul antropogeografic — etnoistoric al poporului nostru: românii sînt în bună parte un popor carpatic,

generalizările monumentale, „zborurile” în lumea ideilor dar prezente unele manifestări ale disjunccii dintre istorie și arheologie, ale excluderii coroborării diferitelor categorii de documente, ale repudierii, uneori, a metodelor filologiei clasice, manifestări de care nu este străin nici autorul acestei recenzii. Eliminarea lor presupune căutarea dreptei cumpene dintre „arheologizare” și „filologizare” realizată de către V. Pârvan.⁸

La încheierea acestor „glose”, nimic nu este mai reconfortant pentru spiritul celor care vor să pășească — mai aproape sau mai departe — pe urmele lui Pârvan decât reamintirea citorva fragmente din „posteritatea” Magistrului. P. Constantinescu spunea că „tragică va fi fost, desigur, și existența lui de om, dar tragedia care ne interesează public e de a fi asaltat cu răni sfîșietoare absolutul: o dramă pe planul idealității” (p. 338). Pentru Al. Zub, V. Pârvan este „o permanență a culturii noastre, dincolo de orice controversă, un factor viu și incitant, la care vom apela mereu, descoperindu-i noi frumuseți. A ne întoarce mereu la ea este a încerca să forăm mai adînc în propria noastră ființă” (p. 355).

Ce altă caracterizare s-ar potrivi mai bine acestei cărți de suflet despre Pârvan, decât propria formulare a autorului ei: „Și apelînd (la ea) ne vom simți mai tari în lupta cu sfînxul”!

iar cea mai mare întindere a Carpaților reprezintă o lume românească. Este vorba de un adevăr obiectiv, învederat în mod pluridisciplinar, care va trebui avut în vedere de colectivele sau cercetătorii care se vor apleca asupra istoriei sociale și etnoculturale a oricăroră din regiunile carpatice.

Contribuțiile informative ale lucrării, apelul larg la rezultatele științelor istorice, rigurozitatea interpretărilor pe care le pune în circulație, originalitatea tematicii tratate, fac din aceasta o sinteză etnologică de referință pentru orice istoric (fie acesta arheolog, medievist ori modernist) preocupat de regiunile care încadrează lanțul carpatic al României și contextul sud-est-central european al acestuia.

În fiecare din capitolele lucrării — vefre etnoculturale (p. 10—32), structura antropologică a populației (p. 33—38), procesul arhaic de diferențiere ocupațională (p. 39—41), treptele agriculturii tradiționale (p. 42—67), orizontul păstoritului (p. 68—142), funcțiile

antropogeografice și etnoculturale ale pădurăritului (p. 143—147), mineritul regional în context național (p. 148—178), funcția etnoculturală cis- și transcarpatică a meșteșugurilor (p. 179—184), creații etnoartistice regionale (p. 185—241), privire recapitulativă (p. 242—258), cărora se adaugă semnificativele *deschideri* din introducere (p. 5—9) și extrem de bogata bibliografie română și de peste hotare, îndeosebi din țările care înconjoară Carpații, bibliografie în care se asociază echilibrat izvoarele istorice, cu cele antropogeografice, lingvistice, economice, etnologice, sociologice, cu cele antropologice, folcloristice și de filozofia și psihologia culturii. Și pentru că sintem la c u p r i n s, ținem să subliniem utilitatea ampleror rezumate german și englez pentru comunicarea acestui mesaj etnologic și etnoistoric românesc specialiștilor de peste hotare, precum și contribuția materialului ilustrativ, bogat și bine selecționat, constind din hărți, desene de obiecte, unelte și tipuri de construcții, fotografii reprezentative pentru fiecare capitol.

Din cele cca 25 de zone sau subzone etnografice, cite încorporează regiunea numită convențional Curbură Carpatică Nordică, autorul pune în valoare informațiile arhivistice, bibliografice și de teren referitoare la *saptele zone-vetre etnoistorice și etnoculturale* de un mare răsunet românesc: Țara Oașului, Maramureșul istoric, Cîmpulung Moldovenesc din Obcinele Bucovinei, Țara Dornelor, Valea Gurghiului situată în centrul Văii superioare a Mureșului, Țara Năsăudului, Țara Lăpușului, de la intersecția Țării Chioarului, cu zona minieră Baia Mare, Maramureșul istoric și zona Năsăudului. Din tratarea acestora se remarcă îndeosebi *tipurile de răspuns etnoistoric și etnocultural* care s-au desprins în cazul fiecăreia și care, într-un ansamblu regional de unitate și continuitate, conferă unele diferențieri nuanțate cu exactitate, atât sub prisma surselor istorice informative, cit și sub aceea a notelor etnologice particulare, fie acestea de ordinul culturii materiale, fie de cel al culturii spirituale răsfrînte în creațiile folclorice plastice, literare, muzicale, coregrafice, teatrale.

Se demonstrează, în temelul surselor arheologice și medievistice cunoscute, că, asemenea faptelor relevante în întreg spațiul românesc, în cuprinsul Curburii Carpatice Nordice, și anume în continuarea nucleelor din jurul fostelor *dave* ori a unor așezări omenești cu funcții asemănătoare, încă din epoca etnogenezelor românilor, anumite unități ori subunități teritoriale (populate inițial în întregime, iar ulterior în bună parte, de aceeași etnie autohtonă) au constituit *teritorii-nucleu, zone-vetre etnoculturale* de formare, conservare și

de continuitate etnoistorică și etnoculturală *mici români populare* prestateale.

Diferențierea vetrelor etnoistorice și etnoculturale din ansamblul zonelor etnografice care compun regiunea cercetată și prezentarea lor succesivă (în funcție de situarea lor antropogeografică), individualizate printr-un mai pronunțat caracter tradițional, printr-o remarcabilă personalitate de bază a populației zonale, cu un înalt nivel de autenticitate istorică și culturală, conferă, în ansamblul monografiei, un aport deschizător de drum pe linia demersurilor desfășurate de autor pentru cercetarea, evaluarea și selecționarea diferitelor fenomene de civilizație, fie acestea de factură tradițională sau contemporană. Considerăm că acest popas preliminar de abordare a unităților și subunităților reprezentative pe plan regional a înlesnit atât înțelegerea specificului creațiilor materiale și spirituale din regiune, cit și căutarea, dezvoltarea și fundamentarea unor modalități de valorizare contemporană a moștenirilor din domeniul civilizației tradiționale spre a corespunde exigențelor cultural-artistice contemporane.

De o deosebită însemnătate pentru munca de cercetare și interpretare a materialelor arheologice și medievistice referitoare la sistemele ocupaționale străvechi și vechi, este neîndoiește conținutul capitolului referitor la *Procesul arhaic de diferențiere ocupațională*. Considerăm foarte important pentru un interpret al materialelor arheologice și medievistice să ia act de faptele și fenomenele de civilizație și cultură populară care converg în *modalitățile comunitare de apropiere a resurselor naturale*, care au condus la constituirea atitor *sisteme ocupaționale* (diferențiate din punct de vedere morfologic, structural și funcțional).

Corelat cu agricultura, dezvoltat în bună parte în serviciul agriculturii tradiționale, precum și în cel al meșteșugurilor pentru prelucrarea produselor animale, păstoritul dobîndește în sinteza lui N. Dunăre o tipologie clasică, de largă valabilitate europeană: sedentar (desfășurat în cuprinsul gospodăriei din vatra satului), local (cu vâratul pe hotarul agricol din preajma vetrei satului și iernatul în sat), pendular (de pendulare simplă și de pendulare dublă) și transhumant (transhumantă redusă și amplă). De o mare însemnătate istorico-economică a fost păstoritul de pendulare dublă (cu iernatul, uneori cu toamnă, iernatul și primăvara în zona finețelor de sub pădure, de pădure și de munte a propriului sat, mult mai aproape de sat decît zona de pășune pentru vârat), întrucît a scutit multă vreme pe locuitori de recursul la formele transhumante. Fenomenul se bucură de o amplă documentare, încă de la primele

atestări medievale (p. 69—80). În temeiul unor surse bibliografice și al unor cercetări proprii la fața locului, autorul poate conchide pe bună dreptate: „Aceste tipuri de păstorit au fost practicate de toate etniile în zonele prielnice din punct de vedere agro-geografic și fitotehnic, precum și în funcție de nivelul cererii produselor zootehnice pe piața zonală, regională etc. Cînd n-a fost necesar și posibil, formele pendulatoare și transhumante n-au fost practicate de nioi una din etniile dintr-o unitate etnoculturală... Fenomenul etnologic ca atare s-a desfășurat similar și în cazul celorlalte populații europene; fie ele greco-romane, germane, slave, ugrofinice..., însăși populația germanică din Europa centrală și occidentală sau cea din țările nordice a practicat din plin păstoritul tuturor ramurilor zootehnice” (p. 83).

Dezvoltată din păstoritul de pendulare dublă, transhumația pastorală exercitată de principalele zone de păstorit (Mărginenimea Sibiului, Țara Birsei, Munții Brefcu etc.) a jucat un mare rol în consolidarea unității etnoculturale a tuturor provinciilor istorice românești, inclusiv în iradierea a numeroase valori materiale și spirituale în direcțiile Nord-Est, Nord și Nord-Vest, dincolo de frontariile țării. Tratarea fenomenelor de comunicare în Curbura Carpatică Nordică, amănunțită, sistematică și documentată pluridisciplinar și pe temeiul unor bogate surse bibliografice europene din ultimul secol de cercetări constituie o contribuție științifică remarcabilă, posibilă numai în anii noștri (p. 114—147).

Pentru întia oară în literatura etnologică românească se realizează o sinteză națională a mineritului tradițional, concomitent cu relevarea funcțiilor sale istorice, antropogeografice și etnoculturale, prin trecerea treptelor

și formelor de exercitare minerești în ansamblul ocupațional: culesul, spălătul și alesul aurului (continuitate funcțională în timp și spațiu), mineritul arhaic la suprafață și cel în subteran, apartenența covârșitoare românească a populației miniere (documentată cu date statistice inedite), precum și vasta analiză a terminologiei miniere (stabilitate etnodemografică, continuitate și tinere etnoculturală). Pe lângă legăturile interne, interregionale ale mineritului, o însemnată la fel de mare au avut-o legăturile mai largi cu țările învecinate: „Dealtfel, către Moldova, Bucovina, iar de acolo spre Ucraina Trascăritică, și mai departe spre Polonia și Cehoslovacia, legăturile au fost mult înlesnite de funcțiile văii de la Rodna, important centru de tranzit în timpul Evului Mediu. Cu Ucraina Trascăritică și cu Cehoslovacia s-au înregistrat legături și prin mijlocul bazinului minier Baia Mare” (p. 177).

Un interes etnologic comparativ îl suscită și tratarea unor tipuri arhitectonice populare în context regional carpatic (șura poligonală, șura cu sin, stîna, finarul) sau chiar în context eurasiatic (gospodăria cu curte închisă și întărită).

Alte desfășurări creatoare în cadrul comunitar al civilizației tradiționale românești din regiune s-au cristalizat într-o seamă de remarcabile polivalențe etnoartistice: în forma și decorul uneltelor, mobilierului, ceramicii, în pictură, decorul pieselor de port, măștile populare, arta țesăturilor și broderiilor, cu o particulară semnificație etnoistorică. Monografia constituie un mesaj documentat adresat istoricilor și etnologilor din țară și de peste hotare.

Maria Bătcă

MIROSLAV TEJCHMAN, *Boj o Balkán. Balkánské Státy v letech 1939—1941* (Lupta pentru Balcani. Statele balcanice în anii 1939—1941), Akademia, Praga, 1982, 252 p.

Lucrarea reprezintă, după chiar mărturisirea autorului, un efort de a prezenta succint istoria politică a statelor din zona Balcanică — fără a stăruia asupra evoluției istorice a fiecărei țări în parte — pe parcursul primilor doi ani ai celui de al doilea război mondial. Este, de fapt, o tentativă de a prezenta istoria unei arii geografice determinate în contextul relațiilor sale inter și extra-zonale, cu accent precumpănitor pe raporturile dintre marile puteri și statele circumscrise spațiului balcanic, spațiu considerat într-o viziune mai apropiată de noțiunea

de zonă sud-est europeană. Avertizînd că prin complexitatea problematicii abordate este exclusă posibilitatea unor răspunsuri exhaustive — inclusiv, între altele, din cauza accesului limitat la unele arhive, a lacunelor din literatura istorică de specialitate — M. Tejchman declară că și-a propus să răspundă prin lucrarea sa la cîteva chestiuni esențiale ale temei abordate: politica marilor puteri față de fiecare țară balcanică și de ansamblul zonei și rolul Balcanilor în relațiile internaționale; relațiile interbalcanice, bi și multilaterale, politica externă a țărilor balcanice față

de puterile adiacente zonei și față de marile puteri etc.

M. Tejchman, cunoscut prin studiile și lucrările sale privind istoria unor țări balcanice și a relațiilor internaționale în special în deceniile patru și cinci ale secolului nostru, și-a alcătuit lucrarea pe care o semnalăm acum pe baza consultării unor fonduri de arhivă din Cehoslovacia, Anglia, Bulgaria, R.D.G., R.F.G., Iugoslavia, România, a unor colecții de documente diplomatice editate în numeroase țări, ca și a altor izvoare istorice și a literaturii de specialitate.

Lucrarea este structurată pe cinci capitole ale căror titluri le menționăm pentru a facilita cititorului o mai precisă conturare a tematicii întregii monografii: statele balcanice în primele luni ale celui de al doilea război mondial (septembrie-decembrie 1939); lupta pentru stăpânirea politică și economică a Balcanilor (primăvara 1940); influența succesorilor militare naziste asupra statelor balcanice (vara 1940); agresiunea italiană asupra Balcanilor (toamna 1940); dominarea Balcanilor de statele Axei fasciste.

Autorul subliniază că din sec. XIX Balcanii, din cauza poziției strategice și a resurselor de materii prime, au devenit un loc tradițional de conflict între interesele marilor puteri europene și că rivalitatea dintre marile puteri imperialiste în sud-estul Europei și „în special lupta pentru dominarea” acestei zone a stat, într-o anumită măsură, la originea ambelor războaie mondiale. „Lupta pentru Balcani” începe în opinia autorului imediat după 15 martie 1939 când această zonă geografică dobândește o importanță sporită în conflictul de interese dintre marile puteri și se va încheia în primele luni ale anului 1941 cu victoria, temporară, a puterilor

Axei și în special a Germaniei naziste. Este neîndoielnic că abordarea unor probleme atât de numeroase și de evidentă complexitate cum sînt acelea implicate de tema acestei cărți semnate de Miroslav Tejchman pot crea dificultăți oricărui cercetător, mai ales într-o lucrare care în bună măsură, prin proporțiile sale se înscrie în rîndul lucrărilor de sinteză. Dificultățile realizării unei asemenea lucrări sînt evidente, cu atât mai mult cu cît celor cauzate de accesul limitat la sursele primare de arhivă se asociază confruntarea cu o literatură istorică nu numai lacunară, ci exprimînd puncte de vedere divergente și chiar contradictorii în unele probleme de fond, a reprezentanților diferitelor istoriografii. Autorul a urmărit să evite pe cît posibil partea nevăzută a „iceberg”-urilor rezultate din acest stadiu al cercetărilor din diferite țări făcînd apel cu precădere la sursele istorice și la literatura istorică a fiecărei țări în problemele care privesc țara respectivă. Și trebuie apreciat că în general și în cele mai multe împrejurări dificultățile nu s-au dovedit de neapăsător pentru autor. În cazul referirilor la istoria României autorul a folosit, între altele, lucrările semnate de Eliza Campus, Viorica Moisuc, Al. Gh. Savu, C. Popișteanu. Considerăm că lucrarea ar fi avut de cîștigat dacă autorul ar fi utilizat și lucrările semnate de A. Simion, I. Calafeteanu și alți istorici români și, de asemenea, dacă nu ar fi citat poate prea mult și fără a recurge la o analiză critică, puncte de vedere exprimate de autori interesați să acrediteze un anume clișeu istoriografic asupra desfășurării evenimentelor istorice și a raporturilor de cauzalitate în zona balcanică în ajunul celui de al doilea război mondial.

Ioan Chiper

A. V. DULOV, *Gheograficeskaia sreda i istorija Rosii (koneț XV-seredina XIX Vekov)*, Izd. Nauka, Moskva, 1983, 225 p.

În contextul actual, în care tradiționala disciplină a istoriei se îmbogățește cu noi ramuri (demografia și geografia istorică, ecodemografia, climatologia istorică, istoria cantitativă), școala istorică sovietică caută, la rîndul său, să fie în pas cu noutățile înregistrate în domeniul respectiv de cercetare, prin realizarea unor producții științifice corespunzătoare.

În acest sens trebuie văzută și apariția recentei lucrări a lui A. V. Dulov, cercetător la Institutul de istorie, filologie și filozofie al filialei siberiene a Academiei de Științe a U.R.S.S. Lucrarea sa urmărește în principal legăturile dintre societatea și natura Rusiei de la sfîrșitul secolului al XV-lea pînă la mij-

locul sec. XIX pe fundalul procesului istoric al producției bunurilor materiale. Mai trebuie amintit, totodată, că autorul relevă și impactul unor elemente ale mediului natural asupra dispunerii și repartiției populației Rusiei medievale, ca și asupra unor sectoare distincte ale vieții sociale și politice.

Tematica vastă a lucrării, ca și spațiul restrîns al unei prezentări nu ne permit să înfățișăm, în totalitatea lor, elementele de noutate informațională și conceptuală pe care aceasta le conține. În cele ce urmează ne vom opri numai asupra unora dintre ele.

În cadrul capitolului I „Condițiile naturale” un subcapitol aparte este consacrat

climatului Europei răsăritene de la sfârșitul secolului XV pînă la mijlocul secolului al XIX-lea. Pe baza datelor extrase din izvoarele istorice, ca și din alte surse, A. Dulov a realizat un interesant tablou al informațiilor despre fenomene meteorologice neobișnuite, pentru perioada 1101—1800 cu o periodicitate din 50 în 50 de ani. Preluind opiniile unor paleoclimatologi, între care pe I. E. Bucinski, autorul apreciază, concludiv, faptul că la sfârșitul secolului XV nu s-au înregistrat prea multe fenomene neprielnice. Odată cu secolul XVI a început o îmbunătățire a climatului Cîmpiei Ruse, iar din a doua jumătate a secolului XVII a crescut numărul anilor secetoși și a iernilor aspre¹. Anbele veacuri (16 și 17) se caracterizează printr-un cuantum destul de ridicat al secetelor.

Prima jumătate a secolului următor (al XVIII-lea) s-a caracterizat prin ierni calde pe malurile Mării Baltice, iar pentru Cîmpia Rusă a fost o perioadă cu suficientă umiditate, favorabilă agriculturii. Între 1750—1800, autorul consideră că s-a desfășurat intervalul cu cel mai profitabil climat pentru cultivarea pămîntului: în izvoarele epocii foametei apare menționată numai de două ori.

Un amănunt interesant la acest capitol îl constituie începerea din 1752 a efectuării de observații meteorologice la Petersburg, iar din 1780 și la Moscova.

Cele două decenii ale începutului de secol XIX au marcat o lungă perioadă rece, în care temperaturile medii anuale au oscilat între 3,20 și 3,25°. Urmărindu-se perioada pînă la 1861 (moment ales în chip deliberat, căci el marchează desființarea iobăgiei în Rusia) sînt consemnați numai 11 ani cu fenomene meteorologice nefavorabile, și în consecință cu recolte slabe, ceea ce îl duce pe istoricul sovietic la concluzia că acum condițiile climatice au fost în genere avantajoase pentru economia țării.

Oamenii — se subliniază pe bună dreptate în lucrare — au avut un rol important în modificarea condițiilor naturale ale Rusiei în perioada analizată. În epoca încheierii și consolidării statului centralizat rus (aproximativ sec. XV—XVI), locuitorii au acționat foarte viguros asupra naturii țării: au fost tăiate numeroase păduri, noi terenuri au fost

introduse în circuitul agricol, au fost secate bălți și smireuri.

Considerăm că tabloul astfel schițat de autor (în lucrare de altfel mult mai detaliat), al raportului climă-economie în perioada dată este extrem de interesant, întrucît baza de date astfel obținută poate contribui la o mai bună înțelegere a unor evenimente petrecute în epocile respective.

Atunci cînd tratează „Condițiile naturale și dispunerea populației” (p. 31—49), A. Dulov opinează că una din cauzele fundamentale ale densității destul de scăzute (comparativ cu țările vest-europene din aceeași epocă) a populației Rusiei medievale a constituit-o vastitatea teritoriului acestei țări. O defalcare a dispunerii pe zone a populației Rusiei la 1710, arăta o certă preponderență a zonei centrale care grupa 84% din total, comparativ cu 4% în zona nordică, și doar 12% concentrație în sud. Ulterior, datorită extinderii teritoriale înregistrate în secolul și jumătate care a urmat, precum și a colonizării masive a teritoriilor sudice care intraseră în componența Imperiului țarist, repartitia demografică zonală, a reflectat în chip firesc noua stare de lucruri: zonele nordice înregistrează o ușoară creștere la 9%, centrul cunoaște o sensibilă scădere — la 27%, iar sudul țării, în chip logic marchează un spectaculos salt — 64% (p. 41).

În ceea ce privește amplasamentul orașelor (cel puțin pentru perioada feudală), factorul hotărîtor nu l-a constituit apropierea de riuri sau de sursele de apă amenajate. Foarte importantă pentru dispunerea lor — subliniază autorul — a fost poziția față de căile de comunicație; de asemeni o premisă favorabilă a reprezentat-o și prezența unor granițe naturale protectoare (lacuri, bălți, mlaștini, păduri dese). Ca exemple edificatoare pot fi amintite în acest sens Cernigov, Novgorod, Smolensk, Vladimir etc.

În ceea ce privește aspectul opus și anume influența relațiilor sociale asupra mediului natural, în monografie se relevă cu drept temei faptul că lipsa de interes a marilor proprietari feudali (nobili, cler, dvoreani) în exploatarea bogățiilor subsolului, ca și numeroasele războaie au constituit tot atîtă piedică în calea progresului economic. De asemenea, datorită aceluiași cauze n-au putut fi puse în aplicare și valorificate la adevăratul lor potențial tehnologic multe invenții și descoperiri tehnice importante (mașina cu aburi a lui Polzunov, agregatele imaginare de Kolibin ș.a.)

În spațiul lucrării sînt urmărite în continuare și alte aspecte dintre care amintim: importanța folosirii factorilor naturali în problemele militare, particularității ale istoriei politice a Rusiei determinate de condițiile naturale, mediul geografic și agricultura,

¹ Opiniile lui A.V. Dulov privind caracteristicile perioanei amintite coincid cu remarcile lui Le Roy Ladurie care vorbind de climatul Europei medievale se referă la „mica epocă glacială”, perioadă care se întinde din 1550 pînă în 1850, cu un secol (al XVII-lea) glacial (cf. E. Le Roy Ladurie, *Histoire du climat depuis l'an mil*, Flammarion, Paris, 1967, p. 18).

mediul natural și transportul, reglementări de utilizare a naturii etc.

Lucrarea lui A. V. Dulov, rezultat al unei munci sistematice, de profunzime, avînd la bază utilizarea unor largi categorii de izvoare și a unei variate istoriografii, constituie netîndoielnic o operă de pionierat în peisajul editorial al literaturii sovietice de specialitate mai ales prin caracterul global al analizei întreprinse.

Fără a fi lipsită de unele carențe (lipsesc referirile la lucrările occidentale din acest domeniu, unele probleme sînt disproporționat tratate în raport cu altele) ea poate fi apreciată ca o investigație de o factură mai aparte în cadrul istoriografiei sovietice, atît de abundentă în producția științifică variată.

Marian Stroia

REVISTA DE ISTORIE

INDEX ALFABETIC

ANUL XXXVII, 1984

GENERALITĂȚI, ISTORIOGRAFIE, TEORIA ȘI METODA ISTORIEI

	Nr.	Pag.
BRĂTESCU, GHEORGHE, Epidemiile și consecințele lor demografice	5	430
BUSUIOCEANU, ANDREI, Fluctuațiile climatice și evoluția demografică . . .	5	468
CERNOVODEANU, PAUL, Importanța istoriei mediului înconjurător pentru demografia istorică.	5	422
CIOBANU, RADU-ȘTEFAN, Mediul înconjurător și societatea din Europa apuseană între secolele al XI-lea și al XIII-lea	5	439
CURTICĂPEANU, VASILE, Personalitatea națiunii române în gândirea istorică a lui Simion Bărnuțiu	9	869
GAVRILĂ, IRINA, CASOAR—un sistem de programe pentru demografia istorică	5	466
GHIMEȘ, GHEORGHE, Autoconducerea muncitorească — etapă calitativ superioară în dezvoltarea democrației socialiste	11	1082
PASCU, ȘTEFAN, Știința istorică românească de la Congresul al IX-lea la cel de al XIII-lea Congres	12	1168
ROMAN, LOUIS, Implicații istoriografice ale cercetării demoistorice	5	448
ȘTEFĂNESCU, ȘTEFAN, Academician profesor Ștefan Pascu la 70 de ani . . .	10	995
ȘTEFĂNESCU, ȘTEFAN, Activitatea Laboratorului de demografie istorică în contextul istoriografiei românești actuale	5	411
ȘTEFĂNESCU, ȘTEFAN, Istoria — dimensiune a creației politice a Partidului Comunist Român	11	1045
TREBICI, VLADIMIR, Demografie și istorie : spre o nouă sinteză?	5	417
* * * Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român — eveniment de însemnătate istorică în dezvoltarea socialistă a patriei	12	1157
* * * Noi direcții de cercetare în istoriografia română	9	845

INVESTIGAREA ISTORIEI ROMÂNEȘTI

Istorie contemporană

ALEXANDRESCU, ION, Economia României în perioada războiului antihitlerist	7	665
ARDELEANU, ION, 1 Mai 1939 — expresie a spiritului revoluționar antifascist al poporului român	4	301
BULEI, ION, PAMFIL NICHÎȚELEA, Coordonate ale politicii culturale în România socialistă	11	1094
CHIPER, IOAN, În culisele adversarului : capacitatea de reacție a Germaniei față de evoluția situației din România în ajunul lui 23 August 1944	8	782
CHIPER, IOAN, Situația politică din România în primăvara și vara anului 1944 în lumina unor documente germane	6	518
CIORBEA, VALENTIN, Aspecte privind contribuția Dobrogei la mișcarea de rezistență (1940—1944)	7	649
DASCĂLU, NICOLAE, Imaginea actului istoric de la 23 August 1944 în documente militare americane	7	682

	Nr.	Pag.
IACOȘ, ION, Concepția P. C. R. cu privire la sindicate și la unitatea mișcării sindicale în România (1921—1940)	12	1196
IONIȚĂ, GHEORGHE I., 1948—1984: Istoricul drum al României pe coordonatele revoluției și construcției socialiste	7	611
IONIȚĂ, GHEORGHE I., România socialistă în anul celui de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român (I)	11	1051
IONIȚĂ, GHEORGHE I., România socialistă în anul celui de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român (II)	12	1177
LASCU, STOICA GH., Mărturie documentară privind elaborarea unor proiecte ale Canalului Dunăre-Marca Neagră	6	534
LIVEANU, VASILE, Proiecte de scoatere a României din Axă (octombrie 1943—mai 1944)	8	760
PĂSLARU, ȘTEFAN, Armata — participantă activă la viața economică și social-politică a României socialiste	8	740
SPĂLĂȚELU ION, Unitatea — aspirație și împlinire în lupta clasei muncitoare din România	5	399
SURPAT, GHEORGHE, Industrializarea — temelia progresului multilateral al României	11	1067
SURPAT, GHEORGHE, Rolul partidului de centru vital al națiunii — temelia edificării socialiste a României	8	723
SAIZU, IOAN, Mesajul social-politic al poeziei mișcării de rezistență (1940—1944)	8	793
TUDOR, GHEORGHE, Activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român în etapa actuală pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor și formarea omului nou	10	941
TUDOR, GHEORGHE, Evoluția structurii sociale a României în etapa actuală și procesul omogenizării sociale	6	507
UDREA, TRAIAN, Intelectualitatea română împotriva dictaturii antonocsciene și fascismului înainte de actul istoric de la 23 August 1944	7	636

Istorie modernă

ADAM, IOSIF I., Agricultură Transilvanică în ajunul primului război mondial (II)	4	313
BERCEANU, BARBU, Aspecte ale luptei politice pentru Unire. Candidatura lui Grigorie M. Sturdza la domnia Moldovei (1859)	2	167
BERINDEI, DAN, Propaganda internă pentru Unirea Principatelor în perioada Adunărilor ad-hoc	9	854
BERINDEI, DAN, Trăsăturile definitorii ale începuturilor procesului de constituire a statului român modern	1	3
CHIRIȚĂ, GRIGORE, Condiția politică a țărânimii în epoca Unirii. Contribuția ei la crearea României moderne (1856—1866) (I)	1	13
CHIRIȚĂ, GRIGORE, Condiția politică a țărânimii în epoca Unirii. Contribuția ei la crearea României moderne (1856—1866) (II)	2	149
CRISTEA, GHEORGHE, Evoluția obștilor sătești dearendare între 1907—1916	3	226
EDROIU, NICOLAE, Răscoala țărănească din 1784—expresie a contradicțiilor social-economice din Transilvania	10	954
ISAR, NICOLAE, Contribuția fondatorilor școlii române de drept la propagandă unionistă (1857—1859)	1	29
MILIN, MIODRAG, Relațiile româno-sirbe în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza	1	63
RĂDULESCU-ZONER, ȘERBAN, IRINA GAVRILĂ, Cu privire la structura populației orașului București în epoca Unirii Principatelor	1	47
STROIA, MARIAN, Răscoala de la 1784 a țărănilor din Transilvania: context politico-diplomatic și ecou european	10	979
TEODOR, POMPILIU, Semnificația națională a răscoalci lui Horca, Cloșca și Crișan	10	964
TUDORAN, GEORGETA, Lupta politică a socialiștilor români pentru cauza progresului general al țării (1900—1914)	3	209

Istorie medie

LAZEA, EMIL, Crainici români din Transilvania. Răspândire teritorială și atribuții	9	878
RUSU, ADRIAN-ANDREI, Cnezi români din Transilvania în epoca lui Iancu de Hunedoara — Cîntecul lui Iancu	6	556

	Nr.	Pag.
SPINEI, VICTOR, Realitățile etnico-politice de la Dunărea de Jos în secolele XI—XII în cronica lui Mihail Sirianul (II)	2	126
STOICESCU, NICOLAE, De la conștiința unității de neam la conștiința națională	2	107
VLAD, MATEI D., Locul lui Constantin Mavrocordat în istoria românilor din secolul al XVIII-lea	3	241

Istorie veche

OLTEANU, ȘTEFAN, Cu privire la structura socială a comunităților sătești dintre Carpați și Dunăre în sec. al IV-lea e.n.	4	326
--	---	-----

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

AXENCIUC, VICTOR, Tendințe în structura economiilor naționale ale sud-estului european între cele două războaie mondiale (I)	9	897
AXENCIUC, VICTOR, Tendința în structura economiilor naționale ale sud-estului european între cele două războaie mondiale (II)	11	1110
DENIZE, EUGEN, Relațiile comerciale româno-spaniole pînă la pacea de la Adrianopol (1829)	5	470
SOREANU, MIRCEA, Marele vizirat al Köprülü-ilor (1656—1676)	4	346
STANCIU, ION, România și condițiile financiare internaționale după primul război mondial (1919—1929)	12	1212

ISTORIE ȘI IDEOLOGIE

THEODORESCU, RĂZVAN, Artă și politică în Țările române în secolele XV—XVII	3	259
--	---	-----

DOCUMENTAR

PAPACOSTEA, ȘERBAN, Din nou cu privire la demografia Țării Românești în secolul XV	6	578
RĂILEANU C., T. NÜSSBAUM, Semnificația istorică a unui tezaur cu monede de la Vlaicu Vodă atestat în Nord-Vestul Banatului	6	560

DEZBATERI

* * * Răscoale și războaie țărănești în Europa feudală (tipologie, progrese, forțe motrice)	10	1004
* * * Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă, și antiimperialistă. Partidul Comunist Român — ctitor al noii istorii a României	8	805

MEMORII, CORESPONDENȚE, ÎNSEMNĂRI

PASCU, ADRIAN T., Corespondența revoluționarului Christian Tell	11	1127
STAN, VALERIU, Un interviu cu domnitorul Alexandru Ioan Cuza	1	77

PROBLEME ALE ISTORIOGRAFIEI CONTEMPORANE

EDROIU, NICOLAE, O lucrare fundamentală asupra evenimentelor din 1784	9	917
LIVEANU, VASILE, Matematica și istoria social-economică. Începutul impactului (1)	3	269

	Nr.	Pag.
LIVEANU, VASILE, Matematica și istoria social-economică. Începutul impactului (II)	4	365
IONIȚĂ, GH. I., C. Dobrogeanu-Gherea — proeminent gânditor socialist al poporului nostru	2	185

CRONICA VIETII ȘTIINȚIFICE

APOSTOL, ION, Sesiunea științifică națională cu tema : „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — temelia marilor realizări obținute de poporul român, sub conducerea Partidului Comunist Român, în construirea socialismului, în afirmarea idealurilor de libertate, independență, suveranitate, pace și progres în lume	11	1140
BEALCOVSCHI, VISARION, Tribuna și aniversarea în 1884 a centenarului răscoalei lui Horea	10	1023
BERINDEI, DAN, Colocviul de la Strasbourg „Urmările tratatelor de pace din 1919—1920 în Europa centrală și sud-orientală”	9	923
BERINDEI, DAN, Reuniune pregătitoare în vederea celui de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice	10	1026
CONSTANTINIU, FLORIN, Călătorie de studii în S.U.A.	6	585
DASCĂLU, NICOLAE, Călătorie de studii în Cehoslovacia	9	923
HABIBULLAH, PARVAIZ (Pakistan), Metalurgia în civilizația Harappa	5	483
IONESCU, MIHAIL E., Manifestări științifice internaționale de istorie	3	281
IONIȚĂ, GHEORGHE I., Faza republicană a celei de-a VIII-a Olimpiade naționale de Istoria României	7	696
IONIȚĂ, GH. I., Omagiul Societății de științe istorice din România socialistă adus aniversării actului de la 23 August 1944	8	824
IONIȚĂ, GHEORGHE I., A X-a întâlnire a Comisiei mixte româno-sovietic de istorie	5	483
I. GHEORGHE, Concursul profesional-științific studentesc de științe sociale (faza pe țară) de la Sibiu	8	824
KARACAȘIAN, MADELEINE, Locuitorii armenilor din România în istoria poporului armean	6	586
LIU, NICOLAE, Călătorie științifică în Belgia și Franța	4	381
MAKSUTOVICI, GELCU, Expoziție jubiliară consacrată revoluției române din August 1944	11	1141
MATEI, MIRCEA D., Dezbateri științifice: „Aspecte ale civilizației românești în secolele XIII—XVIII	3	279
MAXIM, MIHAI, Colocviul internațional relații habsburgo-otomane în secolele XVI—XVIII	3	283
MOCANU, CONSTANTIN, Sesiunea științifică de la Moscova dedicată actului istoric de la 23 August 1944	11	1142
MOCANU, C., Simpozionul de la Academia „Ștefan Gheorghiu” dedicat fărâșirii statului național unitar român	3	281
OPRIȚESCU, MIHAI, Sesiunea științifică a Universității din București consacrată celei de-a 40-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România	8	822
PAPACOSTEA, ȘERBAN, A VII-a sesiune a comisiei mixte româno-polone de istorie	7	702
PĂȘĂILĂ, VASILE, Sesiunea științifică anuală a Academiei „Ștefan Gheorghiu”	5	482
ROMAN, LOUIS, Laboratorul de demografie istorică în anul universitar 1983—1984	12	1228
STROIA, MARIAN, A XV-a sesiune anuală de comunicări a Complexului Muzeal Golești	2	193
ȘERBAN, CONSTANTIN, Călătorie de studii la Viena	1	89
ȘERBAN, CONSTANTIN, Sesiunea științifică anuală „Pontica”, 1983	2	191
ȘERBAN, CONSTANTIN, Sesiunea științifică „Reședințe voievodale pe teritoriul patriei”	4	379
TROHANI, GEORGE, Simpozionul	2	194

UDREA, TRAIAN, Simpozion consacrat celei de a 40-a aniversări a Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă	7	695
* * * Activitatea Institutului de istorie „N. Iorga” în anul 1983	4	373
* * * Adunarea generală anuală a Institutului de studii sud-est europene	6	582
* * * Ședință de comunicări la Institutul de istorie „N. Iorga”	1	89
* * * Ședință de comunicări la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”	9	922
* * * Sesiunea științifică națională pe tema „Concepția P.C.R. cu privire la însemnătatea istorică a unității de acțiune a clasei muncitoare, a tuturor forțelor progresiste în lupta pentru bararea fascismului și războiului, pentru victoria revoluției și construcției socialismului. Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul determinant al unității forțelor democratice, antiimperialiste în lupta pentru progres și civilizație, pentru apărarea independenței, libertății și vieții popoarelor”	7	694
* * * Sesiunea științifică pe tema „Făurirea statului național unitar român — moment crucial în lupta maselor populare pentru libertate și progres”	2	190
* * * Simpozionul omagial „Continuitate, unitate și independență în istoria poporului român” de la Alba Iulia	2	194
* * * Simpozionul științific „Unirea — coloană infinită a istoriei românilor”	2	191
* * * Tematica generală a celui de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice	1	88
* * * Cronica	3	285
* * * Cronica	6	588
* * * Cronica	8	826
* * * Cronica	9	924
* * * Cronica	12	1236

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

ALBU, CORNELIU, <i>Pe urmele lui Ion-Inocențiu Micu-Klein</i> , Edit. Sport-Turism, București, 1983, 263 p. + 32 planșe (<i>Adrian T. Pascu</i>)	5	491
ASPRONI, GIORGIO, <i>Diario politico 1855—1876</i> , Giuffrè editore, Milano, t. I — IV, 1974—1983, CXX + 3730 p. (<i>Ștefan Delureanu</i>)	5	493
BAUDOT, MARCEL, HENRI BERNARD, H. BRUGMANS, M.R.D. FOOT, HANS-ADOLF JACOBSEN (sous la direction de), <i>Encyclopédie. de la Guerre 1939—1945</i> , Paris, Casterman, 1977, 440 p. (<i>Gheorghe Buzatu</i>)	8	836
BODEA, CORNELIA, <i>1848 la români. O istorie în date și mărturii</i> , vol. I—II, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1982, 1276 p. (<i>Paul Cernovodeanu</i>)	5	486
BULEI, ION, <i>Lumea românească la 1900</i> , Edit. Eminescu, București, 1984, 326 p. (<i>Mircea Iosa</i>)	8	830
BUȘE, CONSTANTIN, ZORIN ZAMFIR, ALEXANDRU VIANU, GHEORGHE BĂDESCU, <i>Relații internaționale în acte și documente</i> , vol. III, 1945—1982, Edit. didactică și pedagogică, București, 1983, 357 p. (<i>Nicolae Dascălu</i>)	10	1038
CĂPREANU, IOAN, <i>Mișcarea muncitorească în luptele politice din România între anii 1900—1914</i> , Edit. Junimea, Iași, 1983, 280 p. (<i>Aurel Cernea</i>)	2	196
CEAUȘESCU, G-ral lt. dr. ILIE, <i>Transilvania străvechi pământ românesc</i> , Edit. Militară, București, 1984, 142 p. (<i>Constantin Căzănișteanu</i>)	8	827
CERNOVODEANU, PAUL, MARIAN ȘTEFAN, <i>Pe urmele Magherilor</i> , Edit. Sport-Turism, București, 1983, 487 p. + 48 ilustrații + 4 planșe (<i>Anastasiu Iordache</i>)	4	385
CONSTANTINIU, FLORIN, MIHAIL E. IONESCU, <i>August 1944. Repere istorice</i> , Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, 260 p. (<i>Ioan Chiper</i>)	11	1146
DULOV, A. V., <i>Gheograficescaia sreda i istoria Rosii (Koneț XV-seredina XIX vekov)</i> , Izd. Nauka, Moskva, 1983, 255 p. (<i>Marian Stroia</i>)	12	1244
DUMITRIU-SNAGOV, ION, <i>Le Saint Siège et la Roumanie moderne 1850—1866</i> , Roma, 1982, 658 p. (<i>Dan Berindei</i>)	1	95
DUNĂRE, NICOLAE, <i>Civilizație tradițională românească în curbura carpatică nordică</i> , Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, 312 p. (<i>Maria Băică</i>)	12	1241

	Nr.	Pag.
EKREM, MEHMET ALI, <i>Civilizația turcă</i> , Edit. Sport-Turism, București, 1981, 247 p. + il. (<i>Nagy Dan Pienaru</i>)	2	202
FEJTŐ, FRANÇOIS, <i>Joseph II un habsbourg révolutionnaire</i> , Editions corrigée et complétée, Librairie Académique Perrin, Paris, 1982, 383 + 25 il. + 1 h. (<i>Mihai Manea</i>)	10	1033
FRANCK, NICOLETTE, <i>La Roumanie dans l'engrenage</i> , Paris—Bruxelles, Editions Elzévier Sequoia, 1977, 270 p. (<i>Gh. Buzatu</i>)	8	835
FUNDERBURK, DAVID-BRITTON, <i>Politica Marii Britanii față de România. 1938—1940. Studiu asupra strategiei economice și politice</i> , Edit. științifică și enciclopedică, București, 1983, 221 p. (<i>Eliza Campus</i>)	2	198
KOGĂLNICEANU, MIHAIL, <i>Opere</i> , IV, Oratorie, II 1864—1878, Partea a II-a, 1868—1870; Partea a III-a 1870—1874; V. Oratorie III 1878—1891, Partea I-a 1878—1880. Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Georgeta Penelea, Edit. Academiei R.S.R., București, 1980, 486 p.; 1982, 510 p.; 1984, 461 p. (<i>Paul Cernovodeanu</i>)	12	1237
JELAVICH, BARBARA, <i>History of the Balkans in Eighteenth and Nineteenth Centuries</i> , vol. I, Cambridge, University Press, 1983, 407 p. (<i>Beatrice Marinescu</i>)	1	101
JIMENEZ, LILIAM, <i>El Salvador : sus problemas socio-economicos</i> , Casa de la Americas, La Habana, 1980, 238 p. (<i>Ovidiu Bozgan</i>)	9	933
MAMINA, ION, VASILE NICULAE, <i>Partidul clasei muncitoare în viața politică a României 1893—1918</i> , Edit. politică, București, 1983, 272 p. (<i>Gh. I. Ioniță</i>)	4	383
MARINESCU, BEATRICE, <i>Romanian-British Political Relations 1848—1877</i> , Edit. Academiei R. S. România, București, 1983, 239 p. (<i>Apostol Stan</i>)	9	929
MUREȘAN, CAMIL, <i>Simon Bolivar</i> , Edit. politică, București, 1983, 135 p. (<i>Ovidiu Bozgan</i>)	5	496
NAGLER, DOINA, <i>Catalogul transilvanicelor</i> , vol. II (sec. XVIII), Sibiu, 1982, 325 p. (<i>Iacob Mărza</i>)	10	1031
NECULCE, ION, <i>Opere. Letopiseșul Țării Moldovei și O samă de cuvinte</i> , Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Edit. Minerva, București, 1982, 934 p. (<i>Aurora Ilieș</i>)	6	591
OLTEANU, General-colonel dr. CONSTANTIN, general-locotenent dr. ILIE CEAUȘESCU, colonel dr. FLORIAN TUCĂ, colonel dr. VASILE MOCANU, <i>Armata română în revoluția din August 1944</i> , Edit. politică, București, 1984, 286 p. (<i>Ion Apostol</i>)	11	1144
PASCU, ȘTEFAN, <i>Făurirea statului național unitar român</i> vol. I—II, Edit. Academiei R.S.R., București, 1983, 432 + 404 p. cu ilustr. (<i>Nicolae Liu</i>)	7	704
PĂTROIU, ION, <i>La cumpăna a două epoci : 1849—1877</i> , Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1983, 317 p. (<i>Gr. Chiriță</i>)	8	828
PODRINAVSKY, MILAN, <i>Slovenska narodna Strana v drubej palovici XIX</i> (Partidul național slovac în a doua jumătate a sec. al XIX-lea), Veda, Vydavateľstvo slovenskej akademie vied, Bratislava, 1983, 241 p. (<i>Tr. Ionescu-Nișcov</i>)	10	1037
POPA, MARCEL D., HORIA C. MATEI, <i>Mică enciclopedie de istorie universală</i> . Edit. științifică și enciclopedică, București, 1983, 743 p. (<i>Mihai Oprilescu</i>)	6	600
RETEGAN, SIMION, <i>Conștiință și acțiune națională în satul românesc din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea (1860—1867)</i> , Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1983, 244 p. (<i>Daniela Bușe</i>)	3	286
ROSSI, GIANLUIGI, <i>L'Africa italiana verso l'indipendenza (1941—1949)</i> , Giuffrè Editore, Roma, 1980, XVI + 626 p. (<i>Gh. I. Florescu</i>)	2	204
SCHAFF, ADAM, <i>Istorie și adevăr</i> , Edit. politică, București, 1982, 370 p. (<i>Maria Fonta, Ilie Fonta</i>)	4	391
SCURTU, IOAN, <i>Din viața politică a României</i> , Studiu critic privind istoria Partidului Național-Tărănesc, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1983, 552 p. (<i>Mihail Rusenescu</i>)	9	925
SCURTU, IOAN, conf. dr. (coordonator), lect. dr. GHEORGHE Z. IONESCU, lect. dr. EUFROSINA POPESCU, asist. dr. DOINA SMĂRCEA, <i>Istoria României între anii 1918—1944</i> . Culegere de documente, Edit. didactică și pedagogică, București, 1982, 344 p. (<i>Corneliu Olaru</i>)	1	94
SOBOUL, ALBERT, <i>Comprendre la Révolution. Problèmes politiques de la Révolution Française</i> , François Maspero, Paris, 1982, 384 p. (<i>Mihai Manea</i>)	6	596

	Nr.	Pag.
SPINEI, VICTOR, <i>Moldova în secolele XI—XIV</i> , Edit. științifică și enciclopedică, București, 1982, 383 p. + 60 pl. (<i>Ioan Aurel Pop</i>)	1	99
STIPČEVIĆ, ALEXANDAR, <i>Kultni simboli kod ilira</i> (Simbolurile religioase ale ilirilor), Sarajevo, 1981, 204 p. + 36 de planșe cu ilustrații (<i>Gelcu Maksutovici</i>)	3	290
STOICESCU, N., <i>Unitatea românilor în evul mediu</i> , Edit. Academiei, București, 1983, 182 p. (<i>Radu Lungu</i>)	7	713
SÛTÛ, LASZLO, <i>La politique interalliée et la Hongrie pendant la Seconde Guerre mondiale</i> (Die intergeallieerde politiek en Hongarije tijdens de tweede wereldoorlog), Presses Universitaires, Bruxelles, 1983, 322 p. (<i>Gheorghe Buzatu</i>) .	9	932
TEJCHMAN, MIROSLAV, <i>Boj o Balkan</i> . Balkanské státy v letech 1939—1941 (Lupta pentru Balcani. Statele balcanice în anii 1939—1941). Akademia, Praga, 1982, 252 p. (<i>Ioan Chiper</i>)	12	1243
TURCU, CONSTANTIN I., IOAN VOICU, <i>Nicolae Titulescu în universul diplomației păcii</i> , Edit. politică, București, 1984, 449 p. (<i>Nicolae Dascălu</i>)	11	1150
VASILESCU, VERONICA, dr. ANETA BOIANGIU, <i>Scrierea chirilică românească. Album de paleografie</i> , București, 1982, 137 p. (<i>Alexandru Ligor</i>)	9	930
ZUB, AL., <i>Pe urmele lui Vasile Pârvan</i> , Edit. Sport-Turism, București, 1983, 383 p. + 18 pl. ilustrații (<i>Vasile Lica</i>)	12	1239
* * * <i>Deputați socialiști în Parlamentul român—Discursuri</i> . Edit. politică, București, 1983, 358 p. (<i>Mircea Iosa</i>)	11	1153
* * * <i>Développement de la conscience nationale en Europe centrale du XVIe au XXe siècles, actes du colloque polono-français</i> , Poznan les 6—7 avril 1981, Rédaction des Actes : Janusz Pajewski et Maciej Serwański, Poznan, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 1982, 118 p. (<i>Mihai Manea</i>)	4	388
* * * <i>Documente privind revoluția de la 1848 în Țările române, B, Țara Românească</i> , redactori responsabili Maria Dogaru și Apostol Stan, Edit. Academiei, București, 1983, LXXVII + 359 p. (<i>Valeriu Stan</i>)	7	709
* * * <i>Documente turcești privind istoria României</i> , vol. II (1774—1791), Întocmit de Mustafa A. Mehmet, Edit. Academiei R. S. României, 1983, XVIII + 339 p. + XII facsimile („Izvoare orientale privind istoria României”, V), (<i>Nagy Pienaru</i>)	6	593
* * * <i>23 August 1944. Documente</i> , vol. I—II (Colectiv de coordonare Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat), Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, 656 + 871 p. (<i>Florin Constantiniu</i>)	11	1147
* * * <i>Ecoul internațional al revoluției române din August 1944 și al contribuției României la războiul antihitlerist</i> , Edit. politică, București, 1984, 215 p. (<i>Mihai Oprîtescu</i>)	11	1149
* * * <i>Făurirea statului național unitar român. Contribuții documentare bândăne 1914—1918</i> , București, 1983, 254 p. (<i>Stelian Mindruș</i>)	7	707
* * * <i>Historia del ejército español</i> , tomo I, Gráficas Becefe S.A., Madrid, 1981, 445 p. (<i>Eugen Denize</i>)	3	292
* * * <i>Inscripțiile din Scythia Minor</i> , vol. I (Histria și împrejurimile), culese, traduse, însoțite de comentarii și indici de D. M. Pippidi, București, 1983, 544 p. + 94 planșe aparte (<i>Constantin C. Petolescu</i>)	3	287
* * * „International Sociolook”, Monthly Magazine International Affairs, Editor B. C. Gupta (<i>Florin Constantiniu</i>)	6	599
* * * <i>Izvoarele răscoalei lui Horea</i> , sub redacția și cuvînt înainte de acad. Ștefan Pascu, Seria A. Diplomataria, vol. I premisele răscoalei 1773—1784; vol. II octombrie—decembrie 1784; seria B, Izvoare narative, vol. I 1773—1785, vol. II 1780—1860, Edit. Academiei, 1982—1983, 549 + 339 + 489 + 472 p. (<i>Constantin Șerban</i>)	10	1027
* * * <i>Mihai Viteazul în conștiința europeană</i> (Croniciari și istorici străini. Secolele XVI—XVIII), vol. II. Texte alese. Coordonatori Ion Ardeleanu, Mircea Mușat, Vasile Arimia, Gheorghe Bondoc, Edit. Academiei, București, 1983, 523 p. (<i>Radu Constantinescu</i>)	7	712
* * * <i>Nouă ordine internațională</i> , Culegere selectivă de texte întocmită de Nicolae Ecobescu și Ioan Voicu, Edit. politică, București, 1983, 508 p. (<i>Elisabeta Petreanu</i>)	8	832
* * * <i>Relațiile internaționale postbelice. Cronologie diplomatică 1945—1964 (vol. I) 1965—1980 (vol. II)</i> , Edit. politică, București, 1983, 1016 p. (<i>Elisabeta Petreanu</i>)	7	716

Nr. Pag.

- * * * *War, Revolution and Society in Romanian. The Road to Independence*, edited by Ilie Ceaușescu, Boulder, 1983, 298 p. (East European Monographs CXXXV) (*Constantin Căzănișteanu*) 6 589

REVISTA REVISTELOR DE ISTORIE

- CĂZAN, ILEANA, „Cahiers de Civilisation Médiévale X^e—XIIIe siècles”, Université de Poitiers, nr. 1—16 (1978—1981), 1598 p. 5 499
- MITACHE, LIVIU CONSTANTIN, „Studii și materiale de istorie medie”, vol. X, Edit. Academiei R.S.R., București, 1983, 183 p. 6 602
- PIENARU, NAGY, „Annales de démographie historique”, 1981, Paris, La Haye, New York, Mouton, 429 + CXXXII p. 3 294

★

- Index alfabetic (*Mihai Opreșescu*) 12 1247

Mihai Opreșescu

„REVISTA DE ISTORIE” publică la prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniul istoriei vechi, medii, moderne și contemporane a României și universale. În partea a doua a revistei, de informare științifică, sumarul este completat cu rubricile : Probleme ale istoriografiei contemporane, Cronica vieții științifice, Cartea românească și străină de istorie, în care se publică materiale privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sînt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, trimiterile infrapaginate fiind numerotate în continuare. De asemenea, documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfîrșitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de inițială, titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații se va trimite pe adresa Comitetului de Redacție, B-dul Aviatorilor nr. 1, București — 71247.

REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

- REVISTA DE ISTORIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE
- DACIA, REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
- REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES
- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
  - SERIA ARTA PLASTICĂ
  - SERIA TEATRU — MUZICĂ — CINEMATOGRAFIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART
  - SÉRIE BEAUX-ARTS
  - SÉRIE THÉÂTRE — MUSIQUE — CINÉMA

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE

Formația, cultura și începutul domniei lui Petru Rareș.

Imaginea Spaniei în cultura medievală românească.

Pretendentul Neagu „Vodă”, fiul lui „Basarab voevod” (1633—1644).

Instituția așiei în Țara Românească.

Relațiile lui Francisc al II-lea Rakoczi cu Spania.

Înființarea consulatelor franceze în țările române și impactul asupra spiritului public român.

Manualele școlare din epoca pașoptistă în slujba idealurilor naționale românești.

Poziția Marii Britanii la Congresul de pace de la Viena (1814—1815).

Mișcări demografice între Dobrogea și Țara Românească în perioada războiului Crimeii.

Conferința colonială de la Berlin (1884—1885).

Aspecte ale genezei „noului activism” al popoarelor asuprite din Ungaria (1900—1905).

România și țările balcanice în perioada 1900—1911.

Considerații privind social-democrația germană 1869—1914.

Ecoul internațional al ieșirii României din război (mai 1918).

Relațiile culturale dintre România și Marea Britanie (1929—1939).

„Noaptea cușitelor lungi” în viziunea diplomației românești și americane.

Relațiile culturale dintre România și Marea Britanie (1929—1939).

Curenți social-economice românești în perioada interbelică: doctrina economică a țărănismului.

Aspecte ale procesului de creare a Frontului Național Unit Antijaponez al poporului chinez.

Afirmarea Partidului Comunist Român în mișcarea comunistă și muncitorească internațională în perioada postbelică.

RM ISSN0567—630

